

Д.М. Масал
Ю.О. Очаковська
Л.В. Беземчук
Т.О. Натемнова

Вивчення Музики

1-4 класи

навчально - методичний посібник

- Теоретико - методологічні основи викладання музики в школі
- Поурочно - методичні розробки
- Словник основних понять і термінів

Л. М. Масол, Ю. О. Очаковська, Л. В. Беземчук,
Т. О. Наземнова

ВИВЧЕННЯ МУЗИКИ

в 1-4 класах

Навчально-методичний посібник
для вчителів

В двох частинах

ЧАСТИНА ПЕРША

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

За редакцією
методиста вищої категорії
Науково-методичного центру середньої освіти
Міністерства освіти і науки України
Гайдамаки О.В.

Харків
«Скорпіон»
2003

ББК 85.3я.71 Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
М 31 (лист № 1/11-2569 від 29.07.2002)

Авторський колектив:

Масол Л.М. – канд. пед. наук, зав. лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання АПН України, гол. редактор журналу «Мистецтво та освіта» – «Теоретико-методологічні основи викладання музики в школі».

Очаковська Ю.О. – спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Відмінник народної освіти УРСР (керівник) – «Передмова», «Словник основних понять і термінів з музичної грамоти».

Беземчук Л.В. – старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, методист вищої категорії ХОНМІБО – «Поурочно-методичні розробки (творча робота)».

Наземнова Т.О. – спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист Новопокровської ЗОШ Чугуївського району Харківської області – «Поурочно-методичні розробки».

Рецензенти:

Поляков В.Е. – професор кафедри вокально-хорової підготовки, декан музично-педагогічного факультету ХДПУ ім. Г. С. Сковороди.

Кузнецова О.О. – кандидат педагогічних наук, професор музично-педагогічного факультету ХДПУ ім. Г. С. Сковороди.

Дорогань Л.О. – вчитель-методист, зав. РМО вчителів музики Ленінського району м. Харкова.

Масол Л.М., Очаковська Ю.О., Беземчук Л.В., Наземнова Т.О.

М 31 Вивчення музики в 1–4 класах: Навчально-методичний посібник для вчителів. – Х.: Скорпіон, 2003. – 144 с.

ISBN 966-7504-47-6.

Посібник створено відповідно до Програми для середньої загальноосвітньої школи. Музика. 1–2 класи. – К.: Початкова школа. – 2001 та Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музика. 1–8 класи. – К.: Шкільний світ. – 2001.

В ньому надаються новітні наукові підходи до викладання музики в школі, розкриваються головні складові процесу музично-естетичного виховання школярів, розглянуто питання змістовності музичної освіти (ключові поняття і терміни; функції; принципи; цілі і завдання; художня інтеграція на уроках музики).

Наводяться поурочно-методичні розробки з урахуванням основних дидактичних принципів побудови навчально-виховного процесу на уроках музики.

Посібник містить «Словник основних понять і термінів з музичної грамоти».

Посібник адресовано вчителям музики загальноосвітньої школи, він може бути використаний педагогами дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичними працівниками дошкільних закладів, студентами-практикантами середніх і вищих навчальних закладів освіти і культури.

ББК 85.3я.71

© Масол Л.М., Очаковська Ю.О., Беземчук Л.В.,
Наземнова Т.О., 2003

© Видавництво «Скорпіон», 2003

ISBN 966-7504-47-6

ПЕРЕДМОВА

Серед основних завдань, що стоять перед сучасною школою XXI століття, досить важливого значення набувають питання художньо-естетичної освіти та виховання учнів.

Д. Кабалеvський, автор концепції музичного виховання школярів, покладеної в основу сучасної програми з музики для шкіл України, вважав головним орієнтиром в навчанні — формування музичної культури школярів як важливої і невід'ємної частини їх духовної культури.

«Музика» в навчальних планах загальноосвітньої школи є складовою частиною засобів всебічного розвитку учнів і одним з найважливіших предметів їх естетичного виховання.

Урок музики розглядається авторами навчально-методичного посібника не як урок предмета, що дає специфічні знання, а як один з центральних предметів, що формує людину, дає їй перший «духовний досвід». У запропонованих розробках уроків йдеться перш за все про музичну діяльність дітей, до якої належить активне слухове сприйняття музики через її пізнання.

Мета авторів – захопити учнів музикою, зробити уроки цікавими і радісними, щоб у дітей з'явилось бажання слухати, розповідати про музику, виконувати її.

Вона поєднує слухацьку, виконавську та різні форми творчої роботи з учнями, що створює умови для проведення цілісного уроку музики як уроку мистецтва. Розглядаючи поняття «цілісності» в широкому значенні цього слова, зазначимо, що мова йде про інтеграцію предметів художньо-естетичного циклу та пошуку міжгалузевих зв'язків у межах шкільної освіти. Основу творчих завдань в посібнику складають синтез музики та літератури, музики та образотворчого мистецтва, музики та театру, музики та кіномистецтва.

У доборі музичного матеріалу особливу увагу приділено українській народній музиці, яка має багатогранні виховні можливості і є ефективним засобом формування національної свідомості школярів.

В посібнику належне місце відведено словнику основних понять і термінів з музичної грамоти, яка має бути елементом творчого процесу, що тісно пов'язаний з емоційно-чуттєвою цілісністю уроку. У широкому аспекті музична грамота є складовою поняття музичної грамотності (здібності сприймати музику як живе мистецтво, невід'ємне від життя).

Посібник складається з чотирьох частин:

1. Передмова.
2. Теоретико-методичні основи викладання музики (частина перша).

3. Поурочно-методичні розробки уроків для 1–4 класів.
4. Словник основних понять та термінів з музичної грамоти.

Запропонована робота (в двох частинах) для 1–4 класів та 5–8 класів створена на основі діючих «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музика. 1–8 класи. К.: Шкільний світ, 2001» та «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музика. 1–2 класи. К.: Початкова школа, 2001», рекомендованих Міністерством освіти і науки України.

Посібник адресовано вчителям музики загальноосвітньої школи, він може бути використаний педагогами дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичними працівниками дошкільних закладів, студентами-практикантами середніх і вищих навчальних закладів освіти і культури при підготовці та проведенні педагогічної практики для пошуку нових шляхів в навчальному процесі – викладанні музики та вихованні учнів.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКЛАДАННЯ МУЗИКИ В ШКОЛІ

Музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального та розумового виховання людини, джерело благородства серця і чистоти душі.

В. Сухомлинський

Всесвіт світоглядного смислу неймовірним способом сполучається зі Всесвітом звукової організації.

В. Медушевський

На початку нового тисячоліття у царині освіти та виховання відбуваються кардинальні зміни, детерміновані суспільно-історичним розвитком нашої держави, входженням України у світовий освітній простір. У новітніх державних документах – Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті (2002) та Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) визначаються основні цілі, пріоритети, умови, очікувані результати та інші найважливіші положення розвитку освіти в нашій країні на найближчі десятиліття. Як підкреслюється у зазначених документах, суттєвого удосконалення потребує художньо-естетичне виховання школярів. Так, у Концепції 12-річної школи визначено стратегії **варіативності** та **інтегративності** в реалізації змісту шкільної художньої освіти (24, с. 5). Ці стратегії втілюються в державних освітніх стандартах (15; 16), що визначають оптимальний зміст шкільної мистецької освіти та вимоги до його засвоєння. Вимоги стандарту конкретизуються в навчальних програмах, а відповідно до змісту програм кожний учитель розробляє календарно-тематичне планування уроків, дидактичне забезпечення, враховуючи конкретні умови навчального закладу, класу тощо. Таким шляхом українська школа починає поступово переходити від монополізму програмно-методичного забезпечення загальної середньої освіти до багатоваріантності програм, підручників, посібників. Це, безперечно, стимулює науково-дослідницьку думку, спонукає не тільки вчених, а й вчителів-практиків до педагогічної творчості.

1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Система є щось більше за суму частин, з яких вона складається.

М. Каган

Творець системи – в'язень, який претендує на освітлювання світу лампою із власної в'язниці.

П. Буаст

Для духу однаково смертельно мати систему і не мати її.

А. Шлегель

У сучасній культурі, що характеризується глобальним поширенням мас-медіа простору і створенням інформативного аудіовізуального середовища

нового типу, зазнають змін форми залучення школярів до мистецтва, посилюються механізми поліхудожнього впливу на особистість (ЗМІ, кінематограф, телепередачі, комп'ютерні програми, відеокліпи, естрадний шоу-театр тощо). Музичне мистецтво як важлива складова світового полікультурного простору завдяки універсальності його інтонаційно-образної мови, що закодовує і передає зрозумілу для різних народів смислову інформацію, дає змогу сучасній молоді вступати в діалог з різними культурами, розширювати таким чином свій власний духовний світ.

Вектор музичного виховання насамперед має спрямовуватись у площину **особистісного розвитку** школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей і формування різнобічних естетичних потреб та інтересів. Викладання дисциплін художньо-естетичного циклу в загальноосвітній школі має забезпечувати умови розвитку таких якостей учнів як ініціативність, самостійність, креативність, здатність до самореалізації, самовдосконалення. Разом з тим, враховуючи, що два виміри художньої культури – культура суспільства і культура особистості функціонують у генетичному взаємозв'язку, викладання мистецтва має спрямовуватись насамперед на опанування учнями вітчизняних культурно-мистецьких цінностей в органічному поєднанні із цінностями інших народів світу, глибинне осягнення вікових національних культурно-мистецьких традицій, спадкоємцями яких вони мають стати у майбутньому.

Узагальнення наукових досягнень попередніх десятиліть та результатів найсучасніших фундаментальних і прикладних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених дає підстави для обґрунтування методологічних засад загальної мистецької освіти та художньо-естетичного виховання школярів, в якому музика відіграє одну з провідних ролей. У методології мистецької педагогіки виділяємо три основні рівні – філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий.

Філософський рівень методології включає загальні закони і категорії пізнання, зокрема художньо-образного (М. Бахтін, М. Бердяєв, Г. Гегель, М. Мамардашвілі, Г. Сковорода), діалектичну теорію про взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ об'єктивної дійсності та відображення їх у культурі (М. Каган, Б. Кримський, Л. Левчук, В. Храмова); філософсько-естетичні положення феноменологічного (Е. Гуссерль, Р. Інгарден, О. Лосев, М. Дюфренн) та герменевтичного (Х.-Г. Гадамер, М. Хайдеггер, Ф. Шлеєрмахер) розгляду проблеми пізнання художніх цінностей; положення філософії освіти (І. Зязюн, В. Лутай), зокрема інтегративної (В. Аршинов, С. Клепко).

Загальнонауковий рівень методології охоплює принципи системного (В. Вернадський, М. Попович), синергетичного (І. Пригожин, Г. Хакен, І. Стенгерс) та ін.

Конкретно-науковий рівень методології об'єднує сукупність психолого-педагогічних теорій і концепцій.

Закономірності національного виховання (Г. Ващенко, О. Вишневський, П. Ігнатенко, В. Кузь, С. Русова, К. Ушинський) на сучасному етапі розвиваються у взаємодії (нерідко полемічній) з ідеями громадянського виховання у демократичному суспільстві (Й. Боришевський, О. Сухомлинська, І. Тараненко, К. Чорна). Така взаємодія має призвести до розумного поєднання, органіки ідей «етно-національної серцевини» та «громадянського (тобто – державницького) патріотизму» (Г. Касьянов, В. Лісовий).

Положення зарубіжної гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Ролджерс, В. Франкл, Е. Фромм) та суголосні їм наукові положення російських (Б. Ананьєв, Л. Божович, О. Леонтев, К. Платонов) та українських психологів (Г. Балл, І. Бех, О. Кононко, Г. Костюк) націлюють навчально-виховний процес на особистісний розвиток учнів, формування у них гуманістичного світогляду та життєво важливих компетенцій відповідно до вікових особливостей. Результати досліджень психології творчості (В. Андреев, В. Моляко, Я. Пономарьов, М. Холодна), спілкування і мислення (В. Біблер, Д. Богоявленська, О. Бодальов, А. Брушлинський, З. Калмикова, І. Якиманська), зокрема у площині художньої діяльності (Л. Виготський, О. Мелік-Пашаєв, В. Ражніков, А. Хаузен), відкривають нові перспективи для впровадження інноваційних ідей у методологію, теорію і практику педагогіки мистецтва

Теорія змісту освіти (С. Гончаренко, Л. Зоріна, В. Краєвський, В. Ледньов, І. Лернер, В. Оніщук, О. Савченко, М. Скоткін) та дидактичні розробки в галузі інтегративної освіти та інтегративних технологій (Н. Бібік, В. Гузєєв, А. Данилюк, В. Ільченко, І. Козловська, А. Хутірський) створюють фундамент для екстраполяції розроблених положень у галузь мистецької освіти.

У сфері музично-художньої педагогіки ідеї інтеграції досліджувалися вченими на внутрішньопредметному (інтегрований курс) та міжпредметному (художньо-естетичний цикл) рівнях (Л. Предтеченська, Н. Терентьєва, Л. Савенкова, Г. Шевченко, О. Щолокова, Б. Юсов), що може служити підґрунтям для подальших теоретико-методологічних пошуків.

Ідеями методологічного характеру просякнуті музично-педагогічні дослідження (Е. Абдулін, Н. Ветлугіна, Д.Б. Кабалевський, О. Олексюк, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шацька, В. Школяр, Г. Ципін), які стимулюють становлення методології педагогіки мистецтва як вчення про закономірності, принципи та методи пізнання та перетворення дійсності засобами мистецтва в освітньому просторі.

Принципово важливого значення для методології музичної освіти мають результати новітніх наукових розробок у музикознавстві (М. Арановський,

М. Бонфельд, О. Маркова, В. Медушевський, В. Москаленко, В. Назайкінський, Г. Орлов, О. Сокол, В. Холопова, С. Шип, І. Юджін).

Суперечливою методологічною проблемою є проблема **цілісності** змісту загальної мистецької освіти, що має відбивати складну поліфонію реальної художньої моделі світу в багатогранності нелінійних зв'язків у часо-просторовому вимірі й забезпечувати ідентичну поліфонічність художньої свідомості учня, що персонально долає «хаос знань у собі». Цілісність – це своєрідний теоретико-педагогічний ідеал (бажаний і недосяжний), до якого завжди прагне системне наукове мислення і на який орієнтується шкільна практика.

В контексті побудови художньо-педагогічної системи набувають методологічного значення такі проблеми:

- єдність навчання, виховання і розвитку школярів у системі безперервної предметно-інтегративної мистецької освіти та її взаємозв'язок із самоосвітою і саморозвитком особистості;

- взаємозалежність структурних компонентів художньо-педагогічної системи (цілі – зміст – процес – результат – оцінка);

- домірне врахування значущості основних змістових ліній – видів мистецтв (домінуючих – музичного і візуального та синтетичних – хореографічного, театрального, екранних);

- комплексна взаємодія основних видів діяльності учнів (сприймання – аналіз-інтерпретація – практична діяльність – творчість);

- можливість та умови галузевої (мистецької) і міжгалузевої інтеграції.

Методологічна рефлексія щодо сутності пізнання мистецтва в освітньому процесі та ефективного залучення його потенціалу для формування творчої особистості дає змогу виділити основні компоненти **художньо-педагогічної системи**:

- змістовно-цільовий (цілі у соціальному й особистісному вимірах, функції, принципи, завдання, зміст навчання і виховання, структура і характеристики навчального матеріалу);

- функціонально-процесуальний (педагогічні засоби, форми, методи і прийоми, способи взаємодії вчителя та учнів, педагогічні технології);

- результативно-оціночний (критерії оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчання, виховання й розвитку учнів, зокрема діагностування інтегральних показників результативності освіти, кореляція оцінки вчителя і самооцінки учня, застосування гуманістичної експертизи педагогічної системи загалом).

Таким чином, ефективність виховання учнів засобами мистецтва, зокрема музичного як одного з домінуючих у загальноосвітній школі, суттєво підвищиться, якщо створити багаторівневу (структурно-функціональну) художньо-

педагогічну модель, системоутворюючим чинником якої стане **безперервна предметно-інтегративна освіта** в єдності навчання, виховання і розвитку на основі інтерактивних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток духовно-світоглядного і культуротворчого потенціалу особистості.

2. КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ

Виправлення суспільних негараздів потрібно починати з наведення порядку у слововикористанні.

Конфуцій

Слово ніби мішок; воно набуває форму того, що в нього вкладено.

А. Капюс

Слово належить наполовину тому, хто говорить, і наполовину тому, хто чує.

М. Монтень

Для з'ясування будь-якої наукової позиції потрібно насамперед уточнити понятійно-категоріальний апарат. Вільне і нерідко занадто суб'єктивне тлумачення термінів у сучасному багатобарвному інформативному просторі створює ситуацію розмитості наукових понять, а оперування новими словами, які часто вживаються в широкому і недостатньо визначеному смисловому полі, веде до понятійно-термінологічного плюралізму, що є, можливо, нормальним, об'єктивним явищем, але некоректним щодо наукової теорії.

Найпоширенішу категорію «**музично-естетичне виховання**» ми розглядаємо у двох значеннях:

- широкому (соціальному) – процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей музичного мистецтва у соціокультурному просторі;

- вузькому (суто педагогічному) – забезпечення спеціально організованих педагогічних умов формування духовного світу особистості (світоглядних уявлень, естетичних якостей, художньої культури, ціннісних орієнтацій) засобами музичного мистецтва.

Музична освіта (загальна або шкільна) – це підсистема освітньої галузі, що гармонійно поєднує музичне навчання, виховання і розвиток дітей і молоді засобами музики й покликана підготувати їх до активної участі у соціокультурному житті, до подальшої музично-естетичної самоосвіти. Загальна музична освіта є посередником між суспільнозначущими культурними цінностями і особистісними цінностями людини, вона забезпечує їй необхідну компетенцію (пізнавальну, комунікативну, інформативну тощо), формує прагнення і здатність до духовно-естетичного зростання засобами музики.

Під час опанування музики учнями загальноосвітніх навчальних закладів засвоюються певні знання і набуваються різноманітні вміння, водночас вони є лише засобом **музично-естетичного розвитку** – тобто становлення особис-

тості як суб'єкта музичної діяльності, що передбачає розвинутість сенсорної та емоційно-почуттєвої сфер, образно-асоціативного мислення загальних і спеціальних здібностей та якостей.

У сукупності всі освітні результати мають забезпечувати готовність особистості до самостійної діяльності та творчої самореалізації в сфері музики, безперервного духовно-естетичного самовдосконалення протягом життя, тобто **музично-естетичну компетентність**. Компетентність – *прагнення і здатність* до постійного зростання – це саме той аспект новизни, який сьогодні осмислюється на рівні теорії особистісно зорієнтованого виховання, але, на жаль, надто повільно опановується загальноосвітньою практикою з огляду на недостатню розробку відповідних педагогічних технологій. Іноді поняття компетентність розуміється дещо спрощено, як певна сукупність знань і вмінь, що забезпечують готовність до відповідної діяльності. Проте, як відомо, «можу» щось здійснювати не завжди узгоджується з «хочу» і особливо «буду» це здійснювати.

Підкреслимо, що окрім суто предметних конкретних знань і способів дій у вузькоспеціальній діяльності будь-який тип компетентності обов'язково включає універсальні людські якості і здібності, які не залежать від сфери їх вияву, наприклад ініціативність, здатність організувати діяльність (власну або інших людей), вміння адаптуватись у нових нестандартних ситуаціях, готовність критично аналізувати та адекватно оцінювати результати діяльності не лише з боку значущості для себе, а й зі сторони наслідків для інших. Перераховані вище **ознаки загальної компетентності** ґрунтуються вже не просто на знаннях і вміннях у тій чи іншій галузі, а на **ціннісних** пріоритетах особистості та особливостях її **ментального** досвіду.

Використання терміну «духовний» (у широкому філософсько-культурологічному, а не виключно релігійному значенні) не є даниною моді чи ознакою кон'юнктурної орієнтації, це намагання вивести так звану шкільну мистецько-педагогічну проблематику на рівень **універсальних** феноменів життєтворчості та культуротворчості, що в кінцевому рахунку має не тільки підвищити статус шкільного циклу відповідних дисциплін, а й спрямувати теоретико-експериментальний пошук у річище пріоритетних загальнозначущих для людини духовно-світоглядних детермінант.

Духовність – це особливий вимір людського буття, інтегральний феномен, який виявляється у процесі реального самовизначення особистості в навколишньому світі і який передбачає формування цілісності внутрішнього життя в єдності вищих духовних цінностей – Істини, Добра і Краси.

Така цілісність створюється на основі **світогляду** – максимально узагальненого духовного феномену, архітектоніка якого складається з таких компоне-

нтів як погляди, знання, уявлення, поняття, оцінки, ідеали, позиції, принципи, переконання, що регулюють духовно-творчу активність особистості, детермінують її ставлення до життя: світу природи, культури, суспільного буття, до людей і самого себе.

У сучасних дослідженнях проблеми світогляду виокремлюються такі його різновиди: науковий, філософський, релігійний, міфологічний, художній (46, с.49). Дійсно, на теоретичному рівні можна умовно визначити та дослідити згадані види світогляду. Проте в реальності вони існують як компоненти **системноцілісної єдності**.

Художня свідомість школяра, зокрема музична, формується не у «чистому вигляді», вона постійно «опромінюється» іншими складовими світосприймання і світорозуміння, збагачується різноманітними чинниками у процесі вивчення різних мистецьких дисциплін, гуманітарних предметів, знань з природничих і точних наук, під впливом родинного оточення та соціокультурного середовища, особливо засобів масової інформації, а також багатьох інших так званих «неформальних» факторів. Таким чином, світогляд школярів разом з його художньо-естетичною підсистемою є надзвичайно складним утворенням, поєднанням результатів шкільної та неформальної освіти, що утворює своєрідне динамічне **інтегративне** освітньо-виховне поле.

3. ФУНКЦІЇ

Завдання мистецтва – розкривати істину в чуттєвій формі.

Г. В. Ф. Гегель

Усі види мистецтв служать найвеличнішому з мистецтв – мистецтву жити на землі.

Б. Брехт

Світ має смисл, і смисл цей відчутний для нас у дзеркалі музики.

Г. Гессе

У сучасних наукових дослідженнях співіснують різні трактовки ієрархії функцій мистецтва, їх загальної кількості та пріоритетності щодо освітнього процесу. Узагальнюючи джерела, що віддзеркалюють філософську множинність поглядів на функціонування мистецтва в соціумі, можна коротко перерахувати такі основні його **функції**: духовно-творча, естетична, гносеологічна або інформативно-пізнавальна, світоглядно-виховна, аксіологічна, евристична, соціально-орієнтаційна, комунікативна, регулятивна, сутєвистивна, гедоністична, компенсаторна, катарсична та ін.

Сьогодні, коли уроки музики в школі, незалежно від ерудиції та кваліфікації вчителя, не можуть бути основним джерелом інформації для учнів, поряд з традиційно домінуючою в навчально-виховному процесі **інформативно-пізнавальною** функцією доцільно виділити в поліфункціональному феномені і посилити в педагогічній практиці інші функції, а саме:

– *ціннісно-орієнтаційну (світоглядну)*, котра сприятиме вихованню естетичних смаків учнів, формуванню адекватних критеріїв оцінки різноманітних явищ в сфері музики, що зможуть нейтралізувати зовнішні антихудожні впливи мікро- і макросередовища;

– *інтегративну*, спрямовану не тільки і не стільки на розширення знань і досвіду, скільки на забезпечення систематизації музично-естетичних знань учнів, координацію різноаспектних мистецьких уявлень, вражень.

– *духовно-творчу*, що забезпечує самореалізацію та самовдосконалення особистості в сфері музичного мистецтва, самоосвіту та самовиховання.

4. ПРИНЦИПИ

Синергетика покладає кінець всіляким претензіям на абсолютний контроль над сферою реальності, покладає кінець різним можливим мріям про абсолютно контрольоване суспільство.

І. Пригожин

Треба носити у собі хаос, щоб бути у змозу народити танцюючу зірку.

Ф. Ніцше

Інтегративна освіта – це стимулююча, або пробуджуюча освіта, відкриття себе або співпраця з самим собою і іншими людьми. Це – спосіб відкриття реальності, пошуку шляхів у майбутнє.

С. Клепко

Сукупність і змістовна характеристика **принципів** художнього (і музичного) навчання і виховання також зазнали змін. Своєрідною «класикою» сучасної педагогіки стали такі принципи:

– *демократизація* (співробітництво) та *гуманізація* (повага до інтересів і потреб особистості);

– *природовідповідність* (врахування вікових особливостей, природи дитини) та *культуровідповідність* (ідентичність змісту освіти культурному простору, в якому вона функціонує, забезпечення культурної спадкоємності поколінь);

– *органічне поєднання універсального* (загальнолюдського), *національного* (державного) і *регіонального* (етнолокального, краєзнавчого) компонентів змісту освіти та виховання, *спрямування навчально-виховного процесу на формування національної свідомості, патріотизму;*

– *єдність навчання, виховання і розвитку.*

З огляду на вкрай обмежений (мінімальний) обсяг годин, що **завжди** виділяється в навчальному плані загальноосвітньої школи на вивчення мистецтва, підвищується роль і розширюється смислове трактування принципу *взаємозв'язку навчальної та позаурочної діяльності*, що передбачає не тільки узгодження освітніх і дозвілєвих заходів у межах школи, а й гармонізацію суспільних (професійно-педагогічних) і сімейно-родинних естетико-виховних впли-

вів, взаємозв'язок школи із соціокультурним середовищем (музеї, театри, клуби тощо), системою позашкільної освіти (палаці школярів, творчості, студії, музичні та художні школи).

Набуває особливої значущості для сучасної педагогіки співробітництва принцип *комунікативної спрямованості*, толерантності взаємин і спілкування, згідно з яким впроваджується партнерський, емпатійний тип відносин між учителем та учнями.

Специфічними для музичної педагогіки (і мистецької загалом) є принцип *емоційної, духовно-енергетичної насиченості* уроків, устремління до досягнення учнями на уроках катарсису у процесі сприймання шедеврів світового мистецтва та власної художньо-творчої діяльності.

Варіативність змісту, форм і методів навчання і виховання школярів засобами мистецтва органічно випливає з принципів *диференціації та індивідуалізації*. Перший з них сьогодні широко втілюється через механізм *профілізації* шкіл, класів (загальноосвітні навчальні заклади художньо-естетичного профілю, класи з поглибленим вивченням музики тощо). Другий передбачає застосування гнучких технологій різнорівневого навчання.

На наш погляд, заслуговує на спеціальне тлумачення принцип, який ще не набув загально визнаного статусу в педагогіці мистецтва і який стосується *синергетичного характеру освіти*. Розглянемо його детальніше з огляду на інноваційну значущість.

Синергетичний принцип, характерний для складних (нелінійних) і динамічних систем, окреслює відкритість освіти до постійних змін, перманентного оновлення, постійної педагогічної творчості. Художньо-педагогічна система є надзвичайно складною, багатогранною і суперечливою особливо щодо взаємодії внутрішніх і зовнішніх детермінант – духовно-естетичного розвитку і саморозвитку, музичного виховання і самовиховання. Цей принцип дає змогу розглядати мистецьку освіту як таку, що постійно саморозвивається в поліваріантному режимі завдяки внутрішнім суперечностям та їх подоланню. Синергетичний процес можна умовно відобразити схемою: ...хаос – якісний стрибок – еволюційний відбір – самоорганізація – порядок – розвиток – хаос... (далі – аналогічно). При цьому суперечності в синергетиці розглядаються не лише як негативні, а і як позитивні чинники – імпульси подальшого руху, саморозвитку, так само як хаос (не в значенні безладдя, а в значенні принципової нестійкості, невизначеності) – як об'єктивний стан, пробуджуючий внутрішні енергетичні сили, а не суто негативний фактор.

Лише в постійному діалозі традицій та інновацій під впливом численних змінних факторів (науково-технічний поступ, кадровий педагогічний потенціал, специфіка побутування мистецтва в певному середовищі) відбувається

корекція теоретичних положень музичної педагогіки, що безперервно вдосконалюються.

Окреслений принцип відбиває загальнонауковий **імовірнісний стиль мислення** сучасності (В. Храмова), який орієнтує на вивчення неоднозначних і принципово невизначених систем в умовах багатофакторного опосередкованого детермінування.

5. ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ

Найвища мета музики – розкривати сутність універсума.

Р. Шанкар

Музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального та розумового виховання людини, джерело благородства серця і чистоти душі.

В. Сухомлинський

Концептуальний зміст музики – це позитивне «гармонізуюче» ставлення до людини у найважливіших моментах її взаємодії зі світом і самим собою.

В. Холопова

Традиційно мета музичної освіти та музично-естетичного виховання визначалася в дусі суто просвітницьких освітніх ідеалів – «формування естетичної культури учнів», під якою на практиці розумілося щонайперше опанування знань і набуття вмінь. Це твердження в сучасних умовах аж ніяк не спростується, але потребує суттєвого уточнення і доповнення. Термін «формування» відбиває односторонній рух від учителя до учнів і не акцентує важливі аспекти педагогіки співробітництва (суб'єкт-суб'єкту взаємодію) та синергетики (самоорганізації та саморозвитку учнів). Поняття культури в сучасних умовах набуває іншого, багатограннішого тлумачення і розглядається в контексті феномену культуротворчості. Мистецтво, як відомо, стимулює не тільки загальноестетичний розвиток, а й творчі здібності та мислення, здатність до художнього самовираження, рефлексії, що є не менш важливим, ніж загальна художня ерудиція.

Таким чином, визначення мети музично-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи набуває нового гуманістичного (особистісно зорієнтованого) звучання: у процесі, сприймання музики й практичної музичної діяльності виховувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до музичного мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, стимулювати творчий потенціал особистості, виховувати потребу і здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

Загальна мета конкретизується в основних завданнях, що інтегрують навчальні, розвивальні й виховні аспекти художньо-естетичного виховання:

навчальні:

- засвоєння знань, понять, формування уявлень про види та жанри музики, особливості художньо-образної мови різних видів мистецтв – музичного, візуального, хореографічного, театрального, екранного;
- розширення музично-естетичного досвіду, опанування вміннями та навичками в практичній діяльності;
- набуття початкового досвіду створення інтонаційно-художніх образів у процесі власної творчості.

розвивальні:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;
- розвиток загальних і спеціальних здібностей;
- стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції;
- формування універсальних якостей творчої особистості.

виховні:

- виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- виховання світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків музичного мистецтва з природним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини, зокрема сучасною технікою, засобами масової інформації;
- виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати музичні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки;
- виховання музичних естетичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами музики відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку.

6. ЗМІСТ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Я переконаний, що вищий акт розуму, який охоплює всі ідеї, є акт естетичний.

Г. В. Ф. Гегель

Уявімо прекрасну картину. Вся вона закрита окрім одного куточка. І ми не бачачи цілого, не можемо побачити на доступному нам клаптику картини нічого, окрім безладних кольорових плям.

Лейбніц

У процесі розробки проекту Державних освітніх стандартів України була науково обґрунтована доцільність нової структури освітньої галузі «Мистецтво», що охоплює всі роки навчання в загальноосвітній школі з 1-го по 12-й клас, всі види мистецтв і складається з трьох блоків, які забезпечуватимуть наступність, послідовність і цілісність змісту шкільної художньої освіти:

I. МИСТЕЦТВО

II. ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА

III. ОСНОВИ ЕСТЕТИКИ

Реалізація системно-цілісного підходу до змісту художньо-естетичної освіти в умовах нової гуманітарно-педагогічної парадигми передбачає поряд із застосуванням традиційного автономного викладання видів мистецтв з елементами міжпредметних зв'язків впровадження інтегрованих курсів (наприклад, «Мистецтво» у початковій школі та «Художня культура» – у старшій), пошук шляхів інтеграції знань учнів з дисциплін художньо-естетичного циклу (насамперед, домінуючих – музики та образотворчого мистецтва), а також прогнозування міжгалузевих зв'язків у межах шкільної освіти.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної та зарубіжної школи інтеграція визначається як один з найперспективніших напрямів її реформування. Необхідно підкреслити, що проблема інтеграції в освіті виникла не сьогодні, не на порожньому місці, не спонтанно і не тільки в Україні.

Дослідженню інтегративних процесів в освіті присвячена діяльність спеціальних установ у багатьох країнах. У США на основі цієї ідеї вчені прагнуть розробити педагогіку XXI століття (Каліфорнійський центр інтегральних досліджень, Асоціація інтегративних досліджень в Огайо та ін.); у Франції працюють лабораторії міждисциплінарної дидактики (Паризький Міжнародний Центр Трансдисциплінарних досліджень, університет Ліона); у Росії ці проблеми досліджуються при Інституті філософії РАН і Московському синергетичному форумі (21, с. 82), в Інституті художньої освіти РАО понад десять років працює лабораторія інтеграції мистецтв. В Україні організовані аналогічні структури: Центр інтеграції змісту шкільної освіти в Полтаві як підрозділ Академії педагогічних наук України, Центр з проблем інтеграції світоглядної освіти молоді в Луцьку.

Інтегровані курси, зокрема й комплексні програми з мистецтва, стали характерною ознакою навчання в початковій школі багатьох зарубіжних країн, про що можна дізнатися з деяких наших публікацій (32). У Польщі взагалі з 2001/2002 навчального року згідно з новою освітньою реформою введено обов'язковий для всіх шкіл інтегрований курс «Мистецтво».

Навіть ці окремі приклади є свідченням **закономірності** інтегративного поступу в освіті, який має генетичне коріння, віддзеркалює об'єктивні цивілізаційні зміни і спрямований в майбутнє. Можна сказати, що буквально на наших очах формується самостійна галузь педагогічного знання – *дидактична інтегрологія* (І. Козловська).

Тенденція до дидактичної інтеграції може проявлятися на різних рівнях взаємопроникнення знань:

- предметному (внутрішня, горизонтальна інтеграція окремих компонентів у середині певного предмету, зокрема музики);
- міжпредметному (вертикальна інтеграція груп предметів, об'єднаних в один курс).

Прикладом останньої є традиційна тріада «музика – образотворче мистецтво – література», яка стала фундаментом побудови курсу «Світова художня культура» за концепцією Л. Предтеченської у 70–80-х рр. минулого століття.

Принцип **поліхудожньої освіти**, запропонований Б. Юсовим передбачає розширення й поглиблення змісту навчання і виховання за рахунок впливу різних видів мистецтва, їх взаємодоповнення й взаємозбагачення. Уперше в мистецькій педагогіці російський вчений обґрунтував підходи до інтегрованих поліхудожніх програм на основі образотворчого мистецтва, а також виділив принцип організації освітньої галузі «Мистецтво», що полягає у почерговому домінуванні окремих видів мистецтв у блоках-модулях на різних вікових етапах навчання в школі. На відміну від цієї моделі інтеграції у нашій авторській концепції доводиться доцільність моделі **поліцентричної інтеграції** змісту мистецької освіти, що передбачає включення до базових шкільних програм поряд із домінантними – музичним та візуальним мистецтвами елементів синтетичних видів мистецтв – хореографічного, театрального, екранних (31; 32). Такий підхід реалізовано у навчальній програмі курсу «Мистецтво» (1–4 кл.), де зміст предметів «Музика» та «Образотворче мистецтво» об'єднано в єдиний тематичний цикл на основі духовно-світоглядної проблематики і збагачено елементами синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно).

Генералізація змісту нової програми інтегрованого курсу «Художня культура» для старшокласників має інші засадничі принципи. Курс складається з двох взаємопов'язаних блоків – художньої культури України та художньої культури світу, які вивчаються послідовно. Вітчизняна спадщина структурована за культурними епохами, зарубіжна – за принципом **культурних регіонів світу** (ідея Л. Т. Левчук).

Загальною для всіх згаданих вітчизняних програм є ще одна відмінна якість: у їх змісті здійснено спробу подолання меж відомої традиційної тріади «інтегрантів» літератури–музики–живопису, на якій будувалися усі попередні інтегративні програми, і введення на паритетних засадах з іншими видами мистецтв **кіномистецтва**.

Впровадження інтегративних програм не передбачає зникнення предметного вивчення мистецтв у загальноосвітній школі. На нашу думку, в галузі педагогіки мистецтва має панувати «золота середина», яка дасть змогу уникнути крайнощів як традиційного предметоцентризму (виключно автономне викладання мистецтв), так і механічного й стихійного об'єднання за принципом

пом «все про все» або «все у всьому» – тобто всіх видів мистецтв на кожному уроці без конкретної дидактичної мети і відповідного науково-методичного обґрунтування. Ми поділяємо погляди сучасних українських дидактів, які розробляють і впроваджують **інтегративно-предметну** модель навчання на засадах оптимального поєднання предметного та інтегративного підходів у системі освіти (С. У. Гончаренко, І. М. Козловська).

7. ХУДОЖНЯ ІНТЕГРАЦІЯ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Джерело інтонаційного словника смислів – у самому житті, а музика вибудовує цей досвід, упорядковуючи та осмислюючи його, безкінечно розширюючи його горизонти.

В. Медушевський

У мистецтві ми маємо виходити не просто з чуттєвого уявлення, в якому немає нічого узагальненого, але саме з таких образів, яким притаманна потужна узагальнююча сила.

О. Лосев

Авангард із надзвичайною послідовністю прагнув до синкретизму «зримого» і «слухового», кольору і звуку.

В. Скуратівський

Загальна інтегративна спрямованість освіти зумовлює необхідність посилення взаємодії мистецтв, формування поліхудожніх комплексів і при автономному викладанні музики в школі. Видатний композитор і педагог Д. Б. Кабалевський одним із перших втілював ідею інтеграції у програми з музики для загальноосвітніх шкіл. Як відомо, в теоретичні побудови, за його концепцією, у 5 класах осягнення школярами взаємозв'язків музики й життя досягається завдяки зіставленню музики з літературою та живописом. (До речі, в Росії чимало нових інтегративних програм побудовано саме на основі музики як ядра змісту музично-художньої освіти.)

Діючі в Україні шкільні програми з музики включають матеріал, що передбачає застосування міжпредметних зв'язків з літературою та образотворчим мистецтвом, частково – хореографією і театром. Це є сприятливою передумовою для використання так званої локальної інтеграції в рамках певного предмета, завдяки чому вчитель завжди зможе самостійно змодельовувати дидактичні ситуації інтегративного типу, а також збагатити їх додатково сучасними технічними екранними засобами (телебачення, відео, комп'ютерні програми).

Найефективнішого розвитку зазнала музично-педагогічна думка в напрямі взаємодії музичної і словесної мов (як на генетичному, так і на функціональному рівнях). Набагато скромніші здобутки музичної педагогіки в плані застосування співвіднесень звукоінтонацій із мовою жестів. Нарешті terra incognita залишаються відносини музики та візуальних мистецтв як двох різновидів художньо-образних мов. Педагогічна рефлексія на наукові розвідки мистецтвознавців та психологів у цьому аспекті явно запізнюється.

Проблема взаємодії музично-інтонаційного, візуально-образного, рухо-пластичного та ін. аспектів тощо інших ще мало досліджена психологами, хоча Б. Теплов у своїй широковідомій класичній праці «Психологія музичних здібностей» звертав увагу на те, що слухові уявлення майже ніколи не бувають чисто слуховими (підкреслено нами – Л. М.) і мають включати зорові, рухові, будь-які інші.

Психологи називають цей феномен «*синестезією*» (від грецьк. – одночасне відчуття). Вона виникає тоді, коли у свідомості людини під впливом взаємодії різних чуттєвих модальностей (наприклад, візуальної та слухової або слухової та кінестетичної) виникають цілісні полімодальні образи.

У роботі з учнями різного віку існують можливості для застосування *локальної тематичної інтеграції*. Саме цей тип взаємодії мистецтв панує у педагогічній практиці. Незважаючи на дещо іпостративне тлумачення тематичних співставлень (за зовнішньою сюжетністю), не варто взагалі від них відмовлятися, тому що художньо-виховна результативність такого підходу доведена багаторічним досвідом. Наприклад, доречними будуть інтегровані уроки або фрагменти уроків при опануванні таких типових для всіх видів мистецтв тем, як «Весняні настрої», «Образи природи», «Героїчні мотиви» та ін. Інтегрантами у подібних мистецьких комплексах (колекціях) стають суголосні художні почуття та образи-аналогії, втілені різними мовами – звуко-інтонаційною, візуальною, рухо-пластичною.

Значні резерви існують для ознайомлення школярів з образною мовою і художньою специфікою *театру*, причому не тільки шляхом залучення до синтетичних жанрів – опери, балету. Як зазначає Е. Печерська, образи й сюжети казок (українських, народів світу, авторських) є багатим дидактичним матеріалом для використання в усіх видах музичної діяльності на різних етапах уроку – у процесі хорового співу, слухання музики, ознайомлення з музичною грамотою (42, с. 184). Автор пропонує низку методичних розробок з включенням казкових образів до структури уроків музики у початковій школі. Серед них зустрічаються і досить відомі твори (на музику П. Чайковського, Е. Гріга, Ж. Колодуба та ін.), і такі, що не набули поширення в музичній педагогіці (наприклад, казки В. Сухомлинського, автора посібника). Запропонований підхід спонукатиме вчителя на створення власних дидактичних сюжетів, різноманітних музично-драматичних діалогів з участю улюблених героїв дитячої літератури та кінофільмів. Подібні діалоги можуть допомогти школярам в опануванні таких найскладніших тем шкільної музичної освіти як «Інтонація» (через характеристику інтонацій-образів у рольовій грі), «Розвиток музики» (через взаємодію інтонацій-образів та порівняння музичного і драматичного типів розвитку).

Відомий німецький композитор і педагог К. Орф найближчим до коренів усіх мистецтв вважав *танець*, а музичне виховання дітей не уявляв без одночас-

ного ритмопластичного їх розвитку. У побудові своєї інструментально-ритмічної концепції початкової музичної освіти він використав широковживану фразу, перекладаючи її: «спочатку був барабан» (тобто – ритм).

Осмислення специфіки музики, насамперед танцювальної та балетної, передбачає урізноманітнення традиційного прийому пластичного інтонування за рахунок розширеного діапазону мови «розмовляючих рук», активнішого застосування прийомів із методичних систем Ж. Жак-Далькроза і В. Верховинця, елементів методики «вільного художнього руху» Л. Алексєєвої і І. Кулагіної, «методу дзеркал» В. Коен (де рухи тіла як дзеркало відображують музичний рух) та ін. Естетично грамотне і методично виважене застосування перерахованих засобів сприятиме усвідомленому сприйманню учнями інтонаційно-образного змісту музики через її органічний (природний, фізіологічний) зв'язок із рухом, а також осягнення принципів організації музики у взаємовідносинах ритму, метру і темпу.

Паралель «музика – образотворче мистецтво» породжувала чимало інтуїтивних здогадок талановитих педагогів і методистів щодо механізмів інтеграції знань з цих на перший погляд протилежних видів мистецтв – аудіального і візуального. Як же об'єктивні ознаки чи поняття можуть стати підставою для пошуку споріднених моментів під час їх викладання? Перспективні педагогічні рішення цієї проблемної ситуації виникають на стику художньо-мовних аспектів і стосуються таких понятійних діад як «лінія – мелодія», «колір – тембр» або «колір – тональність», «форма – композиція» тощо.

Із біографічної літератури відомі факти генетичних здібностей до фонічно-кольорових відчуттів у таких музикантів як М. Римський-Корсаков і О. Скрибін (явище кольорового слуху або – синопсії), «музикальності» живопису (В. Кандинський, М. Чюрльоніс) чи навпаки «живописності», «колюристички» імпресіоністичної музично-стильової палітри (К. Дебюссі), «візуальності», «картинності» непрограмної музики (А. Шнітке).

Спостереження за явищем, яке сьогодні отримало назву синестезії та узагальнення його прояву в мистецтві сягають у далеку давнину.

У II тисячолітті до н.е. в індійській культурі було вироблено поняття «раса», що у буквальному перекладі означає «смак» (емоційно забарвлений). Існувало 8 рас (еротична, комічна, сумна, розгнівана, героїчна, залякувальна, огидна та здивувальна), які мали кольорові символічні аналогії (прозора-зелений, білий, попелясто-сірий, червоний, світло-помаранчевий, синій, жовтий) і охоплювали духовний світ людини, її естетичний смак.

Древнім індусам як і стародавнім грецьким мислителям були притаманні космологічні уявлення про музику: 7 звуків символізувалися з 7 планетами Сонячної системи, асоціювалися із 7 кольорами, звук розглядався як енергія

космосу, а ритм – розвиток Всесвіту. Яскраво передає єдність філософсько-естетичних поглядів через танцювальну символіку відома бронзова статуетка «Шива-Натараджа» (XI ст.) з двома парами рук, що втілює велич руху.

Попри всю своєрідність індійського феномену, що отримав назву «сан-гіт» – єдність музики, танцю і драми, аналогічні явища спостерігаємо в європейському, зокрема й українському фольклорі.

Синкретизм народної культури, фольклорних традицій, генетично споріднених із синкретизмом дитячої гри, – яскравий і неперевершений зразок природної інтеграції поетичного слова, музики, хороводних рухів, елементів театральної дії, педагогічна ефективність якої доведена багатовіковим існуванням етнопедагогіки. Тому саме цей напрямок музично-художньої освіти доцільно активно впроваджувати в практику викладання музики, особливо в молодших класах (інсценізація пісні, ігри-драматизації). У середніх класах учні цілком здатні до постановки фрагментів народних обрядів, наприклад календарного циклу, з елементами драматургії.

Сакральні традиції у культурі сприяли розквіту різних видів мистецтв через компоненти храмового синтезу: архітектури, скульптури (католицизм, буддизм), живопису (православний іконопис), декоративно-прикладного мистецтва (мусульманство), музики – хорової (у східно-християнському обряді) та вокальної і органної (у західно-християнському обряді), поезії та риторички (як мистецтва слова), навіть елементів театральної драматургії. Засвоєння сучасними школярами будь-якої тематики, пов'язаної із духовною музикою, важко уявити без паралельного візуального ряду (храмова архітектура, іконопис, фрески тощо).

Теза «архітектура – це застигла музика» також може надихнути вчителя-дослідника на оригінальні знахідки-аналогії, адже це майже незоране поле для методики (як, до речі, і зв'язки «скульптура – музика»). Згадаймо щодо цього значний вплив, який мала архітектура бароко на музику Баха. Легендарний піаніст Ференц Ліст спробував описати свої відчуття композиції фути до-дієз мінор з I тому добре темперованого клавіру, порівнюючи його зі сприйняттям архітектурного образу собору. У наш час активно розробляє ідею спорідненості цих двох мистецтв на рівні загальних закономірностей творчості відомий композитор-архітектор Я. Ксенакіс, який створив власні правила музичної композиції на основі паралелей з архітектурними композиційними елементами. Першоджерелом відповідностей і структурних зв'язків виступає ритм, зіставляються генеральні поняття творчості «симетрія» архітектурних і «реп-ризність» музичних форм (56, с. 167).

Загипнотизовані фундаментальним положенням естетики щодо часової природи музичного мистецтва (як і щодо просторової природи живопису,

скульптури та інших видів візуальних мистецтв), ми часто мовби не помічаємо очевидного: в музиці як художньому феномені світу часові характеристики тісно пов'язані з просторовими. Музичний рух не може здійснюватися в абстрактному вакуумі, він кожен секунду звучання долає мікро і макропростір.

Нагадаємо, що ще видатний український вчений В. Вернадський підкреслював **невіддільність часу і простору** в ноосфері, як і в інших сферах. Закономірним наслідком розробки цієї фундаментальної наукової ідеї стало зародження сьогодні в музикознавстві нової концепції **трьохвимірності** звуку в єдності простору, часу і руху. Вивчення і філософське осмислення звукової партитури простору-часу світу, що започаткували на рівні прогностичних гіпотез ще античні мислителі («гармонія небесних сфер», «архітектоніка і музика Космосу»), сьогодні знайшли своє продовження і наукове обґрунтування в працях музикознавців і філософів (Г. Орлов, В. Суханцева, В. Холопова та ін.). Підкреслюється, що головний парадокс музики як «часового мистецтва» полягає в тому, що «з позиції психології сприймання, **музичний твір входить у людську свідомість в першу чергу через просторові уявлення, з умовним, локальним і специфічним включенням часового фактору**» (56, с. 161). Автор фундаментальної праці «Музика як вид мистецтва» переконливо доводить на прикладах усіх трьох масштабних рівнів музики – звуковисотності, ритміки й архітектоніки, що музика сприймається через просторові параметри (вертикаль і горизонталь).

У кінознавчих працях сучасності спостерігаємо нескінченні варіації ідеї ототожнення типу мислення синкретичної архаїки (в міфах, легендах, теоріях) і кінематографу з його суперсинтетичністю – поєднанням зображення зі словом, музикою, танцем, мімікою та всіма іншими знаковими знаряддями (В. Скуратівський). Кіно, що полонило мільйони, – це своєрідна «ностальгія» за прадавнім цілісним естетичним мисленням – синтезом мистецтв з його особливою внутрішньою мовою, глибинними шарами чуттєвого осягнення істини, що не потребує висловлювання.

Поліхудожня діяльність учнів на уроках музики, навіть фрагментарна, епізодична, має на меті, по-перше, суто музичний розвиток (насамперед музично-художнього мислення, що забезпечує проникнення в звуко-інтонаційну сутність мови музики), по-друге, загальний світоглядний розвиток, філософське мислення. Завдяки останньому вони можуть паралельно з музикою пізнати відображені в ній багатоманітність і гармонічність образу Всесвіту – природних явищ, соціальних і моральних відносин, психологічних закономірностей тощо через музичні емоції-ідеї, емоції-образи, емоції-концепції.

Підкреслимо, що **індивідуалізоване інтегрування** різноаспектних художніх знань, естетичних уявлень, поглядів на рівні свідомості й підсвідомості

особистості школяра відбувається спонтанно і незалежно від бажання і волі вчителя, але тільки за умов його організаційно-педагогічного сприяння, залучення широкого спектру методів компаративістики, цей процес набуває цілеспрямованого і системно-цілісного характеру.

Аудіовізуальний – такий, що забезпечує одночасне відтворення і зображувального, і звукового.

Гедонізм – філософсько-етичне вчення, за яким насолода є найвищим благом, метою життя.

Герменевтика – теорія розуміння і тлумачення текстів.

Голографія – спосіб одержання об'ємного зображення об'єкта.

Екстраполяція – поширення висновків, одержаних у результаті вивчення однієї сукупності явищ на іншу сукупність, на інший ряд.

Емпатія – розуміння емоційних станів іншої людини у формі співпереживання, співчуття.

Інтеграція – процес упорядкування, узгодження і об'єднання структур і функцій у цілісному організмі; вища форма прояву єдності елементів; відновлення цілісності системи.

Катарсис – сутність естетичного переживання, очищення емоцій мистецтвом.

Компенсація – зрівноваження, нейтралізація впливів, відшкодування.

Креативний – творчий.

Ноосфера – оболонка Землі, в якій виявляється вплив людини (як розумної істоти) на біосферу – на оболонку, що заселяють живі організми.

Рефлексія – осмислення людиною власних дій, діяльність самопізнання, самоаналізу.

Семіотика – наука про різні системи знаків, які використовують для передачі інформації.

Симультанний – здатність мислення синтезувати одночасно багатопредметні ситуації.

Синестезія – психічне явище, що полягає у виникненні в людини відчуття не тільки в тому органі чуття, на який діє подразник, а водночас (поза її волею) і в іншому органі чуття, або між усіма можливими типами відчуттів.

Синергетика – наука про складні (нелінійні) відкриті динамічні системи, що саморозвиваються в умовах нестабільності.

Синкретизм – нерозчленованість, злитність, характерна для початкового стану будь-якого явища.

Синтез – метод вивчення предмета в цілісності; злиття елементів у певній цілісності.

Сугестія – процес впливу на психічну сферу людини, пов'язаний зі зниженням контролю свідомості при сприйманні.

Фасилітована дискусія – колективне обговорення певної теми (проблеми) за допомогою фасилітатора – ведучого, який спрямовує дискусію.

Феноменологія – філософське вчення про феномени свідомості в їхньому відношенні до об'єктів.

1 КЛАС

I семестр

Тема 1. Які почуття передає музика? (8 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Зустріч зі школою і з музикою».

Мета. Збагачення музичного досвіду дітей шляхом слухання і виконання музики.

Орієнтовний зміст. Бесіда про музику, яка звучить навколо і без якої неможливо уявити життя. Знайомство з учасниками процесу створення музики: композитор, виконавець, слухач.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ходить сон».

Основні завдання. Які виражальні засоби створюють характер колискової? Які настрої передає музика?

Музичний матеріал. В. Подвала. Пісні-загадки «Білка», «Дятел», «Їжачок».

Основні завдання. Визначення характеру персонажів.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Два півники».

Основні завдання. Ознайомлення з сюжетом гри.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «У школу».

Основні завдання. Співацька постава. Співацьке дихання. Виконати пульс (метр) поспівки, розвивати звуковисотне відчуття.

Музичний матеріал. М. Дремлюга. «Пісня про школу».

Основні завдання. Розучування тексту, мелодії. Домагатись плавного, протяжного, виразного співу.

Творча робота

Основні завдання. Мелодизація свого імені, складання ритмічного малюнка і мелодії.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Прогулянка до гаю разом з музикою».

Мета. Розвивати емоційно-образне мислення.

Орієнтовний зміст. Сприймання образів музичних творів, визначення окремих засобів виразності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Лисенко. «Пливе човен».

Основні завдання. Визначити характер п'єси, її зміст, виразність мелодії шляхом пластичного інтонування.

Музичний матеріал. В. Сокальський. «Пташка».

Основні завдання. Визначити характер твору. Які почуття передає музика?

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Два півники».

Основні завдання. Участь у виконанні, інсценізація.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Кумо, кумо, що варила?».

Основні завдання. Співати з показом рукою висоти звуків. Виконати пульс ритмічного малюнка двома групами учнів. Зобразити на дошці, порівняти.

Музичний матеріал. М. Дремлюга. «Пісня про школу».

Основні завдання. Виконати з використанням прийому пластичного інтонування.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Вишеньки-черешеньки».

Основні завдання. Розучити. Яке почуття передає музика?

Творча робота

Музичний матеріал. Музичне вітання «Добрий день».

Основні завдання. Імпровізувати на V і III ступенях мажорного ладу.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Що таке характер музики?»

Мета. Усвідомити емоційно-образний зміст твору.

Орієнтовний зміст. Поняття про характер музики. Різноманітність характерів музичних творів. Вираження характеру музики в рухах. Розвивати у дітей чутливе відношення до інтонаційної виразності мови.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Кавалерійська».

Основні завдання. Сприймання емоційного змісту твору. Визначення характеру. Використання прийому пластичного інтонування.

Музичний матеріал. Український народний танець «Гопак».

Основні завдання. Відтворення пульсу музики. Виконання характерних танцювальних рухів.

Виконання музики

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Диби-диби».

Основні завдання. Розучування. Проплескати й записати ритмічний рисунок. Показ рукою напрямку руху мелодії.

Музичний матеріал. М. Дремлюга. «Пісня про школу».

Основні завдання. Домагатися виразного співу. Художнє виконання пісні.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Вишеньки-черешеньки».

Основні завдання. Визначити характер твору. Варіанти інтерпретації дітьми.

Творча робота

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Вишеньки-черешеньки».

Основні завдання. Мелодизація звернення «Ой вишеньки-черешеньки» з різними характеристиками фразових інтонацій.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Танцювальний характер творів».

Мета. Формувати розуміння емоційного змісту творів танцювального характеру, вираження його в рухах.

Орієнтовний зміст. Знайомство з танцювальною музикою (вальс, екосез).

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Екосез до мажор.

Основні завдання. Визначити танцювальний характер I частини, маршовий у II; відмінність між вальсом і екосезом. Виразити характер твору в рухах.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Тук, тук, чобіток».

Основні завдання. Розучування за допомогою запису ритмічного рисунка.

Виконати з різними емоційними настроями: спокійно, схвильовано, квапливо.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Диби-диби».

Основні завдання. Виконання в характері.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Святковий вальс».

Основні завдання. Розучування. Усвідомити танцювальний характер, відтворити мелодію плавно, наспівно.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дітки колом стоять».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Тук, тук, чобіток».

Основні завдання. Мелодизація рухів людини: «Швидкий крок», «Повільний крок», «Танцювальний крок». Ритмічний супровід до мелодії.

Музичний матеріал. На розсуд вчителя.

Основні завдання. Мелодизація закінчення фрази (останній звук). Самостійно завершувати мелодію кожної фрази.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Який настрій і як його передає музика?»

Мета. Навчити дітей відчувати і розповідати про настрої в музиці.

Орієнтовний зміст. Ознайомлення з засобами виразності, щоб вміти їх визначати.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Хвороба ляльки».

Основні завдання. Використання прийомів пластичного інтонування для передачі настрою, вираженого в музиці. Прослідкувати розвиток характеру музичного образу.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Їжачок».

Основні завдання. Пластичне інтонування характеру та настроїв.

Музичний матеріал. Український народний танець «Аркан».

Основні завдання. Розповісти, який настрій передає музика?

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Тук, тук, чобіток».

Основні завдання. Виконання. Відтворення настрою поспівки.

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Виконувати зі зміною тональності, темпу, динаміки.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Дітки колом стоять».

Основні завдання. Виконання. Ритмічні вправи.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Святковий вальс».

Основні завдання. Домагатися виразного виконання, дружного початку і закінчення кожної фрази.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Веселі гуси».

Основні завдання. Розучування. Визначення та відтворення різноманітних настроїв у музиці.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Виконувати зі зміною тональності, темпу, динаміки.

Інтерпретувати в різних варіантах.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Які почуття виражені в музиці?»

Мета. Розвиток у дітей умінь відчувати характер і почуття, образний зміст музичних творів.

Орієнтовний зміст. Поняття про зображальні та виражальні можливості музики.

28

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Хвороба ляльки».

Основні завдання. Пластичне інтонування художнього змісту музики.

Музичний матеріал. Й.-С. Бах. «Волинка».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на відтворення у п'єсі характерного звучання волинки (1–2, 5–6 такти), імітації стукоту сандалій (3–4, 7–8 такти). що зображує та виражає музика?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Художнє виконання лічилки.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Розучування. Виконання з інсценізацією (хор, ритмічний супровід), відтворення характерних рухів.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Вишеньки-черешенки».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Добрий день».

Основні завдання. Виконання в різних темпах, зі зміною ритмічного рисунка.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Знайомство зі старовинними танцями і музикою Й.-С. Баха».

Мета. Усвідомити тісний зв'язок рухів з музикою.

Орієнтовний зміст. Розповісти про старовинні танці, інструменти (волинку).

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Й.-С. Бах. «Волинка».

Основні завдання. Використання прийому пластичного інтонування.

Музичний матеріал. Й.-С. Бах. Менует ре мінор.

Основні завдання. Прослухати без вступної бесіди. Що зображує музика? Які рухи потрібно виконувати? Повторне прослуховування з пластичним інтонуванням.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Раз, два, три, чотири».

Основні завдання. Розучування. Поетапна ритмізація слів.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Дітки колом стоять».

Основні завдання. Виконувати в характері.

29

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Ой заграйте, дударики».

Основні завдання. Розучування з використанням ритмічного запису мелодії.

Творча робота

Музичний матеріал. Й.-С. Бах. «Волинка».

Основні завдання. Відтворити мелодію «стукоту сандалій».

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Які почуття передає музика (узагальнення теми)?»

Мета. Формування навичок слухача і виконавця, уміння відчувати й передавати настрій і характер творів.

Орієнтовний зміст. Під час виконання і слухання музики за вибором доцільно постійно зосереджувати увагу учнів на образному змісті творів, на тих настроях, почуттях, які вони виражають. Підвести дітей до висновку, що музика виражає найрізноманітніші почуття людей, їх характер, супроводжує їх у праці та відпочинку.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Слухання та сприймання музики за вибором.

Основні завдання. Перевірити опанування навичками слухача.

Виконання музики

Музичний матеріал. Виконання музики за вибором.

Основні завдання. Перевірити, наскільки учні опанували виконавськими навичками.

Творча робота

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Ой заграйте, дударики».

Основні завдання. Мелодизація фрази (останнього такту).

Тема 2. Про що розповідає музика? (7 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Про що розповідає музика?»

Мета. Формувати вміння розпізнавати життєвий зміст музики, виділяти ознаки зображальності у творах.

Орієнтовний зміст. Аналізуючи музичні твори, надати учням більшої самостійності у визначенні їх змісту, ознак зображальності, де вони яскраво виражені.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Ревуцький. «Колискова».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на характер музики. Про що розповідає колискова?

Музичний матеріал. В. Косенко. «Пастораль».

Основні завдання. Що таке пастораль? Про що музика може розповісти? Визначення характеру та образного змісту твору.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Зозуля рябенька».

Основні завдання. Ознайомити з низхідною інтонацією ЗО-ВІ (V-III) і відповідними ручними знаками.

Музичний матеріал. З. Левіна. «Що нам осінь принесе?»

Основні завдання. Розучування за допомогою своєрідної партитури ПППІ ПППІ – графічного зображення на двох лінійках ритмічного рисунка. Виконання з інсценізацією.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Гайдамака. Із збірки «Ми вчимося рахувати».

Основні завдання. Гра «Здрастуй, математика!» («Нуль», «П'ять», «Знак множення»).

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Про що розповідає музика?»

Мета. Вчити самостійно визначати зміст і характер музичного твору.

Орієнтовний зміст. Проведення гри «Маленький композитор». Застосування ігрових елементів допоможе виявити емоційне ставлення дітей до музики, сприятиме розвитку їхньої музикальності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Р. Шуман. «Сміливий вершник».

Основні завдання. Про що розповідає ця музика? Акцентувати увагу на виражальних і зображальних засобах.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Дощик», «І шумить, і гуде» (оркестр народних інструментів).

Основні завдання. Слухання, пластичне інтонування та виконання танцювальних рухів.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Ходить квочка».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. З. Левіна. «Що нам осінь принесе?»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Іде, іде дід, дід».

Основні завдання. Розучування з використанням графічного зображення мелодії пісні. Домагатися відтворення у співі образу діда.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зимонько-снігуронько».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Гайдамака. Збірка «Ми вчимося рахувати».

Основні завдання. Гра «Маленький композитор». Створи свій варіант музичного портрета одиниці, двійки тощо.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Багатство музичної мови».

Мета. Вчити визначати засоби музичної виразності.

Орієнтовний зміст. Розповісти дітям про старовинну народну традицію зустрічі Нового року.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Косенко. «Пасторальна».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Р. Шуман. «Сміливий вершник».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Римський-Корсаков. «Море» («Три дива») з опери «Казка про царя Салтана».

Основні завдання. Слухання. Визначення засобів музичної виразності. Як поет, композитор кожен по-своєму (словом, музикою) розповіли про море (три дива)?

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Добрий день».

Основні завдання. Виконувати на ступенях ЗО-ВІ з різними емоційними відтінками.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Іде, іде дід, дід».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Я маленький хлопчик».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Сніжинки».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Я маленький хлопчик».

Основні завдання. Створити свій варіант мелодії на текст «У дудочку граю, дітей забавляю».

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Як музика розповідає про зиму?»

Мета. Вчити відчувати і передавати настрій та характер музики у виконанні музичних творів, у танцювальних рухах.

Орієнтовний зміст. Визначення характеру та емоційного змісту музичних творів, виділення ознак зображальності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Український народний танець «Метелиця».

Основні завдання. Слухання. Виконання танцювальних рухів. Визначення засобів виразності.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Теми дійових осіб з опери «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Тук, тук, чобіток».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Кумо, кумо, що варила?»

Основні завдання. Виконання. Запис ритму і назв ступенів.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Новорічна».

Основні завдання. Розучування за допомогою графічного зображення ритмічного рисунка (самостійна робота дітей). Домагатися виразного співу.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Сніжинки».

Основні завдання. Виконання. Розкриття змісту пісні в рухах. Домагатися легкого, наспівного звучання.

Творча робота

Музичний матеріал. Скоромовки, лічилки, забавлянки.

Основні завдання. Проплескати і записати ритмічний рисунок і придумати до них мелодію на засвоєних ступенях.

	Приклад:
Ой ти, коте сірий,	Прибери нам в хаті.
Вимети нам сніг,	А ти, коте рудьку,
А ти, білуватий,	Та витопи грубку.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Як музика розповідає про казкових персонажів?»

Мета. Вчити дітей сприймати музику, відчувати емоційний розвиток музичного образу.

Орієнтовний зміст. Збагачення музичних вражень учнів щодо відчуження характерів казкових персонажів у музичних творах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Р. Шуман. «Дід Мороз».

Основні завдання. Яким зображено у п'єсі Діда Мороза (добрим чи злим) та якими музичними засобами?

Музичний матеріал. В. Косенко. «Не хочуть купити ведмедика».

Основні завдання. Слухання. Про що розповідає музика?

Музичний матеріал. К. Стеценко. Сцена з II дії опери «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Слухання. Проведення музично-ритмічної гри.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зимонько-снігуронько».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верменич. «Запросини Діда Мороза».

Основні завдання. Розучування за допомогою графічного запису ритму, позначень фраз, наголосів.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Новорічна».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. К. Стеценко. «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Мелодизація образів тварин.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Новий рік».

Мета. Втілення новорічного настрою у музичних творах.

Орієнтовний зміст. Підтримувати святковий настрій засобами музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Р. Шуман. «Дід Мороз».

Основні завдання. Визначення характеру твору. Використання прийому «руйнування» початкового образу. Як змінилася музика? Яким став образ Діда Мороза?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Я маленький хлопчик».

Основні завдання. Виконання з інсценуванням.

Музичний матеріал. Українська колядка «Коляд, коляд, колядниця».

Основні завдання. Розучування. Домагатися світлого і радісного звучання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Щедрівочка щедрувала».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Новорічна».

Основні завдання. Виконання з веденням танцю.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Сніжинки».

Основні завдання. Виконання з інсценізацією, добиватися плавного, наспівного звучання.

Музичний матеріал. В. Верменич. «Запросини Діда Мороза».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Свій варіант щедрівки «Я маленький хлопчик».

Музичний матеріал. В. Верменич. «Запросини Діда Мороза».

Основні завдання. Мелодизація рухів Діда Мороза («Прихід на свято», «Стук у вікно», «Роздача подарунків»).

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Про що розповідає музика (узагальнення тем семестру)?»

Мета. Перевірити рівень засвоєння тем «Які почуття передає музика?» і «Про що розповідає музика?»

Орієнтовний зміст. Узагальнити, як учні навчилися слухати музику, розуміти її характер, настрій, емоційно-образний зміст, яких виконавських навичок набули.

Основні види художньо-творчої діяльності

Запропонувати прослухати нову музику, використовуючи додатковий матеріал, рекомендований програмою.

II семестр

Тема 1. Як розповідає музика? (9 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Як розповідає музика про різних казкових героїв?»

Мета. Ознайомлення з роллю засобів музичної виразності.

Орієнтовний зміст. Розповіді учнів про зустрічі з музикою під час зимових канікул.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець феї Драже», «Баба Яга».

Основні завдання. Слухання. Назву п'єси повідомити після прослуховування і визначення характеру творів. Як розповідає музика про добру фею і Бабу Ягу? Якими музичними засобами підкреслює їхні характери?

Виконання музики

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Печу, печу хлібчик».

Основні завдання. Розучування. Звернути увагу на інтонаційний розвиток мелодії, на відповідність поетичному текстові. Визначити виконавчий план.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Щедрівочка щедрувала».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Б. Фільц. «Морозець».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання з використанням прийому пластичного інтонування. Графічний запис ритмічного рисунка.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання і фрази з різним інтонаційним забарвленням.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Засоби музичної виразності».

Мета. Ознайомити учнів із засобами музичної виразності, які допомагають розкрити музичний образ казкових персонажів.

Орієнтовний зміст. Ознайомлення першокласників із засобами музичної виразності, привчати до використання музичних термінів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Є. Юцевич. «Марш».

Основні завдання. Виконання в повільному темпі.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець феї Драже», «Баба Яга».

Основні завдання. Повторне слухання. Порівняти музичні образи.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Кавалерійська».

Основні завдання. Слухання. Виконання в русі.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Каркнув крук».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Печу, печу хлібчик».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Кос-Анатольський. «Саночки-санчата».

Основні завдання. Розучування. Домагатися інтонаційної і ритмічної точності виконання фраз. Запис на дошці ритмічного рисунка, виділення сильних і слабких долей.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Гайдамака. Збірки «Ми вчимося рахувати», «Складення».

Основні завдання. Виконувати з елементами інсценізації.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Як розповідає музика про настрої людини?»

Мета. Порівняти музичні засоби висловлювання різних настроїв людини.

Орієнтовний зміст. Виховання навичок уважного слухача, уміння розпізнавати і відчувати різні настрої в музиці.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Є. Юцевич. «Марш».

Основні завдання. Вхід до класу, темпові зміни.

Музичний матеріал. В. Косенко. «Не хочуть купити ведмедика», «Купили ведмедика».

Основні завдання. Як розповіла музика про сум і радість дитини від подарунка? Пластичне інтонування. Порівняння музичних образів обох творів.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Каркнув крук».

Основні завдання. Виконання. Домагатися виразного співу з різними відтінками звуковедення і темпу.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Біла квочка».

Основні завдання. Розучування за допомогою графічного зображення ритму.

Музичний матеріал. Українська дитяча забава «Гойда-да, гойда-да».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Сніжинки».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Косенко. «Не хочуть купити ведмедика», «Купили ведмедика».

Основні завдання. Пластичне інтонування. Порівняння музичних образів обох творів.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Виразні можливості музики».

Мета. Ознайомлення з роллю засобів музичної виразності у відображенні образів природи.

Орієнтовний зміст. Використання творів інших видів мистецтва дає змогу значно активізувати художньо-творчу діяльність дітей. Запропонувати учням порівняти музичний образ твору з поетичними образами віршів, творами живопису.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Ходить місяць над лугами».

Основні завдання. Як музика відобразила образ природи?

Музичний матеріал. В. Косенко. «Купили ведмедика».

Основні завдання. Слухання. Пластичне інтонування.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча забава «Гойда-да, гойда-да».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Ведмедик і лісові звірята».

Основні завдання. Розучування. Виконувати відповідно до тексту різними відтінками звуковедення, темпу, динаміки.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Біла квочка».

Основні завдання. Виконання. Проведення гри.

Музичний матеріал. А. Кос-Анатольський. «Саночки-санчата».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верменич. «Вишиванка».

Основні завдання. Розучування. Головну увагу приділяти м'якому кантиленному співу.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Біла квочка»

Основні завдання. Проведення гри.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Можливості музики у вираженні почуттів».

Мета. Розвиток навичок уважного слухача, здібностей до сприймання образів музичних творів.

Орієнтовний зміст. Збагачення музичних вражень щодо вираження почуттів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Колискова».

Основні завдання. Якими засобами виражений характер колискової?

Музичний матеріал. Український танець «Аркан».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Ведмедик і лісові звірята».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Музичний матеріал. Латиська народна пісня «Ой-я, жу-жу».

Основні завдання. Розучування, домагатися м'якої атаки звуку, плавності й наспівності звучання.

Музичний матеріал. В. Верменич. «Вишиванка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Ведмедик і лісові звірята».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Музичний матеріал. Український народний танець «Аркан».

Основні завдання. Виконання танцювальних рухів.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Як музика розповідає про весну, які почуття виражає?»

Мета. Визначення характеру творів, їхній образний зміст.

Орієнтовний зміст. Бесіда про весну, весняні настрої у природі й душі людини.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Пташка», «Весною» (фрагменти).

Основні завдання. Визначити характер п'єс та їх образний зміст.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Ходить квочка».

Основні завдання. «Музична зарядка».

Музичний матеріал. Українська дитяча забава «Гойда-да, гойда-да».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ой минула вже зима».

Основні завдання. Розучування. Запропонувати записати ритмічний рисунок; поділити на фрази і визначити характер виконання.

Музичний матеріал. В. Верменич. «Випиванка».

Основні завдання. Виконання. Домагатися виразного кантіленного співу.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Ходить квочка».

Основні завдання. «Музична зарядка». Створити образ квочки.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Як музика розповідає про настрої людини?»

Мета. Звернути увагу на роль засобів музичної виразності у передаванні в музиці настроїв людини.

Орієнтовний зміст. Формування уявлень про виразність музичних засобів у передаванні в музиці настроїв людини.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Р. Шуман. «Веселий селянин».

Основні завдання. Слухання, пластичне інтонування. Передати ходом пульс музики. Як у творі розповідається про настрій людини?

Музичний матеріал. Українські троїсті музики (за вибором учителя).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «Вийди, вийди, сонечко».

Основні завдання. Розучування. Виконання легко й рухливо, ніби звертаючися до сонечка.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ой минула вже зима».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Подoliaночка».

Основні завдання. Розучування. Запис учнями ритмічного рисунка, позначення фраз і наголосів. Домагатися м'якого і наспівного звучання, спокійного закінчення кожної фрази.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Ой заграйте, дударики».

Основні завдання. Виконання з танцювальними рухами та ритмічним супроводом.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка»

Основні завдання. Гра «Лічилка». Діти плескають у долоні ритм (по групах).

Потім – всі співають, показуючи за допомогою вчителя ручні знаки – ЗО-ВІ-РА.

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Втілення в музиці образів весняної природи».

Мета. Виховання навичок уважного слухача і чутливого виконавця.

Орієнтовний зміст. Почути й передати у виконанні весняні настрої, стан весняної природи і душі людини.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Барвінський. «Сонечко».

Основні завдання. Слухання. Як розповідає музика про сонечко? Який настрій створює? Використати прийом пластичного інтонування.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Де ви були?»

Основні завдання. Розучування за допомогою запису ритмічного рисунка і ручних знаків. Визначити характер, інтонацію фраз.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийди, вийди, сонечко».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ой минула вже зима».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Подoliaночка».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Савка та Гришка».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Музичне вітання «Добрий день».

Основні завдання. Виконання з імпровізацією тексту («Всім, всім – добрий день», «Добрий день, школо, рідний клас» тощо), щоб передати різний настрій.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Як розповідає музика (узагальнення теми)»

Мета. Перевірити засвоєння теми, навичок сприймання і розуміння музичної мови.

Орієнтовний зміст. Діти демонструють рівень розвитку музично-слухових уявлень, ладового слуху й музично-ритмічного почуття, оволодіння виконавськими навичками.

Основні види художньо-творчої діяльності

Виконання і слухання музики на розсуд та за бажанням учнів.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Гайдамака. Збірка «Ми вчимося рахувати».

Основні завдання. Виконання окремих пісень збірки з елементами інсценізації.

Тема 2. Про що і як розповідає музика? (7 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Як музика розповідає про весну, весняні настрої?»

Мета. Формування навичок аналізу творів за образним змістом.

Орієнтовний зміст. Розвивати уявлення дітей про музику за її змістом. Наприклад, звернути увагу на засоби, які зображають спів пташки: високий регістр, уривчаста мелодія, прозоре звучання, динамічні та агогічні відтінки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Пісня жайворонка».

Основні завдання. Який настрій передає музика? Виділити засоби, які зображають спів пташки.

Виконання музики

Музичний матеріал. П. Козицький. «А вже красне сонечко».

Основні завдання. Розучування за допомогою графічного запису ритмічного рисунка та показу рукою напрямку руху мелодії.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Ми кривого танцю йдемо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Подольночка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Савка і Гришка».

Основні завдання. Виконання в русі.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка-імпровізація «Добрий день».

Основні завдання. Виконується на ступенях ЗО-ВІ-РА.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Весняні настрої в природі і музиці».

Мета. Вчити дітей відчувати і передавати у виконанні весняні настрої.

Орієнтовний зміст. Підтримувати весняні настрої у дітей засобами музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Косенко. «Дощик».

Основні завдання. Слухання. Який дощик зображає композитор: теплий весняний чи холодний осінній?

Музичний матеріал. В. Барвінський. «Сонечко».

Основні завдання. Слухання. Порівняти п'єси «Дощик» та «Сонечко». В чому їхні подібність і відмінність?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Котилася торба».

Основні завдання. Розучування. Співати на ступенях ЗО-ВІ-РА-ЙО за допомогою ручних знаків. Виконати з різкими емоційними відтінками.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Зацвіла в долині».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. П. Козицький. «А вже красне сонечко».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Косенко. «Дощик».

Основні завдання. Ритмічна імпровізація «Рух дощу».

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Чи може музика розповісти казку?»

Мета. Формування музичного сприймання школярів, виконання навичок уважного слухача.

Орієнтовний зміст. Усвідомлення учнями зв'язків між життєвим змістом музичного твору і його втіленням засобами музичної виразності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Сільванський. Казка «Івасик-Телесик».

Основні завдання. Слухання початку композиції. Як розповідає музика про героїв казки? Порівняти їхні музичні характеристики.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Котилася торба».

Основні завдання. Виконувати зі змінами тональності, темпу, динаміки.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Щебетала пташечка».
Основні завдання. Розучування. Домагатися легкого й наспівного звучання.
Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «Вийди, вийди, сонечко».
Основні завдання. Виконання.
Музичний матеріал. Українська веснянка «Ми кривого танцю йдемо», «Пододляночка».
Основні завдання. Виконання.
Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Ой заграйте, дударики»
Основні завдання. Виконання 3 групами: 1 – співає пісню; 2 – створює темброво-ритмічний супровід; 3 – виконує танцювальні рухи.
Творча робота
Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».
Основні завдання. Запропонувати придумати на цей текст мелодію, використовуючи відомі ступені ЗО-ВІ-РА-ЙО.

Урок 4

Дата
Тема уроку: «Розкажи нам, музико, казку».
Мета. Виховання навичок уважного слухача.
Орієнтовний зміст. Відчувати в музиці пригоди казкових героїв. Якими засобами змалювала музика образи казкових героїв?

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Сільванський. Казка «Івасик-Телесик».
Основні завдання. Нагадати музичні теми персонажів казки. Прослухати твір цілком. Як музика розповіла казку, якими засобами змалювала образи її героїв?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».
Основні завдання. Розучування. Домагатися легкого й рухливого виконання.
Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Зацвіла в долині».
Основні завдання. Виконання.
Музичний матеріал. Українська народна пісня «Щебетала пташечка».
Основні завдання. Виконання.
Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Савка і Гришка».
Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Сільванський. Казка «Івасик-Телесик».
Основні завдання. Театралізація казки.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «День Перемоги».

Мета. Виховання у дітей патріотичних почуттів.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням про День Перемоги. Використовувати музику героїчного характеру, розповідаючи про воєнні події, героїзм і мужність.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Бойова пісенька».

Основні завдання. Слухання. Визначити характер.

Музичний матеріал. Д. Тухманов. «День Перемоги».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Вічний вогонь».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Вічний вогонь».

Основні завдання. Інсценізація з імітацією використання вогню.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Про що і як розповідає музика (узагальнення теми)?»

Мета. Перевірити, як учні навчалися слухати і виконувати музику, як розуміють її мову, як уміють «читати» мелодію і рухатися під музику.

Орієнтовний зміст. Учитель самостійно планує проведення уроку, враховуючи учнівський досвід сприймання музики, виконавські навички, уміння співати за графічним записом та ручними знаками.

Основні види художньо-творчої діяльності

Виконання та слухання музики за вибором учителя.

Творча робота

Музичний матеріал. С. Бурілов. «Райдуга-дуга».

Основні завдання. Виконання творчої вправи. «Барви райдуги», малювання спектра, співставлення із звучанням звукоряду окремого кольору.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Підготовка до заключного уроку-концерту».

2 КЛАС

I семестр

Тема 1. Три типи музики – пісня, танець, марш. (9 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Три типи музики – пісня, танець, марш».

Мета. Визначення типів музики. Підвести учнів до відчуття відмінності в характері музики маршу, танцю й пісні.

Орієнтовний зміст. Розповіді учнів про літні музичні враження. Усвідомлення понять: композитор, виконавець, слухач.

Висновок. Музика стає справжнім мистецтвом тоді, коли вона професійно створена, художньо виконана й емоційно сприйнята. Легенда про «трьох китів». Визначення типів музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Майборода. «Пісня про вчительку».

Основні завдання. Вхід в клас. Слухання.

Музичний матеріал. Марш; вальс; козачок; пісня.

Основні завдання. Слухання у виконанні на фортепіано. Визначення типів музики.

Музичний матеріал. Український народний танець «Гопак».

Основні завдання. Слухання. Підкреслити на бубні акценти в музиці.

Музичний матеріал. Українські народні пісні в інструментальній обробці Я. Степового «Дончик», «Лутом іду».

Основні завдання. Слухання. З'ясувати відмінність у характері творів.

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Марш».

Основні завдання. Вихід із класу.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Добрий день».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Дремлюга. «Ми йдемо сьогодні в клас».

Основні завдання. Розучування. Звернути увагу на схвильований характер мелодії, пожвавлений темп, на підкреслено маршовий характер приспіву.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «Галя по садочку ходила».

Основні завдання. Розучування за допомогою графічного зображення ритмічного рисунка та показу напрямку руху мелодії.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Добрий день».

Музичний матеріал. Український народний танець «Гопак».

Основні завдання. Виконання танцювальних рухів.

Урок 2

Дата

Тема уроку: Марш.

Мета. Визначити характерні особливості маршової музики.

Орієнтовний зміст. На уроці розглядаються різноманітні життєві обставини, за яких звучать марші: святкові демонстрації, спортивні та військові паради тощо. Бажано, щоб приклади наводили самі учні.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Марш».

Основні завдання. Вхід і вихід із класу.

Музичний матеріал. С. Чернецький. «Зустрічний марш».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Блантер. «Футбольний марш».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Марш дерев'яних солдатиків».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. Три варіанти маршу.

Основні завдання. Слухання. Як відрізняються марші для спортсменів або солдатів від маршу іграшкових солдатиків.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська дитяча лічилка «Ходить квочка».

Основні завдання. Виконання на ступенях ЗО-ВІ-РА-ЙО за допомогою нотного запису та ручних знаків.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Качка йде», «Іде, іде дід, дід»

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Порівняти ці пісні.

Музичний матеріал. М. Дремлюга. «Ми йдемо сьогодні в клас».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «Галя по садочку ходила»

Основні завдання. Виконання. Прагнути до наспівності за досить рухливого темпу.

Творча робота

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. Три варіанти маршу.

Основні завдання. Рухатися відповідно до різних типів маршу.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Марш. Танець».

Мета. Визначити особливості маршової музики і її відмінність від танцю.

Орієнтовний зміст. Продовжити розгляд різних життєвих ситуацій, у яких звучать марші.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Гей, не дивуйте» в інструментальному виконанні.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Марш дерев'яних солдатиків».

Основні завдання. Слухання. Порівняти твори, виявити подібність і відмінність.

Музичний матеріал. Український народний танець «Козачок».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Український народний танець в обробці М. Різоля «Шумка».

Основні завдання. Слухання. Порівняти народні танці «Козачок» і «Шумка».

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські народні пісні в обробці Я. Степового «Качка йде», «Іде, іде дід, дід».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Поспівка «Йшла лисичка».

Основні завдання. Розучування. Виконувати на ступенях ЗО-РА за нотним записом та ручними знаками.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Гая по садочку ходила».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Розучування. Прагнути до наспівності в I куплеті, танцювальної легкості — в II, чіткої маршовості — в III куплетах, зберігаючи при цьому кантилену.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Качка йде».

Основні завдання. Надати свій музичний варіант двом текстам.

Творча робота

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Інсценізація пісні.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Танець».

Мета. Збагачення уявлень учнів про різні види танців.

Орієнтовний зміст. Пригадати життєві обставини, за яких звучать танці (вальс, полька, козачок, шумка). Відчути відмінність між цими танцями.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. Вальс із балету «Спляча красуня».

Основні завдання. Слухання. Пластичне інтонування.

Музичний матеріал. С. Рахманінов. «Італійська полька».

Основні завдання. Слухання. Порівняти польку і вальс, зробити висновок про відмінність різних танців.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Йшла лисичка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Коломієць. «Чуки, чуки, чуки, чок».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська жнивварська пісня «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Виконання. Поєднати з уявною грою на скрипці (I куплет), балалайці (II), барабані (III).

Творча робота

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Надати свій варіант мелодії на словах «Ті-лі-лі та ті-лі-лі».

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Танець».

Мета. Підсумувати знання учнів про танець, його відмінність від інших типів музики (маршу, пісні).

Орієнтовний зміст. Танець – вид мистецтва, в якому образи створюються за допомогою пластичних рухів. Танець нерозривно пов'язаний із музикою, емоційно-образний зміст якої втілюється в хореографічній композиції, танцювальних рухах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Косенко. «Балетна сценка».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Од Києва до Лубен» (оркестр народних інструментів).

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні.

Музичний матеріал. Українські тріости музики.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. А. Коломієць. «Чуки, чуки, чуки, чок».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська коломийка «Як мені ся сподобала».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Ой заграйте, дударики».

Основні завдання. Виконання з танцювальними рухами.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Од Києва до Лубен».

Основні завдання. Виконати на дитячих музичних інструментах, імпровізувати супровід.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Пісня».

Мета. Визначити головну ознаку пісень – наспівність і мелодійність.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу на те, що пісня не обов'язково має звучати зі словами, її не обов'язково співати. Це тип музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Колискова».

Основні завдання. Слухання. Передати в русі ніжний пісенний характер музики.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ходить сон».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Баба».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Бім, бом».

Основні завдання. Розучування. Звернути увагу на досягнення унісону.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Спи, дитино, спи».

Основні завдання. Розучування, визначення характеру (колискова).

Музичний матеріал. Українська коломийка «Як мені ся сподобала».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська жнивварська пісня «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Бім, бом».

Основні завдання. Інсценізація.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Зустріч «китів».

Мета. Ознайомлення з прикладами зустрічі різних типів музики.

Орієнтовний зміст. Підвести дітей до висновку, що у творах «кити» (різні типи музики) зустрічалися й утворили пісні-марші, пісні-танці.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Г. Татарченко. «Гей ви, козаченьки».

Основні завдання. Слухання. Що це: пісня чи марш?

Музичний матеріал. Українські народні пісні в обробці М. Леонтовича.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські народні танцювальні пісні у виконанні народних хорів України.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Бім, бом».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Коломієць. «Чуки, чуки, чуки, чок».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ходить гарбуз по городу».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Ф. Колесси «Козак».

Основні завдання. Розучування. Приклад пісні-маршу.

Музичний матеріал. Українська коломийка «Як мені ся сподобала».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Навести свої варіанти зустрічі «китів», придумати казку на сюжет зустрічі різних типів музики.

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Кити» (типи музики) зустрічаються».

Мета. Формування і розвиток поняття про зустріч різних типів музики.

Орієнтовний зміст. Учні отримують уявлення про те, що різні типи музики можуть «зустрічатися разом».

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець із кубками» з балету «Лебедине озеро».

Основні завдання. Слухання. Виконання в русі.

Музичний матеріал. Українські народні танці у виконанні ансамблю трістких музик.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Ф. Колесси «Козак».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ходить гарбуз».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ходить гарбуз».

Основні завдання. Інсценізація пісні.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Три типи музики – пісня, танець, марш (узагальнення теми)».

Мета. Перевірка вивченого.

Орієнтовний зміст. Урок будується довільно.

Основні види художньо-творчої діяльності

Музичний матеріал добирається за бажанням учнів, а також із списку додаткового матеріалу.

Тема 2. Про що говорить музика? (7 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Про що говорить музика?».

Мета. Формування поняття про виражальні та зображальні можливості музики.

Орієнтовний зміст. На цьому уроці слід підвести учнів до висновку, що музика виражає внутрішній світ людини (настрої, почуття, думки), а також зображує різноманітні рухи людини, події в навколишньому світі, картини природи тощо.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Весела. Сумна».

Основні завдання. Слухання. Пластичне інтонування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дударик» в обробці М. Леонтовича.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Спи, дитино, спи».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Розучування. Визначення типу музики та її настрою. Робота над виразністю виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дударики».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Котилася торба».

Основні завдання. Імпровізувати виконання на відомих ступенях з введенням нового ступеня ЛЕ.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Як музика передає різні настрої?»

Мета. Вчити відчувати і виражати у виконанні різні настрої у музиці.

Орієнтовний зміст. Бесіда про те, що музику створюють люди для людей. Музика виражає думки й почуття (не однієї людини, а багатьох), а також різноманітні настрої.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Старовинна французька пісенька».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Бабак».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. Косенко. «Дощик».

Основні завдання. Слухання. Почути радісне збудження.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівки «Дзвінкий дзвінок», «Знову дзвінок».

Основні завдання. Розучування. Відчування різних настроїв.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Бім, бом».

Основні завдання. Виконання. Виразити наростання тривожного настрою, хвилювання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Висне небо синє».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дударики».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Надати свій музичний варіант тексту «Ти ж моя, ти ж моя перепілонька».

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Чи може музика виражати характери людей?»

Мета. Визначення характеру персонажів музичних творів. Прагнути до передавання їх у виконанні.

Орієнтовний зміст. Чи може музика намалювати портрет людини так, як це робить художник? Музичний портрет передає характер людини. Музика може не тільки виражати окремі характери, а й передавати стосунки дійових осіб, їх зіткнення.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Три подружки».

Основні завдання. Слухання. Визначення характеру музики, добір назв до кожної п'єси.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Впертий братик».

Основні завдання. Слухання. Пластичне інтонування.

Музичний матеріал. М. Лисенко. Пісня Кози з опери «Коза-дереза».

Основні завдання. Слухання. Визначення характеру персонажа.

Виконання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Висне небо синє».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ходить сонко по вулиці»

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Я коза ярая».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Я коза ярая».

Основні завдання. Прагнути до відтворення в співі поведінки кози.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Чи може музика передавати рух?»

Мета. Формування уявлень про зображальні можливості музики до передавання руху.

Орієнтовний зміст. Детальніше зупинитися на питанні співвідношення виражальності й зображальності у музиці. Зображальність і виражальність існують у музиці поруч.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Труба і барабан».

Основні завдання. Слухання. Пластичне інтонування.

Музичний матеріал. М. Глінка. «Попутна».

Основні завдання. Слухання. Приклад зображення в музиці руху поїзда. Які почуття передає музика?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Іде, іде дід, дід».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Качка йде».

Основні завдання. Виконання. Відчуття відмінності у зображенні ходи людини та качки.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Бім, бом».

Основні завдання. Виконання. Звернути увагу на імітацію ударів колокола.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ходить сонко по вулиці»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. М'яков. «Зимонька».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Глінка. «Попутна».

Основні завдання. Колективна творча гра. Приклад зображення в музиці руху поїзда. «Музичні вигадки в дорозі». Придумати та розіграти сценки з життя пасажирів «музичного поїзда».

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Чи може музика зображати картини природи?»

Мета. Визначити роль виражальності і зображальності у музиці.

Орієнтовний зміст. Зосередити увагу дітей не тільки на зображальних моментах, а передусім на емоційній виразності музичних картин.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Глінка. «Попутна».

Основні завдання. Слухання. Що музика виражає і що зображує?

Музичний матеріал. М. Сільванський. «Світанок», «Ніч на річці».

Основні завдання. Слухання. Визначення зображальності.

Музичний матеріал. О. Костін. «Сильний звір слон».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Щедрівочка щедрувала».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Ой сивая та і зозуленька».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. К. М'яков. «Зимонька».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Я маленький хлопчик».

Основні завдання. Розучування. Запропонувати виконати свої варіанти.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Зимові й новорічні настрої у музиці».

Мета. Відчутти виражальність і зображальність на прикладі музики зимової тематики.

Орієнтовний зміст. Розповісти про прадавні традиції зустрічі Нового року, про обряди, що супроводжували цю подію.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Український народний танець «Метелиця» у виконанні А. Бобири (бандура).

Основні завдання. Слухання. Зображальні і виражальні моменти зв'язати з образом і настроєм.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські колядки та щедрівки «Коляд, коляд, колядниця», «Щедрівочка щедрувала», «Я маленький хлопчик», «Ой сивая та і зозуленька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. М'яков. «Зимонька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Метелиця».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українські щедрівки та колядки.

Основні завдання. Виконання з елементами театралізації.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Про що говорить музика (узагальнення тем семестру)?»

Мета. Перевірити засвоєння тем.

Орієнтовний зміст. Розміркування, що музика виражала, що зображала, про що розповідала.

Основні види художньо-творчої діяльності

Музичний матеріал за вибором учителя.

II семестр

Тема 1. Куди ведуть нас пісня, танець, марш? (10 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Куди ведуть нас пісня, танець, марш (урок введення в тему)?»

Мета. Ознайомити дітей з основними жанрами музичного мистецтва (оперою, балетом).

Орієнтовний зміст. Бесіда про новорічні враження дітей, зимові канікули. Уміння розрізнити в музиці пісню, танець і марш допоможе «увійти» до будь-якої «музичної країни» – опери, балету, симфонії, концерту.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українські колядки та щедрівки у виконанні народних хорів України.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Тема Лисички з опери «Лисичка, Котик і Півнію».

Основні завдання. Слухання. Розучування. Звернути увагу на виразні інтонації Лисички.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець маленьких лебедів».

Основні завдання. Слухання. Ігрове чотирируччя (фа-діз-до-діз).

Виконання музики

Музичний матеріал. М. Коваль. Хор «Семеро козенят» з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Розучування. Що музика виражає і що зображує? Визначити тип музики (пісня – танець – марш).

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Ой сивая та і зозуленька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Метелиця».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка-імпровізація «Добрий день».

Основні завдання. Виконання на відомих учням ступенях із включенням нового – НА (IV).

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Подорож до музичних країн разом з «китами».

Мета. Вчити дітей визначати особливості жанрів музичного мистецтва – опери, балету, концерту.

Орієнтовний зміст. Ознайомлення з творами оперного, балетного і симфонічного жанрів. Пізнання їх особливостей сприяють накопиченню музично-слухового досвіду. Учні відкривають різноманітний світ великого музичного мистецтва.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. І. Беркович. Другий концерт для фортепіано з оркестром (фінал).

Основні завдання. Слухання. Як звучить знайома мелодія в нових барвах (звучання симфонічного оркестру).

Музичний матеріал. К. Стеценко. Тема Котика з опери «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Слухання, визначення персонажів.

Музичний матеріал. М. Коваль. Тема Мами Кози з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Слухання, визначення характеру музики (колискова) і персонажу.

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Вальс» із балету «Попелюшка» (фортепіано).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Мелодія української народної пісні «Ой лопнув обруч»

Основні завдання. Сольфеджування.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Тема Лисички.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Тема Півника.

Основні завдання. Розучування. Домагатися вираження у співі відповідних інтонацій.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Коваль. Тема Мами Кози.

Основні завдання. Інсценізація образу.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Танець привів нас до балету».

Мета. Ознайомити учнів з музичними образами сцени з балету «Попелюшка».

Орієнтовний зміст. Розповісти учням, що балет – це великий музичний спектакль, в якому, на відміну від опери, не співають, а танцюють.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. К. Стеценко. Дует Котика і Півника з опери «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. Сцена з балету «Попелюшка».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. М. Коваль. Тема Мами Кози з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Розучування, пластичне інтонування, домагатися виразності фразування.

Музичний матеріал. Хор «Семеро козенят».

Основні завдання. Виконання із включенням дитячих народних інструментів.

Музичний матеріал. Тема Всезнайки.

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. К. Стеценко. Дует Котика і Півника.

Основні завдання. Створити ритмічний діалог Котика і Півника за допомогою дерев'яних паличок.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Пісня і танець запросили нас до країни Симфонії».

Мета. Ознайомлення учнів з жанром симфонічної музики.

Орієнтовний зміст. Відчування образного змісту танцю і пісні. Прослідкувати за змінами характеру звучання, за розвитком відомих мелодій у симфонічній музиці.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. К. Стеценко. Тема Котика.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Четверта симфонія (фінал).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Український танець «Козачок».

Основні завдання. Слухання, музикування.

Музичний матеріал. Невідомий автор першої половини XIX ст. Симфонія («Козачок»).

Основні завдання. Слухання. Простежити, як змінився народний танець у новому творі.

Виконання музики

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Тема Лисички.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Тема Півника.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Тема Мами Кози.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Теми Топтушки і Бодайки.

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Тема Всезнайки.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Во поле береза стояла».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Теми Мами Кози, Топтушки, Бодайки і Всезнайки.

Основні завдання. Інсценізація образів.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Куди привів нас марш?»

Мета. Знайомство з маршовою музикою з балету і опери.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу учнів, що музика маршів передає ходу, рух людини. Іноді цей рух трохи уповільнений, іноді — прискорений. Усві-

домити відмінність між маршем пісенного характеру і маршем танцювального характеру.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ж. Бізе. Марш тореадора з опери «Кармен».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Марш з балету «Лускунчик».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Друга тема Лисички.

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Перша тема Лисички.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Тема Півника.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Коваль. Хор «Цілий день співаєм, граєм» з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Коваль. Хор «Цілий день співаєм, граєм».

Основні завдання. Музична гра «Пісня з нами». Виконання фрагментів знайомих пісень.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Куди привела нас пісня?»

Мета. Ознайомити учнів з прикладами використання українських народних мелодій в концерті та симфонії. Збагачення уявлень про симфонічну музику.

Орієнтовний зміст. Уявлення про концерт як своєрідне змагання солюючого інструмента з оркестром і симфонію як великий твір для симфонічного оркестру. Пісня перетворилася на симфонічну мелодію.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. І. Беркович. Другий концерт для фортепіано з оркестром (II і III частини).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Невідомий автор першої половини XIX ст. Симфонія («Козачок»).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Хор «Цілий день».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Тема Малюка.

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Теми Топтушки, Бодайки, Всезнайкі.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Тема Лисички.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник». Тема Півника.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Коваль. Опера «Вовк і семеро козенят». Тема Малюка.

Основні завдання. Інсценізація образу Малюка.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Запрошення до опери».

Мета. Розповісти учням про оперу. Визначити особливості оперного жанру.

Орієнтовний зміст. Розповідь про оперу – захоплюючий спектакль, в якому «не говорять, а співають». Пісня привела дітей до опери.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. К. Стеценко. Сцени з I і II дій опери «Лисичка, Котик і Півник».

Основні завдання. Слухання. Участь у виконанні.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Пускайте нас».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Гра «Опера у нас в гостях».

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Куди веде нас пісня?»

Мета. Ознайомити учнів з прикладами використання пісенної мелодії в жанрі концерта.

Орієнтовний зміст. Зосередити увагу дітей на тому, як лірична веснянка перетворилася в концерт на стрімку танцювальну тему.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вийди, вийди, Іванку».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Перший концерт для фортепіано з оркестром (фінал).

Основні завдання. Слухання. Простежити розвиток мелодії пісні, як лірична веснянка перетворилася в концерт на стрімку танцювальну тему.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Пускайте нас».

Основні завдання. Виконання. Домагатися легкого і світлого звучання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ой минула вже зима».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Подоланочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. О. Колодуб. «Вишиванка».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. М. Коваль. Теми з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Коваль. Теми з опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Виконання з елементами театралізації.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Чи були ви в оперному театрі?»

Мета. Збагачення вражень про оперні та балетні вистави.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням про оперний театр, запросити до вистави.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Коваль. Сцена з II дії опери «Вовк і семеро козенят».

Основні завдання. Слухання. Участь у виконанні.

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. Вальс із балету «Попелюшка».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Пускайте нас».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Ой минула вже зима».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Подоланочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вербовая дощечка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. О. Колодуб. «Вишиванка».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вербовая дощечка».

Основні завдання. Виконання другого куплета з використанням різних інтонаційних відтінків слів «Бувала, бувала».

Урок 10

Дата

Тема уроку: «Куди ведуть нас пісня, танець, марш (узагальнення теми)?»

Мета. Узагальнити сприймання теми, закріпити набуті знання та навички.

Орієнтовний зміст. Діти під керівництвом учителя роблять висновок: у симфонії, балеті й опері зустрічаються пісня, танець, марш.

Основні види художньо-творчої діяльності

Використовується знайомий та новий матеріал за вибором учителя.

Творча робота

Придумати музичну казку з основними персонажами «Пісня», «Танець», «Марш». Ісценувати в класі.

Тема 2. Що таке музична мова? (8 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Що таке музична мова (урок уведення в тему)?»

Мета. Ознайомлення дітей з елементами музичної мови. Виділити виразальні і зображальні можливості мелодії, темпу, динаміки, регістру тощо.

Орієнтовний зміст. Підвести дітей до висновку про існування засобів виразності. Звідси починається своєрідність кожного музичного твору.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ж. Бізе. Марш хлопчиків з опери «Кармен».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Бабак».

Основні завдання. Слухання. Порівняти твори.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Зайчик дражить ведмежатка».

Основні завдання. Слухання. Визначення персонажів (зображальні засоби: гра регістрів і темпу).

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Три подружки».

Основні завдання. Слухання. Показати залежність образного змісту музики від характеру руху мелодії, звуковедення, темпу, динаміки, штриха.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вербовая дощечка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Як діждемо літа».

Основні завдання. Розучування. Відчути танцювальний характер.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Розлилися води».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вербовая дощечка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Три подружки».

Основні завдання. Створити портрети своїх друзів (музичні, на малюнку).

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Елементи музичної мови».

Мета. Збагачення учнів новими враженнями, спостереженнями (засоби виразності музики, роль будови твору в розумінні образного змісту).

Орієнтовний зміст. Емоційний зміст музики, її зображальність залежать від своєрідності музичної мови твору.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Сільванський. «Пташка і кицька».

Основні завдання. Слухання, визначення засобів виразності.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Весела. Сумна».

Основні завдання. Слухання. Визначити будову твору, зв'язати з емоційним характером, змістом твору.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Розлилися води».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Б. Гірський. «Калинова сопілка».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна ігрова пісня «А ми просо сіяли».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису та ручних знаків.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як дждемо літа»

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Весела. Сумна».

Основні завдання. Створювати музичні речитативи з різним характерним змістом.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Відображення образного змісту творів засобами музичної виразності».

Мета. Підкреслити роль засобів музичної виразності у відображенні характерів, а також роль побудови музичних творів.

Орієнтовний зміст. Сприйняття засобів виразності у їх взаємодії, усвідомлення музичної мови як носія образного змісту музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Кіт у чоботях і Біла кицька» з балету «Спляча красуня».

Основні завдання. Слухання. Визначення персонажів (двох різних характерів).

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець із кубками» з балету «Лебедине озеро».

Основні завдання. Слухання. Спостереження за розвитком теми.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Б. Гірський. «Калинова сопілка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми просо сіяли».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Огірочки».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми просо сіяли».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Характер музики».

Мета. Перевірити відчуття пісенного, танцювального і маршового характеру музики.

Орієнтовний зміст. На зразках відомих дітям типів музики підготувати сприймання головних сфер музики на новому рівні.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. І. Беркович. Другий концерт для фортепіано з оркестром (ІІ частина)

Основні завдання. Слухання. Спостереження за розвитком теми.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Тема і варіація на марш Дреслера.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська закличка «Дощику, дощику, полини, полини».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ти дівчино».

Основні завдання. Розучування мелодії на склад «лю».

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Розлилися води».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Огірочки», «Ми кривого танцю йдемо», «Дітки колом стоять».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ми кривого танцю йдемо».

Основні завдання. Виконання танцювальних рухів.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Тембр у музиці».

Мета. Ознайомити дітей з виражальними і зображальними можливостями тембру в музиці.

Орієнтовний зміст. Композитор поставив перед собою завдання: в образній формі ознайомити дітей з музичними інструментами симфонічного оркестру. Тембр інструмента грає величезну роль у створенні музичного образу.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. Симфонічна казка «Петя і Вовк». Теми Петі, Пташки, Качки, Кицьки і Вовка.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська закличка «Дощику, дощику, полини, полини».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вербовая дощечка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Качка йде».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А продай, бабусю, бичка».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису та ручних знаків.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А продай, бабусю, бичка».

Основні завдання. Інсценізація. Створити музичний діалог бабусі та покупця.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Роль тембру в музиці».

Мета. Ознайомити учнів із симфонічною казкою С. Прокоф'єва «Петя і Вовк».

Орієнтовний зміст. Під час слухання казки «Петя і Вовк» спрямувати увагу учнів на розпізнавання тембрів дійових осіб та їхній зв'язок з подіями казки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Петя і Вовк». Теми Дідуса і Мисливців.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Симфонічна казка «Петя і Вовк».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А продай, бабусю, бичка».

Основні завдання. Виконання з інтонацією.

Музичний матеріал. Б. Гірський. «Калинова сопілка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Що таке музична мова?»

Мета. Підсумувати набуті знання.

Орієнтовний зміст. Підвести учнів до висновку, що орієнтація у типах музики, її виражальних і зображальних можливостях, розуміння музичної мови дають змогу увійти до будь-якої «музичної країни», відчутти і пережити зміст будь-якого твору.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Невідомий автор першої половини ХІХ ст. Симфонія («Козачою»).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики (за вибором учителя).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські народні пісні «А продай, бабусю, бичка», «Дударик», «А ми просо сіяли», «Огірочки», «Дощику, дощику, полини, полини».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Філіпенко. «Веселий музикант».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Огірочки».

Основні завдання. Виконання гри. Гра «Мандрівка до веселого музиканта».

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Узагальнення тем навчального року».

Мета. Перевірити досягнутий рівень музичного розвитку, слухацької та виконавської культури.

Орієнтовний зміст. Підготовка до заключного уроку-концерту.

Основні види художньо-творчої діяльності

Музичний матеріал учитель добирає на свій розсуд та за бажанням учнів.

3 КЛАС

I семестр

Тема 1. Пісня, танець, марш переростають у пісенність, танцювальність, маршовість (9 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Пісня, танець, марш переростають у пісенність, танцювальність, маршовість (урок введення в тему)».

Мета. Підвести учнів до усвідомлення пісенності, танцювальності, маршовості як найважливіших властивостей музики, що виростають з пісні, танцю, маршу.

Орієнтовний зміст. Розповіді учнів про літні музичні враження. Бажано, щоб на уроці прозвучали зразки відомих дітям типів музики. Це сприятиме повторенню матеріалу 2 класу і підготовці до сприйняття головних сфер музики на новому рівні узагальнення – осмислення пісенності, танцювальності, маршовості як особливих якостей музики, пов'язаних з піснею, танцем, маршем.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Майборода. «Пісня про вчительку».

Основні завдання. Вхід до класу, слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Танець із кубками» з балету «Лебедине озеро».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Ж. Бізе. Увертюра до опери «Кармен».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «До школи час!»

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Б. Гірський. «Калинова сопілка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Котився снопочок».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «До школи час!»

Основні завдання. Імпровізація тексту.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Пісенність, танцювальність, маршовість як основні властивості музики».

Мета. Вчити учнів розрізняти ознаки трьох основних типів музики – пісенності, танцювальності, маршовості.

Орієнтовний зміст. З трьох типів музики постають три особливості музики, що відіграють у ній величезну роль: пісенність – музика пронизана співучістю, пісенною мелодійністю, але не обов'язково призначена для співу; танцювальність – музика пройнята танцювальними ритмами, але не обов'язково під неї танцювати; маршовість – музика пройнята маршовими ритмами, але не обов'язково під неї крокувати.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Р. Щедрін. Балет «Горбоконик»: «Ніч», «Золоті рибки», «Цар Горох».

Основні завдання. Слухання. Визначення характеру музики.

Музичний матеріал. В. Сокальський. Симфонія соль мінор (III частина).

Основні завдання. Слухання. Зразок пісенності в інструментальній музиці.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Ми третьокласники».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Котився снопочок», «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Літо минулося».

Основні завдання. Розучування. Виконувати пісню ніжно, м'яко, протяжно.

Творча робота

Музичний матеріал. Р. Щедрін. Сцени з балету «Горбоконик».

Основні завдання. Передати у малюнках образи балету.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Пісенність».

Мета. Вчити дітей помічати характерні ознаки пісенності у вокальній та інструментальній музиці.

Орієнтовний зміст. Ознайомлення з прикладами музики пісенного характеру, визначення її ознак – плавність, протяжність, наспівність, мелодійність.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Ранок» із сюїти «Пер Гюнт».

Основні завдання. Розучування головної мелодії, слухання фрагмента. Почути пісенний характер музики.

Музичний матеріал. В. Сокальський. Симфонія соль мінор (III частина).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. Завадський. «Українська шумка».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «До школи час!»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Літо минулося».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой крутиться доріженька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці В. Косенка «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Розучування. Домагатися відтворення жартівливого характеру пісні. Звернути увагу на незвичну побудову пісні: заспів пісенного характеру, приспів – танцювального.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой крутиться доріженька»

Основні завдання. Пластичне інтонування.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Пісенність у вокальній музиці».

Мета. Закріпити знання учнів про пісенність, підкреслити її відмінність від інших особливостей музики.

Орієнтовний зміст. Учні самостійно визначають пісенний характер музики, виділяють її ознаки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Лисенко. Дума кобзаря «Ой не чорна то хмара над Вкраїною встала» з опери «Тарас Бульба».

Основні завдання. Слухання. Учні самостійно визначають пісенний характер музики.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «До школи час!»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Висне небо синє».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці В. Косенка «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «До школи час!»

Основні завдання. Зімпролізувати мелодію на текст «Дзвіночок дзвонить: дзень, дзень, дзень».

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Танцювальність».

Мета. Визначити відмінності танцювальної музики від музики пісенного і маршового характеру. Підкреслити роль ритму, акцентів.

Орієнтовний зміст. Ознайомлення з прикладами танцювальної музики, її характерними особливостями. Звернути увагу на вираження в співу танцювального характеру пісень, на характерний колорит звучання народного інструментального ансамблю.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Український народний танець «Козачок».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Невідомий автор першої половини XIX ст. Симфонія («Козачок»).

Основні завдання. Слухання, пластичне інтонування. Яких якостей набув народний танець у симфонічному творі.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики (за вибором учителя).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису та ручних знаків.

Звернути увагу на вираження танцювального характеру пісні.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання з танцювальними рухами та темброво-ритмічним супроводом.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Котився снопочок», «Вгору, сонінко»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці В. Косенка «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Український народний танець «Козачок».

Основні завдання. Виконання з танцювальними рухами.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Танцювальність».

Мета. Узагальнення поняття «танцювальність». Закріпити уявлення дітей про танцювальність.

Орієнтовний зміст. Танцювальність – музика пройнята танцювальними ритмами, але не обов’язково під неї танцювати. Для глибшого сприйняття танцювального характеру творів доцільно залучити дітей до виконання музики на дитячих музичних інструментах, а також використання відповідних танцювальних рухів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. А. Коломієць. Фрагмент із балету «Улянка».

Основні завдання. Слухання. Простежити симфонічний розвиток мелодії української народної пісні «Ой на горі жито».

Музичний матеріал. М. Глінка. «Арагонська хота».

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Ми третьокласники».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Поспівка «Дівчатка ми».

Основні завдання. Розучування. Виконувати легко й граціозно, підкреслюючи її танцювальність.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Літо минулося».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Ми третьокласники».

Основні завдання. Імпровізація тексту «Дівчатка ми», «Ми хлопчики».

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Маршовість».

Мета. Підвести учнів до відчуття і усвідомлення характеру маршової музики, визначення її особливостей.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу учнів на характерні риси маршовості, чіткість, енергійність, бадьорість, пружний маршовий ритм, зібраність.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Є. Адамцевич. «Запорізький марш».

Основні завдання. Слухання. Це зразок маршовості в інструментальній музиці.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівка «Ми третьокласники».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Поспівка «Ми хлопчики».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Розучування. Співати енергійно й водночас наспівно, передаючи маршовий характер і дотримуючись чіткого ритму.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання (танцювальність).

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Літо минулося».

Основні завдання. Виконання (приклад пісенності).

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Виконання канонам, з підголосками.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Літо минулося».

Основні завдання. Виконання (танцювальність).

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Маршовість у симфонічній музиці».

Мета. Ознайомити учнів з прикладами втілення образного змісту твору в музиці маршового характеру.

Орієнтовний зміст. Узагальнення поняття маршовості. Показати зв'язок емоційного змісту творів з характером музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Мелодія з III частини П'ятої симфонії.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. III частина П'ятої симфонії (фрагмент).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівки «Митретьокласники», «Михлопчики», «Дівчатка ми».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Мелодія з III частини П'ятої симфонії.

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного тексту. Вимагання вольового, активного характеру виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Поспівка «Ми третьокласники».

Основні завдання. Створити свій варіант підголосків.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Зустріч» пісенності, танцювальності, маршовості».

Мета. Ознайомити учнів з прикладами пісенно-маршової, пісенно-танцювальної, маршово-танцювальної музики.

Орієнтовний зміст. Учні мають засвоїти, що так само, як існують пісні-марші й пісні-танці, є пісенно-маршова й пісенно-танцювальна музика. Підвести учнів до думки, що в музиці велику роль відіграють пісні, танці й марші, а ще більшу – пісенність, танцювальність і маршовість. Саме ці властивості музики й роблять її близькою, доступною та зрозумілою слухачам.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ф. Шопен. Прелюдії № 7, 20.

Основні завдання. Слухання. Самостійне визначення учнями характерів кожної прелюдії.

Музичний матеріал. Ф. Шопен. Полонез ля мажор.

Основні завдання. Слухання. Відчути урочистий крок і танцювальний характер танцю-ходьки.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Се наша хата».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці В. Косенка «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Ф. Шопен. «Полонез».

Основні завдання. Виконання танцювальних рухів.

Тема 2. Інтонція (7 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Інтонція (урок введення в тему)».

Мета. Ознайомити учнів з поняттям інтонація. Порівняти мовну й музичну інтонації.

Орієнтовний зміст. Усвідомлення ролі мовної інтонації у повідомленні певного змісту. Підкреслити, що розмовна мова і мова музична, хоч і є самостійними, мають чимало спільного. Музиці, як і мові, властива інтонаційна осмисленість.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Сокальський. «Пташка».

Основні завдання. Слухання. Приклад звуконаслідувальних інтонацій у музиці.

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Базіка».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівки «Митретьокласники», «Михлопчики», «Дівчатками».

Основні завдання. Виконання. Інтонації кожної поспівки визначають її зміст.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Хто чергові?»

Основні завдання. Розумування. Самостійно визначити й зіставити запитальні та стверджувальні інтонації.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зайчик та лисичка»

Основні завдання. Розумування. Домагатися виразного виконання пісні-діалогу. Клас поділити на дві групи (запитання – відповідь).

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Сенаша хата», «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Виконання. Визначити характер інтонацій.

Творча робота

Основні завдання. Створювати музичні діалоги на теми з шкільного життя.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Зерно-інтонація».

Мета. Засвоєння поняття про «зерно-інтонацію» як найменшої виразно-сислової частинки музики.

Орієнтовний зміст. На уроці прозвучить музика, яка має різну інтонаційну виразність. Порівняти словесні тексти й мелодії пісень. Підвести до висновку, що красива виразна мова наче прагне наблизитися до музики, а музика багато в чому близька до розмовної мови. Музичну інтонацію, на відміну від мовної, записують за висотою і тривалістю. Сприйняття і осягнення «зерна-інтонації», що містить зародок мелодії, ритму та інших елементів музичної мови, а також характер музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Базіка».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. Косенко. «Гумореска».

Основні завдання. Слухання. Самостійно визначити інтонації.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Весільний день у Трольхаугені».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Павочка ходить».

Основні завдання. Розумування.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Виконання. Визначити головну інтонацію.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зайчик та лисичка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Хто чергові?»

Основні завдання. Виконання. Порівняти словесні тексти й мелодії пісень.

Творча робота

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Базіка».

Основні завдання. Створити портрет Базіки.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Головна інтонація».

Мета. Вчити дітей визначати головні інтонації у творах, що прозвучать на уроці.

Орієнтовний зміст. Підвести дітей до висновку, що головною інтонацією музика може розпочатися («Хто чергові?»), звучати у середині твору («Перепілонька») або в кінці (тема III частини П'ятої симфонії Л. Бетховена). За допомогою інтонації ми розрізняємо знайому музику.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Щедрик».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Дударик».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Три подружки».

Основні завдання. Слухання, визначення інтонацій.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Весільний день у Трольхаугені».

Основні завдання. Слухання. Запропонувати виконати «перегуки» в ритмічній інтонації.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські щедрівки «Павочка ходить», «Ой сивая та і зо-зуленька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Щедрик».

Основні завдання. Розумування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дударик».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити музичну казку «В чарівній країні музичної інтонації».

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Виразальні та зображальні інтонації».

Мета. Вчити школярів визначати виразальні та зображальні інтонації в музиці.

Орієнтовний зміст. Приклади зображальних та виразальних інтонацій учні наведуть самі, спираючись на власний музичний досвід.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Кирейко. «Награші Лукаша» з опери «Лісова пісня».

Основні завдання. Слухання. Помітити поєднання зображальних і виразальних інтонацій.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. П'ята симфонія (III частина).

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу, що героїчна інтонація звучить не на початку, а в кінці кожної з трьох побудов.

Виконання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Літо минулося».

Основні завдання. Виконання. Визначення інтонації (виразальна: сум).

Музичний матеріал. Українська колядка «Уставай же, брате».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські колядки в обробці Я. Степового.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські щедрівки «Щедрик», «Павочка ходить».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Мелодія III частини П'ятої симфонії.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. В. Кирейко. «Награші Лукаша» з опери «Лісова пісня».

Основні завдання. Створити свій варіант награву на заданий вчителем сюжет (на сопілці).

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Єдність виразальних і зображальних інтонацій у музичних творах».

Мета. Усвідомлення естетичної виразності музичних інтонацій, поєднання зображальних і виразальних інтонацій в музичних творах.

Орієнтовний зміст. Бесіда з учнями сприятиме усвідомленню естетичної виразності музичних інтонацій, підведе до висновку, що виразальні й зображальні інтонації знаходяться у нерозривній єдності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Римський-Корсаков. «Політ джмеля».

Основні завдання. Слухання. Приклад зображальної музики, почути «джигжання» джмеля.

Музичний матеріал. В. Косенко. «Дощик».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Сільванський. «Світанок».

Основні завдання. Слухання, визначення зображальних і виразальних інтонацій.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Се наша хата».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська колядка «Уставай же, брате».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Ой сивая та і зозуленька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Т. Попатенко. «Кошеня і цуценя».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Римський-Корсаков. «Політ джмеля».

Основні завдання. За допомогою жестів створити образ Джмеля.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Запрошення до новорічних свят»

Мета. Повторення вивчених колядок й щедрівок, визначення головних інтонацій.

Орієнтовний зміст. Виконання колядок і щедрівок. Розповіді учням про народні традиції зустрічі Нового року, про пісні й обряди, які супроводжують ці події. Запропонувати школярам виділити головні інтонації в народних піснях.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. К. Сен-Санс. «Карнавал тварин» («Акваріум», «Кури і півні»).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська колядка «Ой хто, хто Миколая любить».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські щедрівки «Я маленький хлопчик», «Ой сивая та і зозуленька», «Щедрик», «Павочка ходить».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські колядки «Коляда, коляда», «Уставай же, брате».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. «Карнавал тварин».

Основні завдання. Створити танцювальні образи різних тварин.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Інтонація (узагальнення теми)».

Мета. Закріпити знання учнів про інтонацію як основу музики.

Орієнтовний зміст. Узагальнення тем семестру. Підвести учнів до висновку, що інтонація – основа музики й від її яскравості залежить і яскравість музики. Мелодія – інтонаційно осмислена побудова.

Основні види художньо-творчої діяльності

Виконання і слухання музики за бажанням учнів і вчителя.

Творча робота

«Як я уявляю собі музичну інтонацію».

II семестр

Тема 1. Розвиток музики (10 год.)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Розвиток музики (урок введення в тему)».

Мета. Ознайомити дітей з поняттями розвиток музики, виконавський розвиток.

Орієнтовний зміст. Музика – мистецтво, що розвивається у русі. Тому не існує музики без розвитку. Розвиток музики – це процес відображення почуттів, настроїв, думок людини у їх динаміці й якісному перетворенні. В основі розвитку музики лежать інтонаційні та тематичні зміни, які забезпечуються засобами музичної виразності. Спостереження за розвитком музики дають змогу досягнути образний зміст твору, осмислити виразність музичної мови.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. Теми Петі, Пташки і Качки.

Основні завдання. Слухання, визначення розвитку.

Музичний матеріал. Ф. Шуберт. «Марш».

Основні завдання. Слухання, виділення головної інтонації й темпу розвитку.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Павочка ходить».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська колядка «Уставай же, брате».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Л. Кніппер. «Чому ведмідь взимку спить».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Основні завдання. Гра «Музичний рух». Діти за командами без перерви виконують фрагменти музичних творів на означену тему. Переможці ті, хто не перервав звучання.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Прийоми розвитку музики».

Мета. Поглибити уявлення учнів про прийоми розвитку музики (виконавські, динамічні, жанрові, ладові, темброві, оркестрові).

Орієнтовний зміст. Розвиток музики тісно пов'язаний із сюжетом, образним змістом музичного твору.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Завадський. «Українська шумка».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Ранок» із сюїти «Пер Гюнт».

Основні завдання. Слухання. Визначити динамічний розвиток.

Виконання музики

Музичний матеріал. І. Арсєєв. «Гра в слова».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Дремлюги «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Т. Попатенко. «Кошеня і цуценя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Кос-Анатольський. «Голочка».

Основні завдання. Розучування. З'ясувати, як розвиваються мелодія і поетичний текст.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці В. Косенка «Дівка Явдошка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Ранок».

Основні завдання. Пластичне інтонування.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Прийоми розвитку музики. Жанровий розвиток».

Мета. Поглиблення уявлень учнів про динамічний, темповий, тембровий, жанровий прийоми розвитку музики.

Орієнтовний зміст. Простежити різноманітні прийоми розвитку в музичних творах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Г. Майборода. «Гуцульська рапсодія».

Основні завдання. Слухання. Приклад симфонічного розвитку.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання як діалог хлопчиків (зима) і дівчаток (весна). Домагатися виразного звучання погрозливих (зима) і ніжних, світлих (весна) інтонацій.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Се наша хата».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Верховино, світку ти наш».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. А. Кос-Анатольський. «Голочка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання як діалог хлопчиків (зима) і дівчаток (весна). Створити музичний міні-спектакль «Музичні розмови весни та зими».

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Розвиток музики й розвиток образу».

Мета. Підкреслити зв'язок образного змісту музичного твору з прийомами розвитку музики.

Орієнтовний зміст. Продовжити самостійне визначення учнями прийомів розвитку музики у творах, які вони будуть виконувати й слухати.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Навесні», «Ранок».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Б. Фільц. «Голосно-тихо».

Основні завдання. Розучувати за допомогою нотного запису.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Зима і весна».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Верховино, світку ти наш»

Основні завдання. Виконання. Домагатися яскравого виконавського розвитку музики.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Зробити малюнки для відеофільму «Ранок».

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Прийоми симфонічного розвитку музики».

Мета. Вчити дітей визначати прийоми розвитку музики у симфонічних творах.

Орієнтовний зміст. Самостійний аналіз розвитку музики у симфонічних творах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. І. Левицький. «Українська рапсодія».

Основні завдання. Слухання. Самостійний аналіз розвитку музики.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Четверта симфонія (фрагмент фіналу).

Основні завдання. Слухання. Запропонувати школярам простежити розвиток народної мелодії в симфонічному творі П. Чайковського.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ягілочка».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Звертати увагу на точне дотримання ритму, правильне розспівування складів.

Музичний матеріал. Л. Кніппер. «Чому ведмідь взимку спить».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Грицю, Грицю, до роботи», «Верховино, світку ти наш».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Во поле береза стояла».

Основні завдання. Виконання в різних варіантах.

Творча робота

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Во поле береза стояла».

Основні завдання. Виконання в різних варіантах.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Симфонічний розвиток».

Мета. Поширити знання учнів про симфонічний розвиток музики.

Орієнтовний зміст. Аналіз розвитку музики в симфонічних творах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. І. Левицький. «Українська рапсодія».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. Сокальський. Симфонія соль мінор (ІІ частина)

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на вираження танцювального характеру музики, на виражальні й зображальні інтонації, прийоми симфонічного розвитку музики.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ой весна».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна танкова пісня «Кривий танець»

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Яглічка».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Яглічка».

Основні завдання. Виконання, проведення гри.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Сюжетний розвиток музики».

Мета. Ознайомлення учнів з прийомом сюжетного розвитку музики.

Орієнтовний зміст. Сюжетний розвиток музики йде від словесного тексту. Звернути увагу учнів на те, як розвивається музичний діалог (дует Одарки й Карася).

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Сокальський. Симфонія соль мінор (ІІІ частина).

Основні завдання. Слухання. Вирізняти головні інтонації, відчувати їх розвиток.

Музичний матеріал. С. Гулак-Артемівський. Дует Одарки й Карася з опери «Запорожець за Дунаєм».

Основні завдання. Слухання. Простежити за розвитком музичного діалогу.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ой весна».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Розлилися води», «Вербовая дощечка», «Як діждемо літа».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна танкова пісня «Кривий танець».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой вербо, вербо».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. С. Гулак-Артемівський.

Основні завдання. Прослідкувати, як при діалозі Одарки і Карася змінюється і розвивається музична палітра. Учні створюють свої варіанти музичного діалогу.

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Інтонаційно-мелодичний розвиток музики».

Мета. Зосередити увагу учнів на інтонаційно-мелодичному розвитку музики, що виростає з однієї інтонації. (Шопен, прелюдії № 7, 20).

Орієнтовний зміст. На прикладі сьомої прелюдії Ф. Шопена простежити за зміною пісенно-танцювальної інтонації, підкресливши рухом руки стремління мелодії до вершини (кульмінації). У прелюдії № 20 почути урочисто-жалібний характер ритмічної інтонації скорботної ходи. Ця інтонація, неначе сковуючи мелодію, пронизує твір.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Лисенко. Хор «А вже весна» з опери «Зима і весна».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Ф. Шопен. Прелюдії № 7, 20.

Основні завдання. Слухання, пластичне інтонування.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой весна».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой вербо, вербо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Розлилися води».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. А. Кос-Анатольський «Голочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Хитра кицька».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Основні завдання. Створити свою інтонацію Весни і Зими.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Ладогармонійний розвиток музики».

Мета. Поглибити знання учнів про ладогармонійний розвиток музики.

Орієнтовний зміст. У «Вальсі» Шуберта цей розвиток відбиває зміну почуттів: легкий смуток передано притемненими фарбами (мінор), а радісніший настрій – світлими (мажор). П'єса Е. Гріга «У печері гірського короля» – приклад використання різноманітних прийомів розвитку для створення яскравого музичного образу.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ф. Шуберт. Вальс ля бемоль мажор. Алєгretto до мінор.

Основні завдання. Слухання. Поглибити уявлення про ладогармонійний розвиток музики.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «У печері гірського короля», «Весільний день у Трольхаугені».

Основні завдання. Слухання. Визначення розвитку.

Виконання музики

Музичний матеріал. Поспівки «Дзвінкий дзвінок», «Знову дзвінок».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські веснянки «Вийди, вийди, сонечко», «Ой вербо, вербо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Благослови, мати».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. В. Верховинець. «Хитра кицька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Виконання. Приклад варіаційного розвитку.

Творча робота

Основні завдання. Створити інтонації у мажорному та мінорному ладах.

Урок 10

Дата

Тема уроку: «Розвиток музики (узагальнення теми)».

Мета. Закріпити уявлення учнів про інтонацію і розвиток як основи музики.

Орієнтовний зміст. На уроці розповісти про прадавні обряди закликання весни.

Виконати веснянки (в русі – танці, ігри). Узагальнення та повторення матеріалу тем «Інтонація» і «Розвиток музики», розуміння і відчуття цих найважливіших якостей музики.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Прокоф'єв. «Петя і Вовк».

Основні завдання. Слухання. Простежити розвиток теми кожної дійової особи і розвиток музики в цілому.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські веснянки «Благослови, мати», «Вийди, вийди, сонечко», «Кривий танець», «Ой вербо, вербо», «Розлилися води», «Вербовая дощечка», «Подольночка», «Ой весна», «Ягілочка».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Виконати веснянки (в русі – танці, ігри).

Тема 2. Будова (форми) музики (8 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Будова (форми) музики. Урок введення в тему».

Мета. Закріплення поняття учнів про одночастинну форму.

Орієнтовний зміст. Головне завдання цієї теми – формування свідомого сприйняття учнями різних форм музики в їх органічному зв'язку зі змістом музики. Обрана композитором форма втілення образного змісту має стати

засобом його осягнення і переживання. Розглянути приклади одночастинної форми, визначити її ознаки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Майборода. Марш на тему української народної пісні «Світ встали козачеськи».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. С. Бахтан. «Народний танець» (бандура).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Шоста симфонія (маршовий епізод).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Се наша хата».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Французька народна пісня «Пастух».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Запропонувати виконати канон.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Ой весна».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Пісня Сольвейг» (І частина, фортепіано).

Основні завдання. Розучування мелодії. Слухання.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Двочастинна побудова твору».

Мета. Усвідомлення учнями двочастинної побудови твору і смислового значення такої форми.

Орієнтовний зміст. Підвести учнів до висновку, що зміна частин у творі пов'язана зі зміною характеру музики, розвитком почуття, настрою.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Гречаники».

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Неаполітанський танець» з балету «Лебедине озеро».

Основні завдання. Слухання.

90

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Пісня Сольвейг» (солістка та симфонічний оркестр).

Основні завдання. Слухання. Спрямувати увагу на естетичну виразність двочастинної побудови

Виконання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалевський. «Хто чергові?»

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Соловєсчку, сватку, сватку».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Мак»

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Верховино, світку ти наш».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Гречаники».

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Тричастинна будова. Рондо».

Мета. Розуміння виразного значення тричастинної форми. Осягнення принципу побудови рондо.

Орієнтовний зміст. Зміна частин у творі завжди приводить до змін елементів музичної мови. Виразне значення тричастинної форми полягає в тому, що повторення першої частини утворює головну думку твору. Підкреслити особливість побудови рондо: головна тема повторюється не менше трьох разів, а між повтореннями щоразу звучать нові епізоди.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Весела. Сумна».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Лисенко. Експромт ля мінор

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Б. Фільтц. «Весняне рондо».

Основні завдання. Слухання. Підкреслити особливість побудови твору. Чергування головної теми й контрастних епізодів.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Мак».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі льон».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Кривий танець».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Д. Кабалецький. «Класне рондо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Л. Кніппер. «Чому ведмідь взимку спить».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Д. Кабалецький. «Класне рондо».

Основні завдання. Виконання з інсценізацією.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Варіації».

Мета. Усвідомлення учнями принципу побудови варіацій.

Орієнтовний зміст. У варіаційній формі тема змінюється, варіюється (звідси й назва форми – варіації, що завжди складаються з теми та кількох варіацій).

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. А. Моцарт. «Рондо в турецькому стилі».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Різоль. Варіації на тему української народної пісні «Ой на горі жито».

Основні завдання. Слухання, визначення будови твору.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Їхав козак за Дунай».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Д. Кабалецький. «Класне рондо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой вербо, вербо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Створення варіацій.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Створення варіацій.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Рондо. Варіації».

Мета. Закріпити уявлення учнів про форми рондо і варіації. Визначити відмінність між двома формами.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу на принципову відмінність між двома формами – рондо й варіації. У рондо контрастне зіставлення головної мелодії, що не змінюється, і кількох різних епізодів, у варіаціях – поступова зміна, варіювання однієї теми (мелодії).

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ю. Щуровський. Варіації на тему української народної пісні «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Слухання, визначення будови твору.

Музичний матеріал. М. Різоль. Варіації на тему української народної пісні «Їхав козак за Дунай».

Основні завдання. Слухання, визначення будови твору.

Музичний матеріал. М. Сільванський. Варіації на тему української народної пісні «А вже весна».

Основні завдання. Слухання, визначення будови твору.

Музичний матеріал. Е. Гріг. Танець Анітри із сюїти «Пер Гюнт».

Основні завдання. Слухання, визначення будови твору.

Виконання музики

Музичний матеріал. Д. Кабалецький. «Класне рондо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Їхав козак за Дунай», «Ой на горі жито».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой єсть в лісі калина».

Основні завдання. Виконання за нотним записом.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А вже весна».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Зробити творчі образи Рондо та Варіацій у малюнках.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Три основні групи побудови музики».

Мета. Підвести учнів до умовного поділу відомих їм типів музики на три групи.

Орієнтовний зміст. До першої групи належить музика, яка виражає один характер, один настрій (одночастинна форма); до другої – музика, що виражає поступовий, послідовний розвиток, зміну одного характеру настрою (варіації); до третьої – музика, в якій контрастно зіставляються різні настрої, характери (дво- й трьохчастинні форми, рондо). Найважливішими засобами побудови музики є повторення (просте, змінене-варіативне) і контраст.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Е. Гріг. Танець Анітри із сюїти «Пер Гюнт»

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. І. Левицький. «Українська рапсодія».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські народні пісні «А вже весна», «Їхав козак за Дунай», «Соловєчку, сватку, сватку», «Ягілочка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Жучок».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Проведення міні-конференції «Три основні групи побудови музики». (Кожна з трьох груп учнів класу захищає свій варіант.)

Уроки 7–8

Дата

Тема уроків: «Узагальнення всіх тем навчального року».

Орієнтовний зміст. Зосередити увагу на перевірці засвоєння учнями змісту таких широких понять як пісенність, танцювальність, маршовість; сприймання і розуміння інтонації й розвитку як основ будь-якої музики взагалі; усвідомлення вказаних у програмі типів побудови музичної форми як загальних закономірностей розвитку.

Основні види художньо-творчої діяльності

Підготовка заключного уроку-концерту. Узагальнення тем можна здійснити на тому музичному матеріалі, який підібраний для уроку-концерту. Закріпити знання і вміння учнів на новому музичному матеріалі.

4 КЛАС

I семестр

Тема 1. Музика мого народу (9 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Музика мого народу (урок введення в тему)».

Мета. Поширити уявлення дітей про традиції та своєрідність музичного мистецтва народу.

Орієнтовний зміст. Розповіді учнів про літні «зустрічі» з музикою. Розповіді учням про джерела і традиції української народної музичної творчості, музику народну і композиторську. Допомогти учням відчувати й усвідомити інтонаційні особливості, своєрідність музичного надбання народу, усвідомити спільність і відмінність народної та композиторської творчості.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Слухання. Відчувати інтонаційну своєрідність народної пісні.

Музичний матеріал. В. Івасюк. «Відітали журавлі».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису, прагнути до легкого, наспівного звучання.

Музичний матеріал. Українська жниварська пісня «В понеділок раненько».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська жниварська пісня «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. На існуючий музичний матеріал жниварських пісень створити інсценізацію праці на полі.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Жниварські пісні. Троїсті музики».

Мета. Поширення уявлень учнів про жниварські (календарно-обрядові) пісні й народні інструментальні ансамблі – троїсті музики.

Орієнтовний зміст. Урок розпочати з бесіди про зв'язок музики з життям. Продовжуючи розповідь про створення народної музики, повідомити про побутування в народі календарних пісень, якими супроводжувалися зустрічі Нового року, прихід весни тощо. Наприклад, основними піснями літньо-осіннього циклу були жниварські пісні. Ці пісні можна поділити на три групи: зажинкові; жниварські; обжинкові. Запропонувати учням за змістом і характером виконуваних пісень визначити, до якого типу жниварських пісень вони належать. Розповідь про народні інструментальні ансамблі – троїсті музики. Звернути увагу на своєрідне звучання троїстих музик відповідно до складу виконавців.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українські троїсті музики.

Основні завдання. Слухання. Визначення своєрідності звучання троїстих музик, їх відмінності від інших ансамблів.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські жниварські пісні «В понеділок раненько», «Вгору, сонінко».

Основні завдання. Домагатися виразного наспівного виконання.

Музичний матеріал. Українські жниварські пісні «Котився снопочок», «А вже сонце котиться».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Інсценізація.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Жниварські пісні».

Мета. Поглибити усвідомлення учнів про жниварські пісні, їх роль у житті народу.

Орієнтовний зміст. Продовження теми попереднього уроку. Підкреслити, що зміст жнивного обрядового циклу пісень — похвала ниві, врожаю, сонцю, господарю, трудівникам. Жниварські пісні відзначаються винятковою простотою та реалістичністю, надзвичайною щирістю і лагідністю. Спонукаючи учнів

до роздумів щодо зображення у жниварських піснях трудового життя народу. Додільно пов'язати його із сьогоденною працею людей села.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В. Філіпенко. «Поле моє, поле».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на відмінність характеру пісні від українських жниварських пісень.

Музичний матеріал. К. М'яков. «Урожайна» із сюїти «Наш рідний край».

Основні завдання. Слухання, визначення змісту й характеру твору.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой снопе, снопе».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «А вже сонце котиться», «В понеділок раненько», «Ой куриться доріженька», «Вгору, сонінко», «Котився снопочок», «Вийшли в поле косарі».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой снопе, снопе».

Основні завдання. Інсценізація.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Українські народні жартівливі пісні».

Мета. Ознайомити учнів з новим жанром української пісенної творчості – жартівливо-танцювальними піснями.

Орієнтовний зміст. Пісні цього жанру стали вираженням віри народу в свої сили, любові до життя; у них знайшов вияв народний гумор, відобразилися кращі якості людини праці – розум, спритність, дотепність. Від добродушного гумору до в'їдливого глузування – такий широкий діапазон настроїв жартівливих пісень. Вказати на їх характерні особливості – жвавість, простоту мелодії, чіткість ритму. Такі ж особливості властиві й танцювальним пісням.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Та орав мужик край дороги».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Дощик» у виконанні тріо бандуристок.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Калачевський. «Українська симфонія» (II ч., фінал).
Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Сіяв мужик просо».
Основні завдання. Розучування. Вказати на її характерні особливості.
Музичний матеріал. Українська народна пісня «Соловєчку, сватку, сватку»
Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Ф. Колесса. «Пан отаман».

Основні завдання. Розучування.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Соловєчку, сватку, сватку».
Основні завдання. Інсценізація.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Коломийка».

Мета. Ознайомлення з жанром української народної пісні – коломийкою, її характерними особливостями.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням про новий для них жанр народної пісні – коломийку (назва походить від міста Коломиї, що на Івано-Франківщині). Звернути увагу на характерні для цього жанру особливості: чіткий і гострий, нерідко пунктирний і синкопований ритм, швидкий темп, дводольний розмір, своєрідна метроритмічна формула: 2/4 ПП / ПП / ПП / II . Коломийки виконуються переважно з інструментальним супроводом, спів нерідко поєднується з танцем. Цей жанр пісні поширений у західних областях України.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Український народний танець «Козачок» у виконанні А. Бобиря (бандура).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Невідомий автор I половини XIX ст. Симфонія соль мінор.

Основні завдання. Слухання. Зіставити виконання козачка на бандурі та симфонічним оркестром, визначити характерні особливості цього танцю.

Музичний матеріал. Г. Майборода. «Гуцульська рапсодія».

Основні завдання. Слухання. Простежити за розвитком головної мелодії, визначити зміст, образ твору.

Виконання музики

Музичний матеріал. Ф. Колесса. «Пан отаман».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська коломийка.

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Верховино, світку ти наш».

Основні завдання. Виконання. Звернути увагу на побудову пісні: пісня складається з широкого протяжного застіву й швидкої коломийки.

Творча робота

Музичний матеріал. Коломийки.

Основні завдання. Елементи танцювальних рухів.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Колискові пісні».

Мета. Розкрити характерні особливості жанру колискової пісні.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу на особливості колискових пісень, образний зміст, засоби виразності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Крижанівський. «Реве та стогне Дніпр широкий».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Калачевський. «Українська симфонія» (II й III частини).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці М. Вериківського «Котику сіренький».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ходить сон коло вікон».

Основні завдання. Розучування. Визначити особливості колискових пісень.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Літо минулося», «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Ф. Колесса. «Пан отаман».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ходить сон».

Основні завдання. Створити свій варіант колискової на заданий сюжет.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Використання народних мелодій у творчості професійних композиторів».

Мета. Розглянути приклади використання народних мелодій у творах професійних композиторів.

Орієнтовний зміст. Для професійних композиторів народна пісня стала невичерпною скарбницею прекрасних мелодій, образів та ідей. Тому так дбайливо й уважно ставляться вони до народної творчості, збирають і записують народні пісні, створюють обробки для різного виконання, використовують у своїх творах.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Калачевський. «Українська симфонія» (фінал).

Основні завдання. Слухання. З'ясувати, яку роль відіграють у створенні музичного образу народні мелодії.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Віють вітри, віють буйні».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Калачевський. «Українська симфонія» (І частина).

Основні завдання. Слухання. З'ясувати, яких якостей набуває тема пісні в інструментальному викладі, як розвивається музика.

Виконання музики

Музичний матеріал. Д. Січинський. «Чом, чом, чом, земле моя».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису та прийому пластичного інтонування.

Музичний матеріал. Українські народні колискові пісні «Котику сіренький», «Ой ходить сон коло вікон».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Ф. Колесса. «Пан отаман».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Д. Січинський. «Чом, чом, чом, земле моя».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису та прийому пластичного інтонування.

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Народні хори України».

Мета. Ознайомити учнів з виконавською діяльністю народних хорів України.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням про існування професійних хорових колективів, їх виконавську діяльність, роль у поширенні української народної пісні.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українські пісні у виконанні народних хорів України.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Д. Січинський. «Чом, чом, чом, земле моя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Л. Ревуцького «Прилетіла перепілонька».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі жито».

Основні завдання. Виконання (канон).

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Зайчику, зайчику».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Діду мій, дударіку».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Письмові роздуми «У чому краса хорової музики?»

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Музика мого народу».

Мета. Закріпити й узагальнити знання учнів з теми.

Орієнтовний зміст. Усвідомлення учнями, що народна і композиторська музика виражає найрізноманітніші настрої, почуття, думки та характери людей. Підкреслити, що пісенна творчість українського народу складалася і збагачувалася протягом століть, є золотим фондом української музичної культури, усним літописом життя нашої Батьківщини, її історією.

Основні види художньо-творчої діяльності

Виконання і слухання музики за бажанням учнів та за вибором учителя.

Тема 2. Музика мого народу (продовження) (7 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Історичні пісні та думи».

Мета. Ознайомити школярів з жанрами українського фольклору – історичними піснями та думами.

Орієнтовний зміст. Розповісти школярам про виникнення і зміст українських народних історичних пісень, жанрову своєрідність українських народних дум. Порівняти думу з історичною піснею. Підкреслити спільні риси (тематизм, епічний характер) та жанрові відмінності.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українські народні історичні пісні «За річкою вогні горять», «Розлилися круті бережечки».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Є. Адамцевич. «Запорізький марш».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна дума «Маруся Богуславка».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна історична пісня «Ой на горі та й жінці жнуть».

Основні завдання. Розучування. Звернути увагу на її особливості, що властиві й іншим історичним пісням.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Прилетіла перепілонька».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити сюжет для історичної пісні, озвучити його.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Постать творця».

Мета. Розширити знання учнів про виконавців-кобзарів, про легендарну народну піснярку Марусю Чурай.

Орієнтовний зміст. Продовжити розмову про думу, розповісти про кобзарів – прадавніх співців України, підкреслити імпровізаційність, неповторність їх виконавського стилю. Відзначити уже відомі учням особливості української протяжної ліричної пісні (мелодиці протяжної ліричної пісні притаманні постулове розгортання, великий діапазон, широке дихання). Розповісти учням про легендарну піснярку Марусю Чурай, назвати пісні, що вона створила.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Є. Адамцевич. «Запорізький марш».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна дума «Іван Богун».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Засвіт встали козаченьки».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на особливу виразність тексту й мелодії пісні.

Музичний матеріал. Українські народні історичні пісні та думи.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Розучування. Визначення особливостей ліричних пісень.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі та й жінці жнуть».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там на горі Січ іде».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Створити й виконати підголосок до мелодії пісні.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Лірична пісня як жанр української народної творчості».

Мета. Поглибити уявлення учнів про жанр ліричної пісні, визначити її образний зміст, характерні особливості.

Орієнтовний зміст. Продовжити тему попереднього уроку, ознайомити учнів з музикою увертюри до опери М. Лисенка «Тарас Бульба», проаналізувати твір.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Лисенко. Увертюра до опери «Тарас Бульба».

Основні завдання. Слухання. Зупинитися на художньо-виразному значенні героїчної й ліричної тем увертюри, наступного маршового епізоду.

Музичний матеріал. Українські народні родинно-побутові ліричні пісні.

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Сучасна українська народна пісня в обробці П. Батюка «Летіли орлята».

Основні завдання. Розучування. Визначити ті характерні особливості мелодії, які споріднюють її із старовинними козацькими народними піснями.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі та й жінці жнуть».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити варіант сюжету ліричної пісні, озвучити його.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Зимові календарно-обрядові пісні».

Мета. Збагатити уявлення учнів про календарно-обрядові пісні зимового циклу, визначити їх роль в обряді зустрічі Нового року.

Орієнтовний зміст. Розповісти про обряди колядування та щедрювання. Визначити їх роль під час святкування зустрічі Нового року.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Калачевський. «Українська симфонія» (I частина).

Основні завдання. Слухання. Простежити з учнями розвиток музики.

Музичний матеріал. Л. Ревуцький. Друга симфонія (III частина).

Основні завдання. Слухання. Визначення змісту (картина народного свята). Простежити розвиток музики.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські народні пісні «Сіяв мужик просо», «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Чи дома, дома».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські щедрівки та колядки.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Підготувати одну з пісень зимового календарно-обрядового циклу. Виконати з інсценізацією.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Роль зимових календарно-обрядових пісень у житті народу».

Мета. Визначити образний зміст колядок та щедрівок, їх місце в обряді зустрічі Нового року.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням про давньоруські традиції зустрічі Нового року й календарно-обрядові пісні – колядки та щедрівки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Є. Адамцевич. «Запорізький марш».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. Кушпет. «Кобзарська душа».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Л. Ревуцький. Друга симфонія (II частина).

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу школярів на майстерну обробку мелодії українських пісень, на розвиток музики.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі та й жінці жнуть».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Сучасна українська народна пісня в обробці П. Батюка «Летіли орлята».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська щедрівка «Ой рано-рано кури запіли».

Основні завдання. Розучування. Домагатися виразного відтворення її величального змісту.

Музичний матеріал. Українські колядки «Чи дома, дома», «Коляд, коляд, колядниця».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити сюжет для колядки, щедрівки, виконати.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Народна пісня в обробці для хору М. Леонтовича».

Мета. Поширити враження учнів про хорову обробку народних пісень.

Орієнтовний зміст. Ознайомити учнів з прикладами майстерної хорової обробки народних пісень (колядок та щедрівок) М. Леонтовича.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Українські народні календарно-обрядові пісні.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські народні колядки та щедрівки в обробці М. Леонтовича

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські щедрівки «Ой у полі при дорозі», «За селом веселим».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українські щедрівки «Ой рано-рано кури запіли», «Ой сивая та і зозуленька», «Щедрівочка щедрувала», «Павочка ходить».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Створити музичні варіанти запропонованого вчителем фрагменту народної пісні.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Музика мого народу (підсумковий урок)».

Мета. Узагальнення знань учнів з теми.

Орієнтовний зміст. Урок присвятити прадавньому обрядові зустрічі Нового року. Розповісти учням, що в кожній місцевості існували свої варіанти пісень, обрядів та звичаїв. Узагальнюючи тему півріччя, необхідно зазначити, що пісенна творчість українського народу – нев’януча окраса його духовної культури. При всій різноманітності жанрів пісенності, наспівність, яскрава емоційність і ліричність – найхарактерніші риси української народної музики та композиторської, що зросла на її основі.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Ревуцький. Друга симфонія (І частина).

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на образний зміст твору, його виразність і ліричність – найхарактерніші риси української народної музики та композиторської, що зросла на її основі.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські колядки та щедрівки.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити музичний калейдоскоп із колядок і щедрівок.

II семестр

Тема 1. Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж (10 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж (урок введення в тему)».

106

Мета. Ознайомити учнів з музичним мистецтвом різних народів. Осягнення його національної своєрідності. Відчуття інтонаційних особливостей музики свого та інших народів.

Орієнтовний зміст. Урок розпочати бесідою, що кожен народ має свою музику – народну й композиторську. У музиці різних народів є багато спільного. Зокрема, українська музика споріднена з музикою інших слов’янських народів, насамперед російською та білоруською. Кожний народ має свою національну музику, яка може бути пов’язана з музикою іншого народу. Зіставлення трьох пісень: української «Рече та стогне Дніпр широкий», російської «Вниз по матушке по Волге» та «Пісні про Дніпро» М. Фрадкіна. Запропонувати учням самостійно визначити їх спільні риси.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Білоруський народний танець «Бульба».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Грузинський народний танець «Лезгинка».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Фінал Першого концерту для фортепіано з оркестром (фрагмент).

Основні завдання. Слухання. Приклад взаємозв’язку музичних культур різних народів. Зосередити увагу учнів на тому, як лірична веснянка перетворилася в концерт на стрімку танцювальну тему.

Музичний матеріал. Д. Крижанівський. «Рече та стогне Дніпр широкий».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. М. Фрадкін. «Пісня про Дніпро».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вийди, вийди, Іванку».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Вниз по матушке по Волге».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Звернути увагу на контрастну відмінність двох фраз, характерні розспівування складів, що властиве також українським народним пісням. Прагнути до співу фраз на широкому диханні.

Творча робота

Музичний матеріал. Білоруський народний танець «Бульба».

Основні завдання. Слухання, танцювальні рухи.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Музика українського і російського народів».

Мета. Поглибити розуміння учнів про спорідненість української та російської музики.

Орієнтовний зміст. На цьому уроці поглиблюється і розширюється розуміння учнями спорідненості української й російської музики. Підкреслити, що українським і російським протяжним ліричним пісням властиві наспівність, задушевність, широке розгортання мелодії, розспівування складів, підголоскове багатоголосся, відносно вільний рух голосів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. Фінал Першого концерту для фортепіано з оркестром.

Основні завдання. Слухання. Українська народна пісня знайшла друге життя у творі російського композитора.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Фінал Другої симфонії (експозиція).

Основні завдання. Слухання. Тема української пісні «Журавель» стала основою великого варіаційного циклу, що складається зі вступу, викладу теми й чотирнадцяти варіацій.

Виконання музики

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Вниз по матушке по Волге».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Виконання. Звернути увагу дітей на спільні риси українських і російських протяжних ліричних пісень.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Вийди, вийди, Іванку».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Журавель».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису.

Творча робота

Створити музичний калейдоскоп з російських та українських пісень з однієї теми.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Знайомство з музикою білоруського народу».

Мета. Звернути увагу учнів на спорідненість української й білоруської музики.

Орієнтовний зміст. Визначити спільну основу українського фольклору з фольклором інших слов'янських народів, насамперед російського і білоруського,

що пояснюється їх мовною та культурно-історичною спорідненістю. Доцільно показати репродукції із зображенням білоруських народних костюмів, музичних інструментів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Варіації на тему білоруської народної пісні «Перепілонька».

Основні завдання. Слухання. Простежити варіаційний розвиток, ознайомитися із звучанням білоруського народного інструмента — цимбали.

Музичний матеріал. К. М'яков. «Білоруський танець».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу учнів на звучання мелодії пісні «Перепілонька» у творі для баяна.

Музичний матеріал. П. Чайковський. Фінал Другої симфонії.

Основні завдання. Слухання. Простежити, як розвивається музичний образ в експозиції.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Журавель».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Білоруська народна пісня «Перепілонька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Со вьюном я хожу».

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Визначити плавний і наспівний характер мелодії, особливості її побудови.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми кривого танцю йдем».

Основні завдання. Виконання. Порівняти ці народні пісні, визначити їх спільні й відмінні риси.

Творча робота

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Со вьюном я хожу».

Основні завдання. Інсценізація.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Танцювальна музика українського, російського і білоруського народів».

Мета. Порівняння танцювальної музики українського, російського і білоруського народів, визначення її національної своєрідності.

Орієнтовний зміст. Підвести учнів до висновку, що при своєрідності танцювальної музики українського, російського і білоруського народів у них є спільні ознаки.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Рахманінов. Третій концерт для фортепіано з оркестром (фрагмент).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Російська народна танцювальна пісня «Светит месяц».

Основні завдання. Слухання. Запропонувати учням взяти участь у її виконанні за допомогою рухів, що імітують гру на народних інструментах.

Музичний матеріал. Білоруський народний танець «Бульба».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики (за вибором учителя).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми кривого танцю йдем».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Со вьюном я хожу».

Основні завдання. Виконання в різних варіантах.

Музичний матеріал. С. Рахманінов. Головна мелодія Третього концерту для фортепіано з оркестром

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Звернути увагу на наспівність, плавність мелодії; це властиво російській музиці загалом.

Виконати її вокалізом.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Журавель».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Г. Гусейнлі. «Курчатка».

Основні завдання. Розучування пісні з нот. Визначити якості азербайджанської музики, що відрізняють її від музики української чи російської.

Творча робота

Музичний матеріал. Російська народна пісня «Со вьюном я хожу»

Основні завдання. Імпровізувати підголоски до мелодії народної пісні.

Твір-роздум «У чому своєрідність, а в чому спорідненість музики українського, російського, білоруського народів?»

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Музика народів Закавказзя».

Мета. Ознайомлення учнів з музикою азербайджанського, грузинського і вірменського народів.

Орієнтовний зміст. Звернути увагу дітей на те, як у характері музики відобразився характер народу, особливості його мови. Визначити інтонаційні особливості музики різних народів, порівняти за подібністю і відмінністю.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Грузинський народний танець «Лезгинка».

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні. Підкреслити характерні особливості цього танцю: «гострий» ритм, яскраві акценти, роль ударних інструментів.

Музичний матеріал. А. Хачатурян. «Гопак» з балету «Гаяне».

Основні завдання. Слухання. Яких якостей набула українська мелодія у творі вірменського композитора?

Музичний матеріал. А. Хачатурян. «Колискова» з балету «Гаяне».

Основні завдання. Слухання. Зосередити увагу на особливостях мелодії «Коліскової». У чому спільність і відмінність колискових мелодій різних народів?

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня в обробці А. Коломійця «Ой вийду я за воротонька».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Г. Гусейнлі. «Курчатка».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой ходить сон коло вікон».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Грузинський народний танець «Лезгинка».

Основні завдання. Слухання, участь у виконанні.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Музика народів Прибалтики й Середньої Азії».

Мета. Ознайомити і збагатити враження учнів про музичну культуру прибалтійських народів і народів Середньої Азії.

Орієнтовний зміст. Визначити, що пісенність – така сама характерна риса музичного мистецтва прибалтійських народів, як і українського. Але є відмінності: особливий характер багатоголосся, відсутність розвинутих підголосків, більш стримане звучання. Дати уявлення про музику народів Середньої Азії. Звернути увагу на її характерну ознаку – танцювальність, виразну роль ударних інструментів. Показати зображення національних костюмів, музичних інструментів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Латиська народна пісня «Вій, вітерець».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Е. Бальсис. «Не смійте чіпати голубий глобус!» (II частина кантати).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Узбецька народна пісня-танець «Мавриги».

Основні завдання. Слухання і виконання на ударних інструментах. Виділити характерні риси.

Музичний матеріал. К. М'ясков. «Туркменський танець».

Основні завдання. Слухання. Звернути увагу на національну своєрідність туркменської музики в п'єсі для баяна українського композитора К. М'яскова.

Виконання музики

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Латиська народна пісня «Півник».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня-веснянка «Женчичок-бренчичок»

Основні завдання. Розучування за допомогою нотного запису. Порівняти її з латиською народною піснею «Півник» і визначити спільні й відмінні риси.

Творча робота

Музичний матеріал. Узбецька народна пісня-танець «Мавриги».

Основні завдання. Слухання і виконання на ударних інструментах.

Урок 7

Дата

Тема уроку: «Спорідненість української й російської музики».

Мета. Закріплення і збагачення уявлень учнів про спорідненість української й російської музики.

Орієнтовний зміст. Побутування української народної пісенної творчості має спільну основу і, в головних рисах, єдиний характер з фольклором інших слов'янських народів, насамперед російським і білоруським, що цілком закономірно з огляду на їх мовну й культурно-історичну спорідненість.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Рахманінов. Третій концерт для фортепіано з оркестром. I частина (фрагмент).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Третій концерт для фортепіано з оркестром. Головна мелодія.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Р. Щедрін. «Пустотливі частівки».

Основні завдання. Слухання. Зосередити увагу на виразній ролі тембрів різних груп оркестру й окремих інструментів. Простежити, як з лаконічної інтонації частівки «виростає» великий оркестровий твір.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські народні веснянки.

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка «Розлилися води».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Глінка. «Не щебечи, соловейку».

Основні завдання. Розучування. Чи вдалося російському композитору створити пісню, близьку до українських народних пісень?

Музичний матеріал. Коломийка.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Основні завдання. Створити свій варіант куплету народної пісні на обраний самотійно сюжет.

Урок 8

Дата

Тема уроку: «Обробки народних пісень».

Мета. Збагатити уявлення учнів про жанр обробки народних пісень.

Орієнтовний зміст. Розповісти учням, що жанр обробки народних пісень приваблював багатьох композиторів, які зверталися до фольклору як до невичерпного джерела творчого натхнення. Нагадати обробки народних пісень, які учні слухали або співали на уроках. Обробки народних пісень видатного українського композитора С. Людкевича увійшли до скарбниці української музичної культури.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. С. Людкевич. «Гагілка».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. «Гагілка» (у виконанні оркестру українських народних інструментів).

Основні завдання. Слухання. Відчутти зміну характеру музики, визначити естетичну виразність оркестрових барв, принципи розвитку музики.

Виконання музики

Музичний матеріал. М. Глінка. «Не щебечи, соловейко».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські веснянки «Вербовая дощечка», «Ой вербо, вербо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Теми з «Гайліки» «Янчику-подоляничку» й «Ой не ходи, качуроньку».

Основні завдання. Розучування. Домагатися виразного й плавного співу.

Творча робота

Музичний матеріал. М. Глінка. «Не щебечи, соловейку».

Основні завдання. Уяви себе композитором та заспівай якусь відому тобі народну мелодію, яка була би подібна співу різних птахів.

Урок 9

Дата

Тема уроку: «Українські веснянки».

Мета. Поширити уявлення учнів про веснянки як фольклорно-пісенний цикл, тісно пов'язаний з календарем сільськогосподарських робіт і родинним побутом селян.

Орієнтовний зміст. Підкреслити, що пісні весняного календарного циклу, поряд з іншими землеробськими піснями, належать до найдавніших здобутків культури давніх східних слов'ян, які успадкувала культура Київської Русі. Пізніше ці календарно-обрядові пісні, що склалися і збагачувалися протягом століть, стали основою для музичного мистецтва трьох слов'янських народів – українського, російського і білоруського. Тому так багато спільних рис має народна і професійна музика цих народів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. П. Чайковський. Фінал Другої симфонії.

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Українські троїсті музики (за вибором учителя).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські веснянки «Вийди, вийди, Іванку», «Женчичок-бренчичок».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми кривого танцю йдемо».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня-гра «А ми просо сіяли, сіяли».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Журавель».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «А ми кривого танцю йдемо»

Основні завдання. Виконання з елементами інсценізації.

Урок 10

Дата

Тема уроку: «Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж».

Мета. Узагальнення матеріалу.

Орієнтовний зміст. На уроці виконуються українські веснянки. Аналіз текстів веснянок дасть змогу визначити, який зміст вкладали люди в ці пісні. Узагальнення матеріалу. Підкреслити, що кожний народ має свою музику (народну й композиторську), яка іноді дуже різниться або, навпаки, настільки подібна, що важко визначити, якому саме народові вона належить. Музика зближує всі народи. Наголосити на ролі композиторів у встановленні зв'язків між музикою різних народів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Виконання і слухання музики за вибором учителя й учнів.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українські веснянки.

Основні завдання. Виконання.

Тема 2. Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж (продовження) (8 год)

Урок 1

Дата

Тема уроку: «Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж».

Мета. Розширення уявлень учнів про особливості музичного мистецтва різних народів світу.

Орієнтовний зміст. Початок уроку присвятити розповідям школярів про найцікавіші музичні враження. Тема розкриває учням нову грань взаємозв'язку між музичним мистецтвом різних народів. На основі ознайомлення з музикою різних народів світу, розширення уявлень про особливості їх музичного

мистецтва школярі мають зрозуміти інтернаціональну сутність музичної мови. Порівняння музичної мови композиторів різних країн і народів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Д. Гершвін. «Колискова» з опери «Поргі й Бесс».

Основні завдання. Слухання. Запропонувати учням самостійно визначити образний зміст твору, інтонаційні особливості.

Музичний матеріал. Болгарська народна пісня «Посадив полин я».

Основні завдання. Слухання. Порівняти її з «Колисковою». Звернути увагу на відмінність цих двох пісень за характером, особливостями, виконанням, музичною мовою.

Музичний матеріал. М. Лисенко. «Баркарола».

Основні завдання. Слухання. Визначення образного змісту.

Музичний матеріал. П. Чайковський. «Підсніжник».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Ранок».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Котику сіренький».

Основні завдання. Виконання. Порівняти з американською колисковою.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Захід сонця».

Основні завдання. Розучування. Домагатися кантілени, широти дихання, округленого протяжного звучання голосних.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Ранок» (головна мелодія).

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська веснянка.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Інсценізація української веснянки.

Урок 2

Дата

Тема уроку: «Звернення композиторів до музичного мистецтва інших народів».

Мета. Ознайомити учнів з прикладами використання народних мелодій інших народів у творах композиторів.

Орієнтовний зміст. Звернення композиторів до музичного мистецтва інших народів підтверджує думку, що між музикою різних народів немає неперехідних меж.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Л. Бетховен. «Українська».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. А. Моцарт. Варіації на тему французької пісні.

Основні завдання. Слухання. Визначити форму твору, простежити розвиток теми.

Виконання музики

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Захід сонця».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Я. Степовий. «Зоре моя вечірняя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Чеська народна пісня «Полька».

Основні завдання. Розучування двоголосно за допомогою нотного запису. Акцентувати увагу учнів на синкопах, які надають пісні завязаного танцювального характеру.

Музичний матеріал. Французька народна пісня «Пастух».

Основні завдання. Виконання за допомогою нотного запису канонем.

Музичний матеріал. Українські веснянки.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Захід сонця».

Основні завдання. Підібрати музичні колекції на тему природи в музиці.

Урок 3

Дата

Тема уроку: «Подорож країнами світу разом з музикою».

Мета. Поширити уявлення учнів про музику народів різних країн світу, визначити роль музики у зміцненні культурних зв'язків між народами.

Орієнтовний зміст. Підкреслити думку про взаємопроникнення музики різних народів. Кожна людина повинна відчувати і розуміти самотутню красу музики інших народів, поважати їхню культуру і мову. Музична мова – мова інтернаціональна, вона зближує різні народи.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Блантер. «Катюша» (у виконанні військового чоловічого квартету).

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. В. А. Моцарт. «Рондо в турецькому стилі».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Індонезійська народна пісня «Прогулянка з батьком».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Чеська народна пісня «Полька».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. М. Глінка. «Не щебечи, соловейку».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой гиля, гиля, гусоньки, на став».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Створити карту, помітити музичні зупинки, намітити майбутню подорож в музичні країни.

Урок 4

Дата

Тема уроку: «Музика польського народу».

Мета. Ознайомити учнів з музикою польського народу, визначити характерні ознаки й інтонаційну спорідненість з музикою інших слов'янських народів.

Орієнтовний зміст. Музика польського народу – ще один приклад слов'янської музики. Порівняння української народної пісні «Женчичок-бренчичок» з «Мазуркою» Ф. Шопена дасть змогу учням виявити спільні риси у цих творах і дійти висновку про взаємовплив і взаємопроникнення музики різних народів.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. Ф. Шопен. Мазурка ля мінор.

Основні завдання. Слухання. Мазурка – ще один приклад слов'янської музики.

Музичний матеріал. В.А. Моцарт. Симфонія соль мінор (І частина, фрагмент).

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Польська народна пісня «Жайворонок».

Основні завдання. Розучування. Домагатися легкого наспівного звучання, виразного виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Женчичок-бренчичок».

Основні завдання. Виконання. Порівняти її з мазуркою ля мінор Ф. Шопена.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Корольок».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Е. Гріг. «Захід сонця».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. В.А. Моцарт. Симфонія соль мінор (І частина, фрагмент).

Головна тема.

Основні завдання. Сольфеджування.

Творча робота

Елементи танцювальних рухів мазурки.

Урок 5

Дата

Тема уроку: «Чому мова музики зрозуміла всім?»

Мета. Збагачення слухачького і виконавського досвіду учнів, усвідомлення властивостей музичної мови, як мову, зрозумілу і без перекладу.

Орієнтовний зміст. Перевірити вміння відчувати й розуміти образний зміст музики, її характер.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. В.А. Моцарт. Симфонія соль мінор (І частина, фрагмент).

Основні завдання. Слухання. Чому музика австрійського композитора хвилює нас, викликає глибокі почуття? Чому мова музики зрозуміла всім?

Музичний матеріал. Українська народна дума «Іван Богун».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. А. Пашкевич. «Степом, степом».

Основні завдання. Слухання.

Виконання музики

Музичний матеріал. Українська веснянка «Прийшла весна».

Основні завдання. Розучування.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Корольок».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Ой на горі та й жінці жнуть».

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Українська народна пісня «Корольок».

Основні завдання. Виконання з інсценізацією.

Урок 6

Дата

Тема уроку: «Між музикою мого народу і музикою інших народів немає непереборних меж».

Мета. Узагальнити знання учнів з теми.

Орієнтовний зміст. Перевірити засвоєння теми. Збагачення уявлень про історію і побут народів, високу духовну сутність, спільність життєвого змісту музики різних націй, усвідомлення взаємозбагачення національних музичних культур. Підготовка до заключного уроку-концерту.

Основні види художньо-творчої діяльності

Слухання та сприймання музики

Музичний матеріал. М. Лисенко. Увертюра до опери «Тарас Бульба».

Основні завдання. Слухання.

Музичний матеріал. Л. Бетховен. Четверта соната (II частина), «Українська».

Основні завдання. Слухання. Підкреслити думку про роль музики у зміцненні культурних зв'язків між народами.

Виконання музики

Музичний матеріал. Д. Січинський. «Чом, чом, чом, земле моя».

Основні завдання. Виконання.

Музичний матеріал. Українські веснянки.

Основні завдання. Виконання.

Творча робота

Музичний матеріал. Д. Січинський. «Чом, чом, чом, земле моя».

Основні завдання. Написати відкритого листа людям усієї планети із зверненням берегти рідну Землю.

Уроки 7–8

Дата

Тема уроку: «Композитор. Слухач. Виконавець».

Мета. Проаналізувати набуті навички. Слухання та сприймання музики, показати досягнуті успіхи у виконавській діяльності.

Орієнтовний зміст. На цих уроках узагальнюються теми 4-го класу й усієї початкової школи загалом. Плануються вони з урахуванням підготовки до заключного уроку-концерту. У побудові уроків доцільно дотримуватися послідовності засвоєння матеріалу попередніх класів за домінуючої ролі тем 4-го класу.

Основні види художньо-творчої діяльності

Музичний матеріал за вибором учителя.

Словник основних понять і термінів з музичної грамоти

Музична грамота розглядається як складова частина багатогранного поняття **музична грамотність**, під якою розуміється здатність сприймати музику як живе й образне мистецтво і нерозривно з ним пов'язане, здатність відчувати внутрішній зв'язок між характером музики і характером її виконання.

Включати в урок елементи теорії музики слід у край обережно і лише після того, як у дітей пробуджені інтерес і любов до музики. Учням не слід пропонувати жодних відокремлених від живої музики правил і вправ, які вимагають заучування та багаторазових повторень.

Протягом уроку повинно панувати захоплююче мистецтво. Вивчення нотної грамоти не є самоціллю і органічно включається в урок під час розумування пісень чи слухання музики. /Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музика. 1–8 класи. К.: Шкільний світ, 2001/.

Завдання музичної грамоти полягає у вивченні елементів музичної мови (ладу, інтервалики, ритму, метра, темпу, різних нюансів) та їх виражальних можливостей, в аналізі структури музичних творів, у вивченні знаків нотного письма і навчанні співу з нот.

Ту частину музичної грамоти, яка відноситься лише до знаків нотного письма і співу з нот, називають **нотною грамотою**. Система вправ для розвитку слуху й почуття ритму, а також для навчання співу з нот складає предмет сольфеджіо.

Оволодіння музичною грамотою сприяє підвищенню свідомості сприйняття і відтворення музичних творів та виразності їх виконання.

1. Музичні звуки і шуми

Музика, як і всі інші види мистецтва, відтворює різні явища життя в художніх образах – **музичних**. Кожний музичний твір має певний зміст, виражає певні ідеї, почуття, настрої людини.

Музична мова складається з музичних звуків. Звук виникає в результаті коливань будь-якого пружного тіла.

Коливанням називається такий рух, при якому тіло відхиляється від свого початкового положення рівноваги поперемінно то в один, то в протилежний бік. Коливання тіла у вигляді хвиль сприймаються людським вухом.

Наше вухо сприймає багато різних звуків. Однак у музиці використовуються не всі. Гуркіт грому, звуки, які ми чуємо на заводі або на вулиці, наше вухо

сприймає як **низькі** або **високі**, **тихі** або **голосні**, але їх не можна відтворити голосом, це – **шуми**, звуки **немузичні**; з них не можна скласти мелодію.

Музичні звуки мають точно визначену висоту, тобто їх можна відтворити голосом, зіграти на фортепіано, баяні чи іншому інструменті.

Властивості цих звуків: **висота**, **тривалість**, **сила (гучність)** і **тембр (забарвлення)**.

Висота звука залежить від частоти коливань тіла в секунду: чим більше коливань, тим вище звук. Частота коливань залежить від ступеня пружності, довжини і товщини тіла.

Час, протягом якого триває коливання пружного тіла, називається **тривалістю** звука.

Сила звука, або **гучність**, залежить від амплітуди (кута відхилення пружного тіла від положення рівноваги). Чим більше амплітуда, тим гучніший звук.

Тембр (забарвлення) звука – це властивість, яка допомагає нам відрізнити голос однієї людини від голосу іншої або звуки окремих інструментів.

Отже, звуки, які мають ясно виражену **висоту**, **тривалість**, **силу** і **тембр**, називаються **музичними**.

2. Запис музичних звуків

Людську мову записують словами, що складаються з літер, а для музичної мови існують особливі знаки — **ноти**. Нотна грамота вивчає засоби записування музичних звуків. Знання цих засобів дає можливість легше засвоїти музичні твори, усвідомити їх будову і зміст, а це сприяє точнішому і кращому їх виконанню. Нотні знаки дають нам уявлення про висоту і тривалість музичних звуків.

Найдовший музичний звук позначають пустим овалом і записують так: \circ . Це — **ціла нота** (чотири чверті); вона вказує на те, що звук триває протягом чотирьох рухів руки.

Ціла нота складається з двох **половинних нот**.

Половинну ноту пишуть так, як і цілу, тільки трохи меншу за розміром і додають паличку (штиль) від правого краю догори або від лівого донизу — ρ . Половинна нота складається з двох **чвертей**.

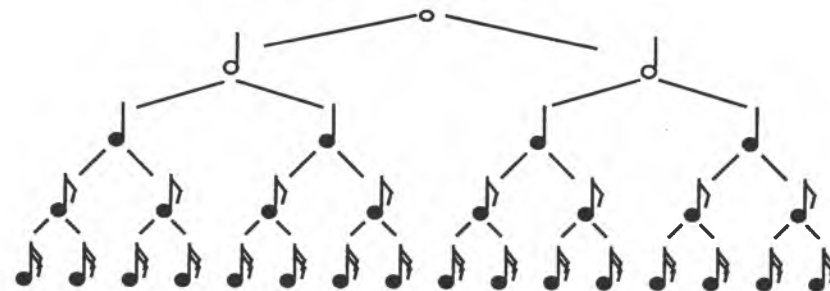
Чвертну ноту пишуть так, як і половинну, але з заповненим овалом — \bullet . Тривалість її — один рух руки.

Чвертна нота складається з двох **восьмих**, а **восьма** з двох **шістнадцятих**. Ці ноти пишуть так, як і чвертні, але штилі їх мають хвостики з правого боку —

На один помах руки припадає дві восьмих і чотири шістнадцятих:

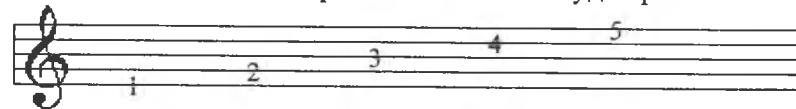
$$\begin{aligned} \circ &= \text{eighth} + \text{eighth} & \text{eighth} &= \text{sixteenth} + \text{sixteenth} \\ \text{eighth} &= \text{sixteenth} + \text{sixteenth} & \text{sixteenth} &= \text{thirty-second} + \text{thirty-second} \end{aligned}$$

3. Нотний стан. Назва звуків, їх розміщення на нотному стані

Для визначення висоти звука ноти розміщують на нотному стані.

Нотний стан, або **нотоносець**, являє собою п'ять паралельних ліній, які разом становлять один нотний рядок. Лінії лічать знизу догори.

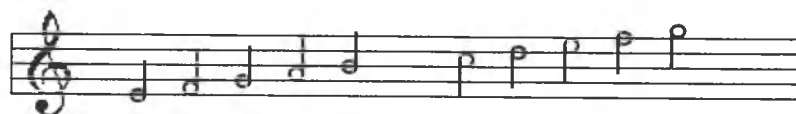

В кінці проводять вертикальну, **заклучну**, риску.

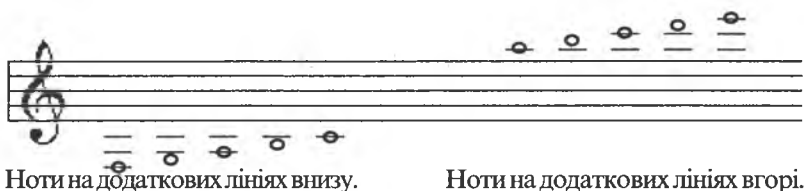
На нотному стані ноти пишуть на лініях і між ними:

Ноти до третьої лінії пишуть штилями вгору, а починаючи з третьої — штилями вниз.

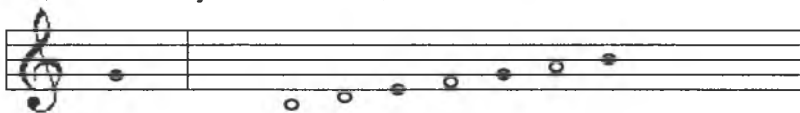
На нотному стані можна розташувати 11 нот. Для запису більшої кількості нот застосовуються додаткові лінії. Їх буває не більше п'яти. Пишуть їх одну від одної на такій відстані, як і лінії нотоносця.

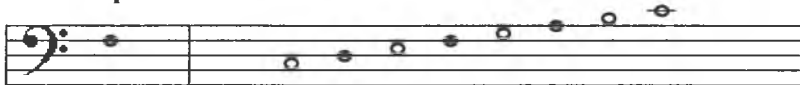
4. Ключі

Щоб знати висоту звуків, а також назви нот, на початку нотного стану ставлять відповідний знак, який називається **ключем**. Ключ фіксує точну висоту ноти на певній лінії нотного стану. Ключів є кілька. У сучасній музиці найчастіше застосовують два ключі – **ключ соль**, або **скрипичний**, і **ключ фа**, або **басовий**.

Ключ соль, або скрипичний, записують на другій лінії, і це означає, що на другій лінії розташована нота **соль** першої октави. Від цієї ноти легко встановити розміщення інших звуків на нотоносії.

Ключ фа, або басовий, показує, що на четвертій лінії нотного стану записується нота **фа** малої октави.

5. Паузи

В музиці бувають такі моменти, коли звучання на деякий час припиняється. Така перерва в звучанні голосу, хору, інструмента чи оркестру називається **паузою**.

Тимчасові перерви в звучанні музики називаються паузами.

Отже, *пауза* — це знак мовчання. Тривалість пауз відповідає тривалості нот і записується так.

6. Звукоряд

У музиці використовують велику кількість звуків від найнижчих до найвищих. Усі звуки, що застосовуються в музиці, перебувають у певних висотних зв'язках.

Послідовність звуків музичної системи, розміщених за висотою (від найнижчого до найвищого), називається **звукорядом**.

Найзручніше вивчати звукоряд на клавіатурі фортепіано, що налічує 88 звуків різної висоти, – майже всі звуки, які використовуються в музиці. Звуки музичної системи позначають сімома основними назвами, а саме: **до, ре, мі, фа, соль, ля, сі**.

Кожний окремий звук звукоряду називають ступенем – **I, II, III, IV, V, VI, VII**. Ці сім звуків щоразу повторюються і утворюють кілька ділянок – **октав**. Кожний восьмий звук схожий на перший, ніби зливається з ним, відрізняючись лише висотою. В цьому ми переконаємось, коли натискатимемо на білі клавіші фортепіано, ідучи вгору (вправо) або вниз (вліво). Отже, весь звукоряд фортепіано поділяється на рівні частини – **октави**.

Октавою називається відстань між звуками однакових назв чи ступенів.

Кожна октава звукоряду ділиться на дванадцять рівних часток – **півтонів**.

Півтон – це найближча відстань між двома сусідніми звуками звукоряду. В цьому ми пересвідчимось, коли натискатимемо на білі і чорні клавіші фортепіано або акордеона.

У звукоряді від нижнього до верхнього **до** (виконаного на білих клавішах фортепіано чи акордеона) **півтони** розташовані між **III | IV** (мі-фа) та **VII | VIII** (сі - до) **ступенями**.

Відстань між рештою звуків (до-ре, ре-мі, фа-соль, соль-ля і ля-сі) становить по цілому тону, що дорівнює *двом півтонам*.

7. Поняття про ритм і метр

Слухаючи пісню чи будь-який інший музичний твір, ми ясно відчуваємо, що не всі звуки однакові щодо тривалості: одні з них довші, а інші коротші. Співвідношення різних музичних тривалостей називається **ритмом**.

Рух усякої мелодії сприймається як періодичне чергування *наголошених* (сильних) і *ненаголошених* (слабких) часток. Послідовність чергування сильних і слабких часток у різних музичних творах не завжди однакова. Кожна сильна частка нерідко чергується з однією слабкою.

Рівномірне чергування сильних і слабких часток у музичному творі називається **метром**.

8. Такт, тактова риска, розмір

Відрізок музичного твору від однієї сильної частки до наступної називається **ТАКТОМ**.

Для відокремлення тактів один від одного ставлять вертикальну риску перед сильною часткою, яку називають **тактовою рискою**.

В одній і тій самій пісні кожен такт має однакову кількість часток. У пісні, наведеній нижче, такт складається з двох часток: сильної і слабкої.

Чу-єш, піс-ню хтось спі-ва? То пас-тук о-вець ззи-ва.

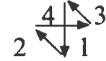
За кількістю часток такту і тривалістю частки визначають розмір і позначають його дробом ($2/4$, $3/4$, $4/4$), виставленим на початку нотного стану після ключа.

Так тактуют на «два»

Так тактуют на «три»

Так тактуют на «чотири»

Числівник показує кількість лічильних одиниць (часток), а знаменник – тривалість однієї лічильної одиниці (частки — чверть, восьма).

Прості розміри

Розміри, в яких є лише одна сильна частка, називаються простими. Прості розміри бувають дводольні, тридольні – залежно від кількості слабких часток у такті.

Розмір $\frac{2}{4}$ найпростіший, він складається лише з двох часток. Перша частка сильна, друга – слабка.

Отже, розмір $2/4$ являє собою чергування однієї сильної і однієї слабкої часток.

У розмірі $3/4(3/8)$ чергуються одна сильна і дві слабкі частки.

Існують і складні розміри: 4/4(с); 6/8 та інші.

9. Знаки альтерації (*alteratio* — лат. - зміна)

Слово альтерація означає «зміна». Для підвищення і зниження звуків вживають відповідні знаки, вони називаються **знаками альтерації**.

Дієз – , бемоль – , бекар – Кожний ступінь звукоряду можна підвищити або знизити.

Для підвищення звука на півтону використовують дієз, а для зниження на півтону – бемоль.

Дієз – це знак, який підвищує звучання ноти на півтону.

Бемоль – це знак, який показує зниження будь-якого звуку на півтону.

На фортепіано звуки – до клавирів. , мі видобувають за допомогою чорних

Коли треба скасувати дію знаків **и** чи **р**, пишуть бекар **ъ**. Отже, бекар – знак відміни.

Знаки альтерації (\sharp b b) пишуть біля ключа, праворуч від нього. Це так звані **ключові** знаки, які дійсні до кінця музичного твору.

Але їх можна писати і перед нотою. Це так звані **випадкові** знаки, які дійсні лише до кінця такту.

перший другий

10. Знаки збільшення тривалості звуку

У нотному письмі застосовуються знаки, які збільшують тривалість тієї чи іншої ноти. До цих знаків належать: **крапка, ліга та фермата**.

Крапка, поставлена праворуч від ноти, збільшує тривалість ноти наполовину.

$$O_2 = O + O$$

$$d_- = d_+ + \dots$$

$$d = d_1 + d_2$$

▷▷▷

Тривалість ноти можна збільшити, з'єднавши дві однакові за висотою ноти дужкою – **лігою**. Якщо дві ноти однієї висоти з'єднані лігою, то друга під час співу не повторюється:

$$\text{дві восьмі} = \text{дві восьмі} + \text{дві восьмі} = \text{три чверті} = 3/4;$$

$$\text{дві восьмі} = \text{дві восьмі} + \text{дві восьмі} = \text{три восьмі} = 3/8.$$

Отже, тривалість нот, з'єднаних лігою, буде дорівнювати їх сумі $\text{дві восьмі} = 3/4$. Ліга має ще й інше значення: вона вказує на те, що мелодію треба виконувати не відривчасто (*staccato*), а плавно (*legato*), зв'язуючи один звук з другим.

Фермата – це зупинка; вона пишеться над нотою або під нотою і показує, що даний звук витримується трохи довше ніж написано. Фермата також може бути і над паузою, у такому разі пауза витримується трохи більше своєї тривалості.

11. Синкопа

Синкопою називається перенесення наголосу з сильної долі на слабку.

Дуй, пас - тух, в ду - доч - ку на зо - рі!

12. Затакт

Чимало музичних творів починається неповним першим тактом. Часто твір починається не з першого звука такту, а з другого, третього, з слабкої долі, тоді утворюється неповний такт. Цей неповний такт називається **затактом**.

Під ве - чір...

13. Реприза

Повторення частини музичного твору двічі називається репризою.

Знаки повторення частини музичного твору двічі $\| : \|$. Вони показують, що твір або частину його, розміщену між обома знаками, треба повторити двічі. Якщо твір повторюється з самого початку, то перший знак репризи опускається.

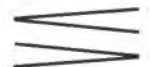

І - ди, і - ди, до - ши - ку,
Зва - рю то - бі бор - ши - ку,
В по - лив' - я - нім гор - ши - ку.

Реприза – це один із знаків скорочення нотного запису.

14. Позначення основних динамічних (силових) відтінків

pp (*pianissimo* – піанісимо) – дуже тихо;
p (*piano* – піано) – тихо;
mp (*mezzo piano* – меццо-піано) – не дуже тихо;
mf (*mezzo forte* – меццо-форте) – не дуже голосно;
f (*forte* – форте) – голосно;
ff (*fortissimo* – фортисимо) – дуже голосно;
cresc. (*crescendo* – кресцендо) – посилюючи звук;
dim. (*diminuendo* – дімінуендо) – послаблюючи звук.

15. Основні позначення темпу

Largo (лярго) – широко, протяжно;	Повільні темпи
Lento (ленто) – повільно;	
Adagio (адажіо) – повільно, спокійно;	
Andante (анданте) – не поспішаючи, кроком;	Помірні темпи.
Sostenuto (состенуто) – стримано;	
Moderato (модерато) – помірно;	
Allegretto (аллегретто) – досить жваво;	Швидкі темпи.
Allegro (аллегро) – швидко;	
Vivo (віво) – жваво;	
Presto (престо) – дуже швидко;	
Prestissimo (престісимо) – якомога швидше.	

16. Лад. Мажорна гама. Тональність. Тонічний тризвук

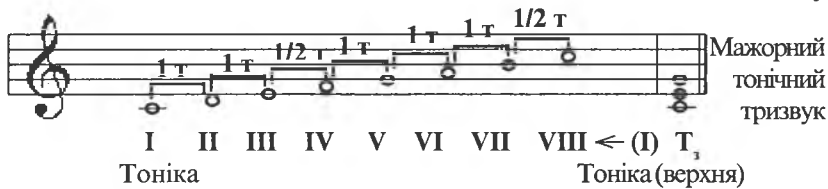
Лад – це постійний взаємозв'язок звуків музичного твору за висотою і тяжінням, що групуються навколо найбільш стійкого головного звука ладу. Головний опорний звук ладу називається **тонікою**.

У музиці є багато ладів, але найпоширеніші **мажорний** і **мінорний**.

У перекладі українською мовою **мажор** означає великий, *dur* – твердий; з іншого боку, **мінор** – менший, *moll* – м'який. Ці значення у великій мірі характеризують звучання обох ладів. Твори в мажорному ладі звучать, як правило, більш світло, радісно, оптимістично, а у мінорному – сумно, журливо.

Гама – це поступова послідовність звуків ладу, розташованих за висотою у висхідному або низхідному порядку від тоніки до її повторення.

I – III – V ступені ладу (мажорний чи мінорний) – це **тонічний тризвук** /*T*/

Тон-тон-півтон-тон-тон-півтон

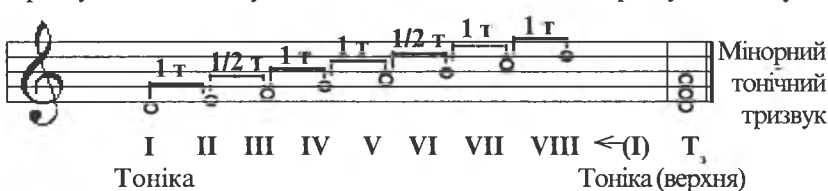
1т. - 1т. - 1/2т. - 1т. - 1т. - 1т. - 1/2т.

Тональність – це висотне положення ладу.

Лад. Мінорна натуральна гама

Мінорний лад відрізняється від мажорного характером звучання, а також співвідношенням звуків – ступенів у гамі.

Тризвуки **I – IV – V** ступенів називаються **головними тризвуками ладу**.

Тон-півтон-тон-тон-півтон-тон-тон

1т. - 1/2т. - 1т. - 1т. - 1/2т. - 1т. - 1т.

17. Паралельні тональності

Паралельні тональності мають спільні звуки, однакові ключові знаки, але різний лад і різні тоніки.

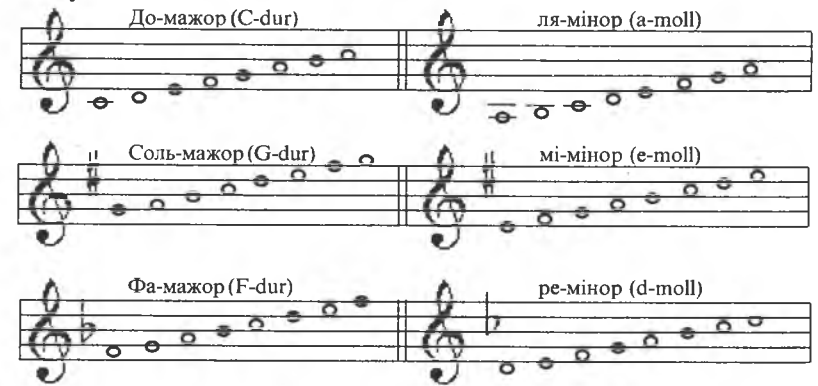
Мажорна і мінорна тональності можуть бути побудовані на одних і тих же звуках, маючи при цьому різні тоніки. В цьому випадку вони називаються

паралельними. Наприклад, на звуках до, ре, мі, фа, соль, ля, сі можуть бути побудовані тональності до-мажор і ля-мінор.

При тоніці на звукові **до** тональність буде мажорною (до-мажор), при тоніці на звукові **ля** – мінорною (ля-мінор). Кожна мажорна тональність має паралельну їй мінорну.

Паралельний мінор будується від IV ступеня мажору, інакше кажучи, тоніка паралельної мінорної тональності розташовується на малу терцію (м.3) нижче від тоніки мажорної.

Паралельні тональності, будучи побудовані на одних і тих же звуках, мають однакову кількість ключових знаків.

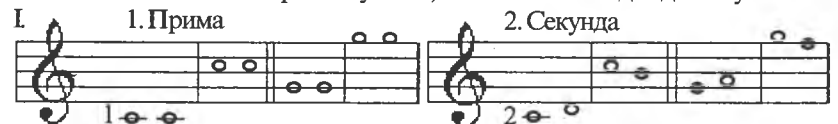
18. Інтервали

Інтервали – це відстань між двома звуками по висоті, співвідношення між ними. Кожна мелодія являє собою виразну послідовність різних інтервалів.

Нижній звук інтервалу називається **основою**, верхній – **вершиною** інтервалу. Інтервал, звуки якого взяті послідовно, називається **мелодичним**; в тому ж випадку, якщо звуки беруться одночасно, інтервал зветься **гармонічним**.

Звуки інтервалу називаються знизу вгору.

Величина інтервалів вимірюється двоюко: 1) за кількістю охоплених інтервалом ступенів (ступенева, кількісна величина інтервалу) і 2) за кількістю вміщених в ньому тонів і півтонів (тонова, якісна величина інтервалу). Для позначення кількісної величини інтервалу є 8 основних назв. Ці назви вказують на кількість вміщених в інтервал ступенів, включаючи обидва дані ступені:

II. Кількісна (ступенева) величина визначає інтервал лише приблизно, тому що не всі відстані між сусідніми ступенями є однаковими.

Секунда – до-ре містить в собі цілий тон, а секунда мі-фа – тільки півтону. У зв'язку з цим необхідне також визначення якісної (тонової) величини інтервалу. Остання позначається прикметниками – велика, мала, чиста, збільшена (3.6) і зменшена (3.м): великими і малими інтервалами бувають секунди (м.2, в.2), терції (м.3, в.3), сексти (с.6, в.6), септими (м.7, в.7); чистими – прими (ч.1), кварта (ч.4), квінти (ч.5) і октави (ч.8).

Таблиця:

- ч.1 містить в собі 0 т;
- м.2 містить в собі 0,5 т;
- в.2 містить в собі 1 т;
- м.3 містить в собі 1,5 т;
- в.3 містить в собі 2 т;
- ч.4 містить в собі 2,5 т;
- ч.5 містить в собі 3,5 т;
- м.6 містить в собі 4 т;
- в.6 містить в собі 4,5 тону;
- м.7 містить в собі 5 т;
- в.7 містить в собі 5,5 т;
- ч.8 містить в собі 6 т.

Інтервал величиною в 3 тони (тритон) залежно від кількості охоплюваних ним ступенів являє собою або зб.4 (фа-сі), або зм.5 (сі-фа).

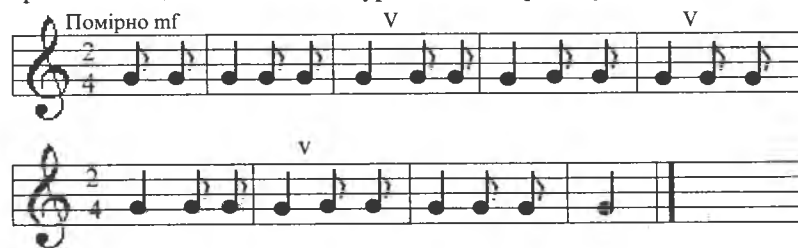
19. Виразальні засоби музики

Зміст музичних творів передається сумою, сукупністю цілого ряду засобів музичної виразності. Частина цих засобів фіксується в нотному записі строго і точно (лад, розмір, ритмічні співвідношення тощо). Друга частина фіксується приблизно, а іноді й зовсім опускається. До цієї групи музично-виразальних засобів відносяться нюанси (відтінки): темп, динаміка, спосіб звуковедення, характер звука та ін. Використання тих чи інших нюансів під час виконання (наприклад, різні зміни темпу всередині твору) визначається загальним змістом твору.

20. Розчленування музичних творів. Цезура, фрази, кульмінація

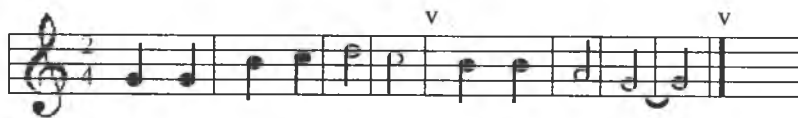
В піснях музика тісно пов'язана з словом. Музичний твір, як і літературний, являє собою єдине ціле і в той же час, як правило, підрозділяється на частини, тісно пов'язані між собою. Момент поділу між музичними реченнями, фразами, називається **цезурою**. Остання у вокальному творі позначається знаком **V**.

Знак **цезури V** означає дуже коротку, ледве помітну паузу між двома музичними фразами і зустрічається в деяких творах, зокрема вокальних, над нотним станом. Цезура може мати логічне значення, вона дає можливість співакові перевести дихання під час зміни фрази, щоб не допустити штучного її розриву. Часто цезури додають самі виконавці, які керуються змістом твору і потребою зміни дихання. Роль цезури часто відіграє пауза.

Нам не-ма ще се-ми,
ми до шко-ли прий-шли,
на scho-дин-ку зій-дем,
в дру-гий клас пе-рей-дем.

Фраза — невелика, відносно закінчена частина музичного твору, яка не має повного розвитку. Кінець фрази позначається знаками **V** або **(.)**.

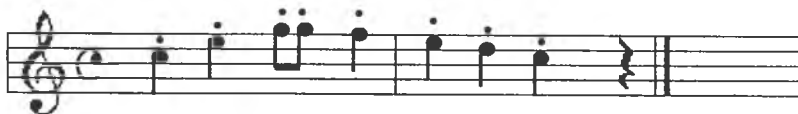

Ой на го - рі жи - то, си - дять зай - чик.

Кожна музична фраза має свою змістовну вершину – кульмінацію, яка звичайно збігається з наголошеним складом найважливішого за змістом слова речення, з логічним наголосом. Момент кульмінації виконується найбільш значуще.

21. Позначення основних способів виконання

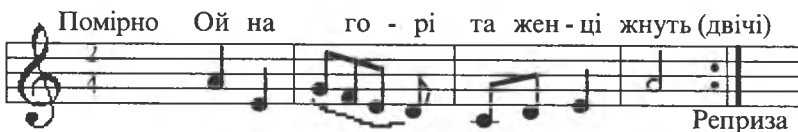
Крапки над або під нотами показують, що позначені ними звуки треба виконувати коротко, уривчасто, гостро. Цей спосіб виконання має назву стакато (staccato).

Стакато треба виконувати так, щоб звуки були відокремлені один від одного ніби короткими паузами. Чим коротше виконується кожний звук, тим гостріше стакато.

Ліги над або під нотами показують, що звуки треба зв'язувати один з одним. Такий спосіб виконання називається легато (legato).

Як бачимо, у співі всі заліговані ноти припадають на один склад («го-рі»). Виконання легато не припускає найменшої паузи між звуками, тому на скрипці ноти виконуються одним рухом смичка; на духовому інструменті – на одному диханні; на клавішному інструменті клавіш не відпускають, поки не натиснуть на наступні, тобто звільнення одного і натиснення іншого клавіша здійснюється майже одночасно.

Іноді треба зробити сильний наголос на тому або іншому звукові незалежно від того, в якій частині такту цей звук міститься. Такий спеціальний наголос називається **акцентом**. Знак акценту > ставиться над нотою або під нотою.

Жваво

22. Мелізми (грецьк. – melos – пісня, мелодія)

Допоміжні звуки, що мають значення прикрас до основних звуків мелодії, називаються **мелізмами**. Позначають їх здебільшого дрібними нотами і умовними знаками.

1. **Форшлаг** (німецьк. – *vorschlag* – передудар) позначається дрібною нотою у формі перевернутої восьмої перед головною нотою. Виконується дуже швидко. Форшлаг може складатися з двох, трьох і більше дрібних нот. Він зв'язується з наступною головною нотою мелодії за допомогою легато, ліги. Це *короткий форшлаг*.

Дуже швидко. М.М. ♩ = 160

Довгий форшлаг – неперекреслений, позначається маленькою нотою біля основної ноти і зменшує її тривалість на свою величину.

2. **Трель** (італ. – *trillare* – дзенькотіти) полягає у швидкому поперемінному повторенні головного звука і сусіднього верхнього звука.

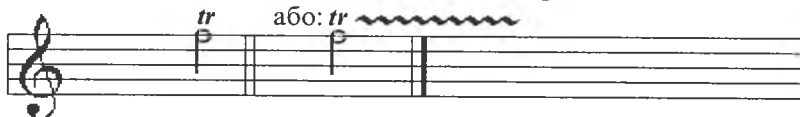
Наприклад, *фа* – головна нота, а *соль* — допоміжна, сусідня.

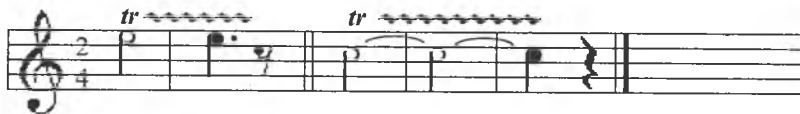
Тридцять другі ноти по тривалості

Для зручності і читання трель має особливе позначення **tr**. Цей знак ставлять над або під відповідною нотою.

Наведений приклад доцільніше написати скорочено так:

Якщо треба позначити трель на дві (або більше) заліговані ноти однієї висоти, то пишуть так:

3. **Мордент** (італ. – *mordente* – гострий, їдкий, кусучий) — це швидке послідовне виконання трьох нот: головної, допоміжної (мала секунда – м.2. – вище головної), знову головної.

Зворотний або перекреслений мордент складається з нижнього допоміжного звука, якому належать і знаки альтерації \sharp , \flat , \natural).

4. **Групето** (італ. – *gruppetto* – маленька група) – група з чотирьох або п'яти коротких звуків. Головний звук мелодії чергується з верхнім та нижнім допоміжними звуками. Мотив групето може бути прямим (зна: ∞) та зворотним (зна: ∞ або ∞).

23. Музичні прилади. Метроном

Метроном – це спеціальний прилад, за допомогою якого можна цілком точно визначити темп музичного твору. Він визначає темп рівномірними ударами маятника, який може коливатися з більшою чи меншою швидкістю залежно від місця пересувного важеля. Якщо важіль стоїть нижче – удари рідше (повільніші). У нотах на початку твору ми зустрічаємо позначення: М.М. $\text{♩} = 60$ або М.М. $\text{♩} = 120$ та ін. «М.М.» – є скорочення слів: «метроном Мельцеля» (Мельцель – прізвище конструктора метронома). Користуючись метрономом, треба поставити важіль так, щоб він був проти зазначеного на спеціальній шкалі числа. Тоді маятник коливатиметься з потрібною швидкістю (60 або 120 ударів у хвилину). Отже, швидкість виконання четвертинних нот повинна відповідати частоті цих ударів.

Камертон

Коли немає музичного інструмента, на якому можна було б заграти початок пісні або хоча б початковий звук, доцільно користуватися **камертоном** – спеціальним приладом для слухової настройки.

Він являє собою сталений зігнутий стержень на ніжці, що нагадує двозубцеву виделку. Якщо вдарити в один з двох кінців виделки, то видається точний звук до або ля першої октави (залежно від виду камертона).

Знаючи до або ля, неважко (на підставі усвідомленого висотного співвідношення) знайти потрібний початковий звук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллин Э. Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.
2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
3. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
4. Беземчук Л. В. Творчий розвиток школярів засобами музичного мистецтва. // Мистецтво та освіта, 2001. – № 1 (19). С. 43–48.
5. Беземчук Л. В. Творчий розвиток як важливий принцип реалізації концептуальних положень системи музичного виховання у сучасній загальноосвітній школі. // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Харків: ХДПУ, 2000. – Вип. 14. – С. 20–27.
6. Беземчук Л. В. Впровадження технологічного підходу до творчого розвитку школярів у системі музичного виховання. // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: 36. наук. праць. – Харків, ХДПУ, 2000. – Вип. 14. – С. 20–27.
7. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К., 1998.
8. Вендрова Т. Е. Художественно-педагогический анализ на уроке музыки // Музыка в школе. – 1989. – № 3. – С. 10–16.
9. Ганич Д. И., Олейник И. С. Русско-украинский, украинско-русский словарь. А – Я. – К.: А. С. К. – 1999.
10. Грицюк Н., Зінкевич О., Майбутова К., Шурина Н. Слухання музики в 1–3-х класах: Методичний посібник. – К.: Муз. Україна. 1980. – 52 с.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.
12. Гуцало Є. У. Творчий розвиток майбутніх вчителів початкових класів в процесі музичного навчання. Автор. дис. канд. пед. наук. – Москва, 1988. – 16 с.
13. Демчишин М. Про викладання дисциплін художньо-естетичного циклу. // Освіта України. Серпень, 2001.
14. Демчишин М. С. Методика музичного аналізу вокально-хорових творів. – К.: ІМЗН, 1996. – 132 с.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2000. – № 1. – С. 28–54.
16. Державний стандарт загальної середньої освіти. Художня культура (Проект) // Мистецтво та освіта. – 1997. – № 3. – С. 2–10.
17. Кабалеvський Д. Б. Воспитание ума и сердца. Кн. для учителя. – М.: Просвещение. 1984. – 206 с.
18. Кабалеvський Д. Б. Музыка и музыкальное воспитание. – М.: Знание. 1984. – 68 с.
19. Кабалеvський Д. Б. Про трьох китів та інші цікаві речі. – К.: Муз. Україна. 1980. – 190 с.
20. Кисельов Г. А. Короткий виклад нотної грамоти. К.: Радянська школа. 1962.
21. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. – Київ–Полтава–Харків, 1998.
22. Козлов П. Г., Кондратьев А. И. Музыкальная грамота. Учебное пособие с приложением комплекта пластинок. М.: Всероссийское театральное общество. 1963.
23. Козловська І. М., Собко Я., Джулик О. Взаємозв'язок філософських та психологічних основ процесів інтеграції в освіті. // Філософські пошуки. – 1997. – Вип. 4. – С. 132–137.
24. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). // Педагогічна газета. – 2002. – № 1.
25. Костюк О. Г. Сприйняття музики і художня культура слухача. – К.: Наукова думка, 1965. – 117 с.
26. Кошмина И. В. Межпредметные связи в начальной школе. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 144 с.
27. Критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти. 12-бальна система. – К., 2000.
28. Кузнецова Л. Методика викладання співів у 5–6 класах. К.: Музична Україна. 1969.
29. Кузнецова О. А. Звуковое воздействие на эмоциональное и интеллектуальное развитие молодежи. // Пост Методика №7–8 (45–46), 2002. — С. 212–217.
30. Кузнецова О. А. Современный опыт художественно-просветительской работы в странах западной Европы, США, Японии (вторая половина XX ст.) / Методическое пособие: ч. 1. — Х.: «ОВС», 2002. — 118 с.
31. Масол Л. М. Концепція художнього естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. // Шкільний світ. – 2002. – № 9 (137).
32. Масол Л. М. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 42–44.
33. Масол Л. М. Образ – слово – думка: полікультурний діалог в освітньому просторі // Мистецтво та освіта. – 1999. – № 4. – С. 38–45.
34. Маркова Е. Н. Интонационность музыкального искусства. Научное обоснование и проблемы педагогики. – К.: Муз. Украина. 1990. – 183 с.
35. Михеева Л. Музыкальный словарь в рассказах. – М.: Советский композитор. 1986. – 186 с.
36. Музыка в начальных классах. Методическое пособие для учителя. / Э. Абдуллин, Т. Бейдер, Т. Вендрова и др. – М.: Просвещение, 1985. – 140 с.
37. Музыка в 4–7 классах: Метод. пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1980. – 239 с.

38. Музыкальное образование в школе: Учебное пособие. / Л. В. Школяр, В. А. Школяр, Э. Д. Критская и др. – М.: Академия, 2001. – 232 с.
39. Музыкальная энциклопедия (в 6 томах) – М.: Советская энциклопедия. 1973–1982.
40. Очаковська Ю.О., Смаглій Г.А. Музыка. Методичні розробки уроків для 2-го класу середньої загальноосвітньої школи. – Х.: Факт, 2002. – 103 с.
41. Пение и музыка. Учебное пособие для педагогических училищ. – М.: Учпедгиз, 1960.
42. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах. – К., 2001.
43. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музыка. 1–8 класи. – К.: Шкільний світ. 2001
44. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навчально-методичний посібник. – 2-е вид. доп. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 216 с.
45. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
46. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька. – К., 2002.
47. Сергеева Г. П. Нотная грамота на уроках музыки. Методический журнал «Музыка в школе», № 2. – М.: Просвещение. 1985.
48. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основы теории музыки. Х.: Факт, 1998.
49. Співи та музика. Навчальний посібник для педагогічних училищ. – К.: Радянська школа. 1959.
50. Спутник музыканта. Энциклопедический словарь-справочник. М. – Л. Музыка. 1964.
51. Тарасов Г. Психологические особенности музыкального обучения младших школьников // Музыка в школе. – 1983. – № 2. – С. 14–18.
52. Театральная энциклопедия (в 5 томах с дополнением). – М.: Советская энциклопедия. 1967.
53. Теория и методика музыкального образования детей: Научно-методическое пособие. / Школяр Л.В. и др. – М.: Флинта: Наука, 1998. – 336 с.
54. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. // Избранные труды: В 2-х т. Т.1. – М.: Педагогіка, 1985. – С. 42–222.
55. Хлебникова Л.О. Виховання музикою // Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. ст. Упор. К.Прищепа. – К.: Рад. шк., 1990. – С.155–168.
56. Холопова В. Музыка как вид искусства. – 2-е изд. – СПб., 2000.
57. Художня освіта і проблеми виховання молоді: Зб. наук. ст.. – К.: ІЗМН, 1997. – 164 с.
58. Энциклопедический словарь юного музыканта. – М.: Педагогика. 1985.
59. Юцевич Ю. Словарь музыкальных терминов. – К.: Музична Україна. 1988.

ЗМІСТ

Передмова	3
Теоретико-методологічні основи викладання музики в школі	5
Поурочно-методичні розробки	
1 клас	25
2 клас	46
3 клас	70
4 клас	95
Словник основних понять і термінів з музичної грамоти	121
Список використаної літератури	138

Навчально-методичний посібник

Масол Людмила Михайлівна
Очаковська Юлія Олександрівна
Беземчук Лариса Валентинівна
Наземнова Тетяна Олексіївна

ВИВЧЕННЯ МУЗИКИ
в 1–4 класах

Частина перша

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

За редакцією *О. В. Гайдамаки*

Головний редактор *Н. В. Назаренко*

Комп'ютерна верстка *Н. П. Росенко*

Підписано до друку 20.11.2002. Формат 60×84/16. Папір газетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 8,37. *Зам. 5*

Видавництво «Скорпіон».
61166, Харків, а/с 4254

Віддруковано
ПВП «Слово» Харків,
вул. Лермонтовська, 27
(0572) 40-10-07

NEW!

видавництво

"СКОРПІОН"

пропонує:

навчально - методичні комплекти з серії:

"ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО"

До серії входять:

- Навчальні посібники для вчителів;
- Робочі зошити (альбоми);
- Методичні посібники для вчителів.

Замовляйте комплекти за тел.: +38 0572 47-10-25, 43-09-02
+38 0577 15-76-00

Видавництво "СКОРПІОН" пропонує нову серію:
"НАВЧАЛЬНО - МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК"

Образотворче мистецтво

Вивчення музики

Теорія музики. Суперконтроль.

Фізична культура

Трудове навчання

Издательство "СКОРПИОН" предлагает:

- широкий ассортимент учебной и методической литературы;
- гибкую систему скидок;
- взаимовыгодные условия сотрудничества;
- книгообмен;
- бесплатную доставку литературы.

При издательстве работает методический центр.

Приглашаем к взаимовыгодному сотрудничеству авторов учебной литературы для общеобразовательных школ, гимназий, лицеев и высших учебных заведений.

Харьков - 166, а/я 4254

тел.: +38 0572 43-09-02, 47-10-25, 715-76-00